II.

TEMES VÁRMEGYE FŐISPÁNJAI,

A TEMESVÁRI PASÁK,

ÉS TARTOMÁNYI ELNÖKÖK.

PESTY FRÍGYES LT.

ÁLTAL.

A magyar alkotmány nem tett semmi különbséget az egyes megyék főispánjainak jogköre közt; még is a nemzet köz élete sok módosítást vitt véghez az intézmények eredeti szervezetén, és a mi kezdetben tán nem volt szándékában az alakító ész teljhatalmának, később jogosúlt fejleményül érvényesité magát századokon át. Temes megyét annak fekvése a haza déli határán tette fontossá, és miután más megyék szintén déli fekvésök daczára távol sem szerepeltek annyira köz életünkben, mint Temes megye, azt kell gondolnom, hogy az ősi hadviselés érdekeinek annak terűlete különösen megfelelt. Már az 1212. évi országos törvény mások fölé kitünteti ezen megye főispáni méltóságát, midőn azt rendeli, hogy a király erdélyi vajdának, székely és temesi grófnak, slavóniai, dalmát- és horvátországi bánnak, úgyszintén szerémi, nandorfehérvári és jajczai bánnak más mint magyar embereket ki ne nevezzen, még pedig érdemekkel birókat (Timon: Imago Hungariae novae 46. lap.) Utóbb a temesi főispán az ország zászlósainak első sorában neveztetik, t. i. közvetlen a nádor, országbíró, Horvátország bánja, erdélyi vajda, kir. főajtónálló, főasztalnok, fölovászmester, főpohárnok és tárnokmester után. (Verbőczi Hármaskönyv I. rész 94 czím. 2. §. Pray: Syntagma historicum de sigillis 104. lap.) A viszonyok úgy akarták, hogy a ki Temesvárról a politikai igazgatást intézte, hatóságát rendesen a megye határán túl is gyakorlá. A temesi főispán sokszor más megyéket egyesített a maga méltósága alatt, és annyira magába olvasztá különösen a szomszéd megyék politikai jogkörét, hogy példáúl azon körülményt, miszerint a török foglalás által megszakasztott kor előtt Torontál megyének egyetlenegy külön főispánját sem

tudjuk megnevezni *), csupán csak azon tekintélyből és hatalomból tudom magyarázni, melyet a temesi főispán e vidéken gyakorolt. Igaz, hogy ezen tekintély gyakran azon egyéniség érdeme volt, mely Temes vármegye élén állt, és Petrovics Péter, mint Zápolya János király fiának gyámja, Hunyadi János pedig, mint Magyarország kormányzója, kétségkivül saját személyes fényökből is kölcsönöztek a főispáni méltóságnak. Ellenben ha gróf Kemény József helyesen gyanítja (Új Magyar Muzeum 1854. II. köt. 128. 130. lap), hogy a Hunyad megyei és Hátszeg-vidéki szintúgy, mint a Zaránd megyei oláhság, vajdájokkal együtt, hajdan a temesi főispánságtól függtek, ezen függés minden esetre a temesi főispán méltóságával, nem esetlegesen személyével, volt kifejezve. Csak futólag érintem, hogy Temes megye főispánjai bebizonyíthatólag már a XIV. századtól fogva egyszersmind hazánk alsó vidékeinek főkapitányai voltak; megjegyzem, hogy midőn a magyar nemzet önállósága leáldozott és függetlensége elhomályosodott, az ellenség is, ki e vidéket elfoglalá és 164 esztendeig önkény alá szorítá, hazánk ezen szerencsétlen részét birtokainak egyik gyöngyéül tekinté. A pasák, kik Temesváratt székeltek és innét hajták végre az akkor rettegett török zultán parancsait, rangban a budai pasák után következtek; befolyásuk azonban gyakran megközelíté a budai pasák tekintélyét, sőt van eset, hogy a budai épen alá rendeltetett a temesvári pasának; a német császár, midőn békéért esdeklett az igazhivő mozlimek hatalmas nagyuránál, követét sok ideig a temesvári pasa mellett tartá, hogy czélját a béke elnyerésében elérhesse. A temesvári pasa méltósága oly szék vala, melyen, a kit oda ültettek — minden phraseologia nélkül szólva — könnyen veszthette fejét; de ezen állás veszélye is bizonyítja annak fontosságát. Maga a zultán czímeiben melyekkel mint három világrészben uralkodó autokrata pompázott trónján, ott szerepelt Temesvár tartománya, mint hódí-

*) Említ Lehóczky 1200. évre egy Demetrius Napragi nevü torontáli főispánt, de mily forrás hitelére? Egy Demetrius Napragi 1618. részt vesz Thurzó Imre lakodalmán. (Árpádia I. 342.) Náprádi Demeter erdélyi püspök 1599. (Istvánfy Lib. XXXI. Szalay IV. köt. 414. lap.)

tői fényének egyik hirdetője. Mind ez azonban egy külön munkára kivánt fáradságot érdemelne ; nekem e helyen csak az a szándékom, hogy bemutassam az olvasó közönségnek azon férfiak névsorát, kik mint Temes vármegye főispánjai, később mint temesvári pasák történeti forrásainkban említtetnek; egyúttal pedig feltüntessem, hogy hazánk ezen részeiben miként váltották fel magokat a politikai rendszerek. Nem írom Temes megyének történetét, sem a temesi főispánok, temesvári pasák stb. életrajzát, hanem tudományosan meg akarom alapítani azok névsorát, és azon kort, melyben hivataloskodtak, minden egyebet csak annyiban vevén figyelembe, a mennyiben tárgyam felderítésére szolgált. Csekélynek látszó feladat, ha szóval kijelentetik ilyen szándék, de egy pillantás a következő lapokra világossá teendi, mekkora munka marad a kritikának a látszólag legcsekélyebb kérdések tisztába hozatalában is. Egyszersmind meg fog győződni az olvasó, hogy legfeljebb csak hazánk középpontját kivéve, nincs Magyarhonban megye, melynek kitünőbb főispánjai lettek volna, mint Temes megyének.

Az első csirák.

Kund, Árpád korában. Kund egyike azon hét vezéreknek volt, kik még Etelközben vetették alapját a nemzet alkotmányának, (Szalay: Magyarország Története I. 9. lap.) A Duna, Tisza és Maros közti tájak elfoglalására Árpád által kiküldött Kadusa, Szoárd és Bojta, feladatuknak megfelelvén, Kund elegendő katonasággal maradt itt, hogy a tartományt teljes hódolat alatt tartsa és kormányozza. Ez időtől fogva e vidék „Capitaneatus Kund“ nevet nyert. (Griselini: Geschichte des temesvarer Banats I. köt. 14. lap, ki állítása hiteléül semmi forrásra nem hivatkozik *). Csak ő utána indult Bárány: Temes vármegye Emléke 9. lap és Torontál vármegye hajdana 12. és 152. lap). A „Capitaneatus Kund“

*) A Győri Közlöny 1862. évi 15. számában a „Nagy-Becskerek és vidékének ismertetése“ czimü czikk írója állítja, hogy e vidéket Anonymus Capitaneatus Kund néven említi. A Capitaneatus Kund említését azonban hiában keressük Anonymusban.

neve csakhamar megszűnt. Küküllő megyében Kund falu tartá fen vezérünk nevét. Az Erdélyben elvirágzott Kendi család Kundu (Könd) vezértől származtatja magát. (Szabó Károly után Nagy Iván: Magyarország Családai VII. köt. 184. lap.) Hasonlólag a Kendeffy család ezen Könde (Kundu) vezérrel köti össze eredetét. (Nagy Iván VII. 191. lap.) A nagy homály daczára, úgy látszik, hogy Kund volt e vidék első parancsnoka a magyarok korában, ki a fennevezett hadvezérektől annyiban különbözik, hogy nem csak hódítani és a hódítás után távozni jött ide, hanem székhelyét itt állandósítá, hogy a rendet és közbátorságot fentartsa. Csak mosolyognunk kell azonban ilyen állítást, milyen Severininél Consp. Hist. H. in Prologo P. Post. előfordúl: „Cadusa Temesiensem Comitatum aedificavit." Kadusának, mint érintém, hadi szerepe jutott a tartomány elfoglalásában, de az első foglalás pillanatában megye alkotásáról szólni, minden esetre nagyon elhamarkodott dolog.

Kusid és Kupián. (Egyetlen állítója ennek Bárány: Temes vármegye Emléke 167. lap, ki más forrásra nem hivatkozik. Kusid és Kupián Kund fiai voltak. Kézai Simon az appendixben írja: Quinti vero exercitus Cund est dictus Capitaneus. Hic circa Nyr habitavit, huius filii Cusid, et Cupian sunt vocati, (lásd Szabó Károly fordítását is 47. lap.) A Kupa, Kupány, Kopán, Kopáncs, vagy Koppány nevű helyek gyakoriak. Cornides (Vindiciae Anonymi) a Szatmár megyei Koppán-Telke pusztát tartja a vezér nevéhez. Figyelmet érdemel Kopáncs puszta Csanádban, Réti-Kopáncs Csongrádban, Török-Koppány Biharban. Még 1055. évben előfordúl Cupán mint személynév; 1285. év alatt pedig egy Coppan erdélyi falu a Maros mentén említtetik. (Turóczy II. 6. 28. stb. Jerney Magyar Nyelvkincsek, Lipszky Repertoriumja.) A mi Kusid nevét illeti, ezt Szabó Károly Kézai krónikájának fordításában Kücsidnek olvassa, de aligha fel nem ismerhető metathesis által a Temesvárral délről határos Kissoda nevű, mostani oláh faluban; mire még hozzá teszem, hogy az oláh szójárás a magyar helynévképzőkhöz az *a* vagy *ia* betűket szokta ragasztani, miket elhagyván, visszanyerjük az eredeti magyar nevet. Ha ifj. Réső Ensel Sándor (Helyne-

vek magyarázója, jegyzet az Árokszállás czikkhez) azt írja, hogy Turóczy Anonymus Kurzánját *Kusida* névre fordítá, ezt homályos állításnak kell tartanom, részint mert Turóczy csak úgy írt latinúl mint Anonymus, tehát fordításról nem lehet szó, — részint mert Turóczyban Kund fiát mindig Kusid-nak írva találom.

Bulcs vezér, Zoltán alatt. (Bárány írja Torontál vármegye hajdanában 12. lap: ha hiszünk a görög történetíróknak, Zoltán vezérsége idején, Bulcsu parancsnoksága alatt állott e vidék. Egyező állítás ugyanott 152. lap, azután Temes vármegye Emléke 9. és 167. lap. A Maros mentén Krassóban fekvő Bulcs népes helység ezen vezértől vette-e nevét, nem merem eldönteni. Bulcsu nevü csanádi püspök is volt a XIII. század közepén.

Achtum, a zendülő Sz. István ellen. (Nevét Vasváry a Történeti Névtár egyetlen füzetében Acsonynak olvassa; Horváth Mihály: Ochtum; Szalay László: Othum; Jászay: Ohtum; Bartal: Otom, Szabó Károly Anonymus fordításában: Ótom. Csanád 1004. vagy 1005 ben támadta meg haddal Achtumot, és eloltá élte világát. Bizonyos, hogy a Maros, Tisza és Duna közti vidék parancsnoka volt. Hatvani Mihály így ír Sz. István működéséről: „De még egy pártos fő maradt legyőzendő: Ochtum, a Gyula ivadéka, kit Árpád a maga fenhatóságának elismerése után meghagyott a maga fejedelemségében a mai temesi bánságban.“ (Hazánk, szerkeszti Török János, első folyam 566. lap.) Árpádnak intézkedése, ki már közel száz éve hamarább meghalt, különösen hangzik ugyan Achtum fejedelemségére nézve, ki mint láttuk, szent István által vette lázadásának jutalmát; — ez időtani tévedés helyreigazítása tehát majdnem felesleges, különben is, nekem itt Achtumnak csak kormány területének kitüzése forog czélomban.

Történeti korszak.

Főispánok.

Történettudományunk jelen stádiuma szerint a temesi főispánok névsorát tökéletes hitelességgel csak Pancra-

ciussal lehet megkezdeni. A tárgy tökéletes ismertetése érdekében azonban nem tartom feleslegesnek előre bocsátani azoknak neveit is, kik egyik vagy másik írónknál, habár hibából is, mint temesi főispánok említtetnek. Ezen ál-főispánok közöl korára nézve legelső helyen áll *Szörényi Leonárd*; állítólag Szörényi Péternek, a család törzsatyjának és Laucha orosz herczegasszony fia, Laucha pedig Kálmán király második feleségének rokona volt. Szörényi Leonárdról azt írja Mindszenti Sámuel az általmagyarított Lodvocat-féle históriai dictionáriumában, hogy 1115-ben született; 1149. évben meghalt. Borbálát, Esterházy Mihály és Ujlaky Anna leányát vette nőül. II. Gejza király Leonárdot temesvári parancsnokká (praefectussá) tette, ki is ennek és III. Istvánnak hűségesen szolgált; meghalt 1175-ben. Lehoczky pedig a Stemmatographiában a Szörényi czikk-alatt írja: „*Petrus Praefectus Temesvariensis* 111* cujus consors Laucha Ruthena in Hungariam venit.“ Itt Leonárd atyjának tulajdoníttatik a temesvári főnökség és pedig a XII-dik század második tizedében, mely évet Lehoczky közelebb meghatározni nem tudott. — Említtetik továbbá, még pedig ismét Lehoczky által (Stemmatographia III. 5. lapján) *Esterházy Lajos*, mint bán *és* temesi főispán 1170. évben, hozzá tevén: ex patre Georgio qui obiit 1150. A mit az Esterházy család eredetéről történeti hitelességgel eddig állíthatni, az kiviláglik Nagy Ivánnak Magyarország családai czímü müvének IV. kötetéből, a hol nyomát a XIII. század elejéig követhetjük; Lehoczky, midőn egyéb történeti tekintélyek által nem támogattatik, csak igen óvakodva használható kalauz.

Időrend szerint következnék most *Bethlen Péter* mint temesi főispán, azonban a történeti kritika tiltja, hogy e névsorba fölvétessék. Egyedül Lehoczky az, ki a Stemmatographiában öt Temes megye főispánjának az év megjelölése nélkül nevezi, csak azt tudván még róla, mit Budai Ferencz is mond, hogy t. i. 1175-ben Párisban tanult. Ezen Bethlenről Katona (Historia crit. Tom. IV. p. 242.) azt írja, hogy igen példás életet élt és hogy Párisban meg is halt. (V. ö. Benkő, Czvittinger, Horányi, Felmer munkáit.) De nehezen lehetett temesi főispán. Bajosan lesz bizonyítható az is, hogy az ik-

tári Bethlenek ágának törzse volt. Ő fia vala azon Bethlennek, kitől a Bethlen családnév ered. (Nagy Iván: Magyarország Családai II. köt. 69. lap.) A tournayi (tornacensis, Budai szerint: tornaki) püspöknek 1175. évben kelt, és III. Béla királyhoz Párisból intézett levele szerint, Bethlen, kit nagyon dicsér, ugyanott és ugyanazon évben meghalt. Ezen Bethlen — ki az oklevélben nem neveztetik Péternek — tanulási czélokból volt Párisban és fiatalságát tanúsítja azon kifejezés, hogy a püspöki levélben mindig adolescens-nek neveztetik. (Fejér Codex diplom. Tom. II. 189. 190. lap.) Tehát temesi főispán sem 1175. év előtt nem lehetett Péter, mert még fiatal tanuló volt, ki még atyai hatalom alatt állt, sem nem utóbb, mert már a nevezett évben meghalt. Az utóbbi körülmény azon kérdést is tolja elénkbe, hogyan származhatik ezen Pétertől a család iktári ága? Házas volte-e már tanuló korában?? Ámbár tehát Lehoczky azon Bethlent, ki állítólag temesi főispán volt, és azon Bethlent, ki Párisban iskolát járt, egy személylyé egyesíti, a dolog még sem egyeztethető. Más Bethlen Pétert is nehezen tehetünk ez idő tájban temesi főispánná, mert az iktári ág törzsétől csak a negyedik ízben találunk ismét egy Pétert, (Nagy Iván i. m. II. köt. 68. lap.) a ki már a XIV. században élt. Ha tehát az iktári Bethlenek törzsapját temesi főispánná teszszük, akkor őt meg kell különböztetni a Párisban tanult ifjútól, kiről úgy sem tudjuk, vajjon Péternek hívták-e, vagy miként, és le kell mondanunk arról, hogy főispánságának évét meghatározhassuk. Nagy Iván is, Bethlen Péterről szólván, mondja, hogy főispán volt, ha Lehoczkynak hitelt adhatnók.

Felsorolom most Temes megye történetileg igazolható főnökeit:

1173—1175. *Pancracius.* (Az első, kiről okleveles bizonyosságunk van. Neveztetik Kaba nevü birtokosnak végrendeletében így: Pancracius Comes Temissiensis. [Árpádkori Új Okmánytár I. köt. 69. lap.])

1203. *Poth*, a Hederváry családból. (Poth comes Thymisiensis [Fejér Cod. diplom. Tom. V. vol. I. pag. 293.] Poth régenten deákúl Pétert jelentett [Bartal György: Csallóköz tört. vázlata 104. lap.] Turóczy szerint a Poth név Aldenburgi

Konrádtól származtatik. Poth — úgymond tovább — latine nuntium significat, quia primus eorum Hermistus internuntius erat. [Chronicon budense, Podhradczky kiadása 49. lap.] Lehoczkynál a Kewe megyei főispánok közt 1213. évre Poth de Hedervár; 1201. és 1209. évre mint mosonyi főispán és nádor: Poch de Hedervár. Ráth Károly: a mosonyi főispánok névsorában e korban gyakran előfordúl Poth. Úgy hiszem, mindenütt ugyanegy személylyel van dolgunk, t. i. azzal, mely 1203-ban temesi főispán volt. [lásd: Győri, történelmi és régészeti füzetek II. 107. lap, és Nagy Iványt a Hedervári czikk alatt.])

1214. *Heere*, vagy *Hetze*, vagy *Helze*. (Megnevezve II. András király oklevelén, melylyel Boleszló váczi püspök a leleszi prépostság javára tett adományozását megerősíti. Helze, comes Thumusiensis. Katona histor. crit. V. köt. 192. lap. — Hetze, comes Thumusiensis; Fejér cod. diplom. III. köt. I. füzet 163. lap. — Heere ugyancsak Fejérnél VII. köt. II. füzet 312. lap. — E személynév előfordúl Jerneynél 1211. évi dolgokban, hol Hereh-nek íratván, Here-nek olvassa. Ugyanott 1138. év alatt Heréd falu. Lásd Magyar Nyelvkincsek. — Heréd jelenleg is van Nógrádban, de Hecze nevü, hihetőleg győrmegyei pusztát is találunk, melyet III. István király jobbágya Konrád, a Pannonhalmán levő egyháznak végrendeletileg hagyományoz. [Fejér cod. diplom. II. köt. 186. lap.])

1233. *Gilet*, szerémi herczeg, Miklós nádor fia. (II. András diplomájának záradéka 1233. évről Fejérnél III. köt. II. füzet 366. lap: Gyletus dux Sirmii, C. Temes. És ismét Fejérnél VII. kötet II. füzet 312. lap, in archontologia: Giletus filius Nicolai Palatini. Lehoczky igen zavart dolgokat beszél ezen Giletről, Stemmatographia 155. és 156. lap. 1350. év alatt; de a Religio 1858. folyam 44. száma sincs magával tisztában e család nemzékrendére nézve, midőn állítja, hogy Fraknó várában egy régi kápolna homlokzatán ilyen fölírás van: „Hanc capellam Dux Gyletus in honorem Beatissimae Dei Matris renovavit venerationis ergo, anno 1233;“ és jegyzetben hozzáteszi: Ezen Gylet vala Miklós, első a családban e néven, szörémi vezér, sopronyi főispán és nádor II. And-

rás idejében 1219. Forrása Ambrosovszky „De Palatinis Hungariae“ című röviden foglalt chronologiája. Hevenesi Gábor irataiból azt tanuljuk, hogy Fraknó várát Gilet Miklós nádor, hajdan szerémi herczeg, megújíttatta 1222. évben; és folytatva mondja: Cujus filius Giletus, itidem Dux Syrmiae, alias Banus Temesiensis (helyesebben temesi főispán) se Principem de Frakno, et dominum lacus Peyso nominavit; qui etiam arcem Frakno magis instauravit, et capellam etiam Beatae Virginis iam antecedenter aedificatam roboravit, cui etiam hanc inscriptionem addidit: Giletus Dux, Princeps de Frakno et Dominus Peiso lacus, hanc Ecclesiam B. M. V. submisse restauravit. A. 1233. Olvasd Fejér Cod. dipl. IX. köt. III. füzet 217. 218. lap. E szerint a kápolna felírása nem Gilet Miklós nádor-, hanem annak fiától: Gilet szerémi herczegtől és Temes megye főispánjától ered, és a fölírás évszáma egyezik azon évszámmal, mely alatt ezen utóbbi Gilet mint temesi főispán és szerémi herczeg az oklevelekben előfordúl. Katona is ezen utóbbi két minőségben említvén őt, Histor. crit. V. köt. 685. lapján, hozzáteszi, hogy tudtára ez az első eset Szerém herczegség említésének királyi oklevelekben. Kaprinai már Gilet Miklóst, a temesi főispán apját is teszi szerémi herczeggé, mint Fejér mondja Cod. dipl. III. köt. I. füzet 347. lap. Avval egyezik Hevenesi fenebbi közleménye, hogy Gilet temesi főispán, *hasonlólag* (itidem) volt szerémi herczeg, és Lehoczky, ki 1231. év alatt nevez egy Giletet szerémi herczegnek. — Nem érdektelen a fenebbi közleményből azt kivenni, hogy a mi temesi főispánunk: „Fraknó herczege és Balaton tavának ura“ czímével élt.)

1235—1238. *Máté*, kir. főasztalnok. (IV. Béla király egy 1235. évi levele záradékában neveztetik, mely levéllel Tapolcsán nyitrai uradalom Bánfy Dénes fölovászmesternek adományoztatik. Fejér Cod. diplom. IV. köt. I. füzet 21—27. lap. Továbbá Béla király 1238. évi, a fehérvári jánosvitézek birtokait elősoroló levél záradékában. Fejér IV. köt. I. füzet 104—111. lap. Bárány: Temes vármegye emléke, oklevelek 25—27. Végre az 1235—1238. időközre az archontologiában Fejérnél VII. köt. II. füzet 312. lap. Hihetőleg ő azon Máté, ki 1240. évben mint kir. főasztalnok egyszersmind nyitrai

főispánúl említtetik. — — Bartal György a fenidézett 1235-ki oklevelet, melylyel IV. Béla Bánfy Dénes fölovászmestere javára Tapolcsán jószágról rendelkezik, és mely okmány alatt Máté mint temesi főispán és kir. főasztalnok neveztetik, Fejér György ellenében állevélnek mondja. Kétségkivül sulyosak azon vádak, melyekkel Bartal ezen okmány hitelességét megtámadja. Állevélnek mondja pedig azért, mert írásmódja az akkori század s jelesül Mátyás — a nagyhírü Anonymus Belae regis notarius — egyszerü írásmodorától különbözik; továbbá mert Mátyás soha magát magisternek nem nevezte, a mint az okmányban történik, s önmaga tudván legjobban, hogy II. András 1235-ik évben halt meg, nem is gondolható, hogy ezen gyanúba vett 1235-ki levélben, ezen esztendőt Béla országlása második esztendejéül vette volna. (Lásd Bartal György értekezését: Béla király halhatatlan jegyzőjének, Mátyásnak újabb diadaláról. A magyar akademiai Értesítő, philosoph. törv. és történettudományi osztály közlönyének II. köt. 341. lap.) És ily ellenvetések ellenében nem eléggé nyom Fejérrel azon indok elfogadása az okmány hitelének megmentésére, hogy egyéb baj nem létezik, mint hogy vagy az 1235. évszámban, vagy a kormányzás második éve kitételében van tévedés. Részemről a vitába itt nem ereszkedvén, csak az érdekel nyomoznom, vajjon 1235-ben volt-e Máté Temes vármegye főispánja? És ezt állítani nincs miért kételkedjem, mert miután az ország főméltóságai, miként a fenebbi, Bartal által megtámadott, akár igaz akár állevélben megneveztetnek, idejökre és személyeikre nézve más forrásaink által igazoltatnak, nincs ok miért történjék az ugyanott előforduló temesi főispánra nézve kivétel, kinek nevét 1235. évre véletlenül épen ezen egyedüli okmány tartá fen, és kinek ily név alatti létezése 1238-ban minden kifogáson kívüli bizonyítványok által erősíttetik.

1240. *Dénes*, kir. fölovászmester, a Bánfyak nemzetségéből. (Magister agatonum et Comes Timisiensis. Fejér IV. köt. III. füzet. 552. lap; és Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens I. köt. 63. lap, a bécsi tudományos akademia által kiadott: fontes rerum austriacarum közt. — II. András király egy 1222. évi levele záradékában neveztetik Dénes,

Dénesnek fia, kir. fölovászmester. (Fejér VII. köt. I. füz. 211. lap.); fenebb láttuk, hogy Dénes, Dénes fiának, fölovászmesternek a tapolcsáni uradalom adományoztatik 1235. évben. Azon 1238. évi kir. levél alatt, mely Máté mint temesi főispán emlékét fentartá, Dénes fölovászmester nevét is olvassuk. Lehoczky azt mondja, hogy Dénes 1238-ban lett fölovászmester — a mi, mint láttuk, ugyan csak időszámitási elkésés — és 1241-ben már Orlandust nyeré utódúl e méltóságban. Azt hiszem, hogy azon Dénes, ki 1222-ben, 1235-ben, 1238-ban fölovászmesternek neveztetik, — habár egyenesen kimondva sehol sem találtam — ugyanegy személy azon Dénessel, ki 1240-ben mint fölovászmester és Temesmegye főispánja előfordul, és ki tehát a Bánfy családhoz tartoznék.

1240. után *Geréb László*. (Említi Kőváry: Erdélyi nevezetesebb családai 97. lap. és utána Nagy Iván: Magyarország családai, temesi „bán"-nak nevezik. Mikor volt bán, vagyis inkább főispán, ki nem világlik. Hanem tekintve a temesi főispánok névsorában levő hézagokat, Lászlót vagy Csáky István elé, vagy közvetlen utána vélem teendőnek. László atyja Imre beszterczei bán, oklevelileg 1222-ben említtetik.)

1247. *Csáky István* nádor és bihari főispán. (Egyedül Lehoczky Stemmatographiája szerint, hol a Csákyak nemzékrendében Demetrius és Stephanus neveztetnek, melynek utolsója Comes de Temes et Bihar. Egyébiránt Lehoczky az ő müve folytán, hol természetszerüleg ismételnie kellene, hogy Csáky István temesi főispán is volt, mélyen hallgat ezen hivataláról. Így például a bihari főispánok sorában 1233. Csáky István nádor e mellett nem neveztetik temesi főispánnak is; a nádorok sorában 1247. év alatt Mike bihari főispán és Csáky István előfordúl, ismét a temesi főispánság emlegetése nélkül. Azon 1247-ki oklevél záradékában, melylyel Béla király terjedelmes birtokokat adományoz Oláhország- és Moldvában a János-vitézeknek, és mely Katonánál Histor. critica VI. köt. 95—103. lap olvasható, Radiszláv halicsi herczeg és szlavoniai bán után, István csak mint nádor említtetik. A Csákyak ez időben nagy uradalmakat birtak Bihar és Temes megyében.

Schwicker Henrik: „Geschichte des Temeser Banats“ czímű munkájában, Csáky Istvánt felveszi a temesi főispánok névsorába, időrendileg 1270. évhez, egyúttal hivatkozván Wurzbach Constantin Biographisches Lexicon III. köt. 37. lapjára, hol Csáky István Comes de Temes et Bihar czímekkel jellemeztetik.

1251. *Lőrincz.* (Lehoczky a valpói főispánok sorában: Laurentius vajvoda Temessiensis. A temesi főispánok közt fel nem hozza.)

1316. *Treutul* vagy *Treutel Miklós.* (Fehérnél VIII. köt. I. füzet 595. lap. Lehoczky: Stemmatographia II. 410. lap írja: Treutel Nicol. de Florentia et de Néma C. Comarom. Comes de Poson, et Temes, castellanus in Jako, tenuit Gelse Com. Castrif. — Treutel Miklós 1310-ben levén pozsonyi főispán, és csak 1328-ban nyervén oda utódot, következik, hogy egy ideig egykoruan igazgatta Pozsony és Temes megyét. Ezt Lehoczky nem csak meg nem jegyzi, hanem inkább Treutel Miklóst a temesi főispánok névsorából egészen kihagyja. — A Treutel család melléknevét illetőleg megjegyzendő, hogy 1368. bizonyos Treutel János de Nona, Nagy Lajos király által a pápához küldetett azon nyilatkozatot teendő, hogy ő Jankát Nápoly birtokában háborgatni nem akarja. Erre vonatkozólag olvashatni Orbán pápa válaszát Fejér oklevéltárában IX. köt. 4. füzet, 143. lap. A Törtel, Törtöl, Trewtel, vagy Treutel család mellékneve gyakran előfordúl; 1404-ben Nicol. Trautel de Neuna, pozsegai főispán és tárnokmester.)

1333. *Pap Miklós.* (Lehoczky így: Nicolaus Clericus. — Bárány Ágoston: Temes vármegye emléke, és Torontál vármegye hajdanában a temesi főispánok sorában felhozza, egyik munkájában sem hivatkozván kútfőre.)

1342. körül *Andrásy Zsigmond.* (Lehoczky őt a temesi főispánok névsorában elmellőzi, de igen az Andrásy családról szóló czikkben azt mondja: Sigismundus, Vice-Banus Temes, italico bello sub Rege Ludovico I. in Transilvania, Moldavia militavit. — Kerékgyártó Árpád, Magyarok életrajzaiban mondja: Andrási Zsigmond I. Lajos király alatt tán temesi alispán stb. — és jegyzetben hozzáteszi: Gyöngyösi szerint temesi viczebán; de hiszen nem léteztek temesi bánok,

hanem igen is temesi grófok. Egyébiránt Bartholomaeidesnél 151. lap olvasható sírirata szinte így szól: Tömösiensi Vice-Banatu functus erat. — Nagy Iván Magyarország családai: I. Lajos király alatt Zsigmond temesi albán volt, és Nikápolynál veszett el 1396. — Katona, histor. crit. VI. köt. a dedicatióban: Sigismundus a Ludovico I. Temesiensi provinciae praefectus, utilem non tantum in Transilvania, Moldaviaque, sed etiam in Italia, tam sub ipsius Regis, quam Stephani et Andreae vojvodarum auspiciis operam navavit. — Budai Ferencznél: Andrássi Zsigmond első Lajos király idejében temesvári vicze-bánságot viselt, és mind Erdélyben a pártos szászok ellen, mind pedig Olaszországban sok szolgálatokat tett Latzk István, és András vajdák vezérsége alatt, 1348. és az utána való esztendőkben, mikor Lajos, a maga öcscsének Andrásnak gyilkosain, és azoknak pártfogóin bosszút állott. — Hormayr histor. Taschenbuch 1820. folyam 274. lap, előre bocsátván, hogy az Andrásyak családfonala Simon óta elveszett, folytatja: Bis Sigmund als Vice-Banus (Unterstatthalter) des Temeser Gebietes unter Ludwig I. erscheint. — Annyi sok tekintélyes író kezeskedik, hogy Andrásy Zsigmond Temes megye fölött parancsolt és egyetlen oklevelet sem vagyunk képesek előmutatni e tárgyban. Bárány Ágoston, Torontál vármegye Hajdanában, Andrásyt a temesi főispánok közől kihagyja; Temes vármegye Emléke czímű munkájában pedig Katonára hivatkozván felveszi, de az időre nézve nem tájékoz.

1366. *Heem Benedek*, Pál fia. (Ezen évnél Lehoczkynál más temesi főispán, t. i. Miklós vajda és bodonyi kapitány fordúl elő; ellenben Keve és Krassó vármegye főispánjai névrendében épen ez évnél nevezi Heem Benedeket temesi főispánnak, úgy a Heem családról szóló czikkben is; a temesi főispánok névsorában csak 1368. év alatt említi, midőn Heem már másodszor jutott e hivatalba. Bárány Ágoston az ő két megyei monographiájában forrás idézése nélkül 1366. évre teszi Heem Benedek temesi főispánságát. Lippán megfordúlván Nagy Lajos, ez év julius 20-kán Krassó és Keve vármegyék nemességéhez és egyéb lakosaihoz, valamint az ottani szabad városokhoz (universis et singulis nobilibus et aliis quibuslibet

possessionis hominibus, nec non civitatibus et liberis villis nostris regalibus in Comitatibus de Kewe et de Crassow constitutis, — itt több királyi szabad városokról van szó, ma egyetlen egy sincs e megyékben) parancsot intéz, hogy a szláv avagy eretnek papokat, azok feleségeivel és gyermekeivel bizonyos napon a megyék főispánja Heem Benedek, vagy annak testvére Péter elé hozzák, (ad diem et locum, quos fidelis noster Baro, Magister Benedictus filius Heem, dictorum Comitatuum Comes . . . demandabit, . . . duci facere debeatis) Fejérnél IX. köt. 3. rész 543. lap. — Itt Heem Benedek csak Krassó és Keve vármegyék főispánjának neveztetik, oly körülmény, mely tán, nem gyengíti azon érveket, miket 1368. év alatt arra nézve felhoztam, hogy Heem akkor már másodszor, 1366. évben pedig először volt temesi főispán. — Pozsonyi gróf volt 1361-ben Benedictus filius Heem, et Joannes Konya. — 1362. évre Wenzel Gusztáv Fejér után (Cod. diplom. IX. köt. 3. füzet 301. lap) azt írja: Magister Benedictus, filius Pauli, filii Heim, Comes Zathmariensis et Maramarusiensis. E név, melyet Himfynek olvasom, hihetőleg a mi temesi főispánunkra vonatkozik, ki tehát az álladalmi hivatalokban sok változáson mehetett keresztül. — A Heem személynevet Jerney: Nyelvkincsek, Him-nek olvassa. Tokaj régi neve a XIII. században Himesudvar; 1462. Himesegyház Bácsban. Mátyás király a remetei uradalmat Temes megyében, más birtokokkal együtt, mely birtokok Döbrentei Tamás nyitrai püspöknek, Miklós és Lőrincz Döbrentei Hím fiainak, valamint Remetei Miklósnak ugyancsak Hím fiának hűtlensége által a koronára szállottak, Kanisai Lászlónak adományozza. (Teleki: Hunyadiak kora XI. köt. 96. lap, hol a család neve mindig Hym-nak íratik.) Sőt egy 1477. évi oklevél tisztán Hijnfij-nak írja a családnevet. (Teleki ugyanott XII. köt. 5—7. lap.) Heem család két ágra szakadt, t. i. Nempthi Heem, — talán a ma Torontálban, Temesvárhoz csak 2 órányira fekvő Németi falutól, — a másik Sosd-ról írá magát; ma Sosdia temesmegyei falu.

1366. *Bebek Dénes*, erdélyi vajda, bodonyi kapitány, szolnoki főispán; — István fia. (Hivatkozás van reá, mint kortanúra Nagy Lajos 1366. évi levele végén, melylyel az

erdélyi szászok szabadalmait megerősíti, ilyetén: Dionysio Waywoda Transilvano et Capitaneo Budoniensi, Comitatusque Temesien: et de Zolnok tenente. Fejér Cod. dipl. IX. köt. 3. füzet 560. lap. Neues ungrisches Magazin I. köt. 313. lap. Bárány Ágoston Temes és Torontál vármegye leírásaiban. Eder: De initiis juribusque Saxonum. — Azon országnagyok közt, kik Lajos királyt 1370 novemberben Krakóba kísérték a lengyel korona átvétele végett, volt Bebek István fölovászmester is. Fiaiként említtetnek György, László és Ferencz. Kerékgyártó e közleménynél csillag alatt idézi Wagner: Collect. genealog. féle munkáját. Fessler, ki ezen Bebek Istvánt már 1310—1313 évekre teszi Dalmát-, Horvát- és Szlavonország bánjává (3. köt. 781.) ugyanezen Istvánt az 1360—1366. évekre azzal említi erdélyi vajdául, (u. o. 615. és 743. lap.) hogy ezen méltóságot fiával Dénessel, ki egyszersmind widdini kapitány, temesi és szolnoki főispán volt, közösen viselte. — „Megjegyzendő — mond Kerékgyártó — hogy az eddigelő napvilágot látott nemzékrendi táblák Bebek Dénesről említést sem tesznek.“ Igaz, hogy a Nagy Iván által írt Magyarország családai közt sem fordúl elő, de ha valamely egyén családi összeköttetését nem tudjuk, következik-e abból, hogy az egyén létezését is tagadjuk? Istvánra nézve lehetnek időrendi zavarok, de Dénes álladalmi állását és korát Fejér, Eder stb. hitelére eléggé kijelöltnek hiszem. Ha volna még e részben irodalmi vita, ennek végét vetné Mátyás király átirata, mely alatt olvassuk: Dionisio Vajvoda Transilvano et Capitaneo Budiniensi Comitatusque Themesiensem et de Zolnok tenente. Teleki: Hunyadiak kora XII. kötet 297. lap.)

1367. *Koroghi Fülpös László*, Bolgárország bánja. (Fragmenta historica e diplomatibus ineditis Cl. Caroli Wagner, és egy a magyar akademiai könyvtár kéziratai közt levő forrásban 1368. év alatt olvashatni: „Ludovicus Rex Banatum Regni sui Bulgariae — aufert salva sua dilectione Magistro Ladislao filio Philippus, et confert Magistro Benedicto, filio Heem.“ Tovább Fejérnél 1353. év alatt: Magister Philpe et Ladislaus filii condam magistri Phylippus (ugyanott Philpusnak is íratik) de Korogh. (Cod. dipl. IX. köt. 2. rész

271. 272. lap.) Az itt nevezett Fülpös László bizonyosan egy személy azzal, kiről említés van Nagy Lajosnak szintén 1353-ban kelt oklevelében, melyben tanúskodik, hogy magister Anyanus litteratus famulus eorumdem magistrorum Philpe, Ladiz et Stephani, filiorum magistri Philpus de Kaawugh (igazabban Korogh) nevében eszéki hűbérbirtokokért bizonyos adótartozást leróvott. (Fejér IX. köt. 2. rész 268. lap.) Sem az itt idézett adatokban, sem valami oklevélben ezen Koroghi Fülpös László nem neveztetik egyenesen temesi főispánnak. Bárány Ágoston Temes és Torontál megyékről írt monographiáiban a temesi főispánok közé felveszi, de egyikében sem támogatja állításának hitelét valami forrás idézésével. Lehoczky a Stemmatographiában épen 1367. évnél nevezi temesi főispánnak — azok névsorában — és címéhez még hozzá teszi: Dux Opuliae. — Nagy Iván Koroghi Lászlót nem ismer, annál kevésbbé ily nevü temesi főispánt. — Egy további érvet László temesi főispánsága mellett alább az 1371. év alatt fogok felhozni, hol ez inkább érthető lesz, itt még csak arról akarok szólni, hogy több író kétségben van az iránt, vajjon a Koroghi, vagy a Fülpös nevet kell-e családnévül elfogadni, mely utóbbi esetben Koroghi praedicatumul szolgálna. Azon Ioannes Philpes de Korog, kiről Turóczy szól Schwandtnernél I. köt. 244. lap. kétféle névfejtegetésre szolgált alkalmúl. Pethő, Engel szerint Filpes a család, — János a keresztnév. Bonfin, Fessler, Teleki József a Koroghit ismerik el családnévül, mely utóbbi nagyon helyesnek találja Fesslerben az ily módon történt névfordítást: Johan Philipp von Korogh. (Hunyadiak kora I. 216.) Nagy Iván is a Koroghit fogadja el családnévül nem a Filpest. (Magyarország Családai VIII. 369.) Egyébiránt bizonyos, hogy Fülpös nevü család is létezett, nevezetesen Szatmárban, (Szirmay: Szathmár vármegye leírása 226. lap.) a mely megyében Fülpös helység is van, valamint Magyar Fülpös, Torda- és Szász Fülpös Kolozs megyében. III. Endre király 1291. év januar 22-én Fülpösön a Mezőségen átvonúl: (Kővary: Erdély Történelme I. köt. 147. lap, hol, mellékesen mondva, januar 22-ik napja rosz számításon alapszik; Ráth Károly: magyar királyok hadjáratai, jól kiszámította január 29-ére, de hibásan

érti itt a Szatmár megyei Fülpöst). Ezekből világos, hogy miként kell a Phylippus vagy Philpus neveket kiejteni. A Szatmár megyei, már kihalt Filpessy család, és a Lipthayak ősei, kik Philpes de Libelle néven fordúlnak elő, különböznek a Koroghi családtól. (Nagy Iván XI. köt. 130. lap, és Teleki idézett helyen.) — Az 1444. országgyűlési végzeményeket aláírják többi közt Koroghi János, és Filpes Mihály, — mi szintén arra mutat, hogy ez két család. A Koroghi család egyik elődje 1046-ban az ősi hit azon buzgó visszakövetelői sorában állt, kik Vata vezérlete alatt a kereszténység ellen dühösködve, Gellért csanádi püspököt megölték. Ez volt aztán oka, — írja Istvánfy — hogy e család tagjai, ha a szent Gellért tiszteletére épült templomba léptek, mindenkor hascsikarást és ennek következményét kelle szenvedniök.)

1368. *Heem Benedek*, Pál fia másodszor; Bolgárország bánja. (Bárány Ágoston a Temes vármegye emlékéhez toldott oklevelek közt, egyet a pécsi püspöki levéltárból közöl, mely által Fülpös Lászlótól elvevén a Temesvár, Zsidovár, Sebusvár, Miháld és Orsova várak feletti parancsnokságot és Bulgaria báni méltóságát, ezt Himfy Benedekre ruházza, és rendeli, hogy az utóbbinak mint a király saját személyének engedelmeskedjenek. Az oklevél illető pontjai így szólnak: Lodovicus dei gracia Rex Hungarie fidelibus suis Castellanis de Temeswar, de Sydowar, de Sebuswar, de Myhald et de Orsua vel vice Castellanis eorumdem salutem et graciam. Cum nos Banatum Regni nostri Bulgarie simul cum dictis Castris salva manente dileccione a magistro Ladislao filio Philpus aufferentes magistro Benedicto filio Heem fideli nostro contulerimus viceversa fidelitati vestre firmo edicto regio precipiendo mandamus, quatenus dicta Castra nostra (tehát itt Temesvár is van bele értve) eidem magistro Benedicto ..... *restatui* facere debeatis difficultate sine omni stb. E levél, mely Fejérnél is IX. köt. 2. rész 120. lap olvasható, világos tana az, hogy Koroghi Fülpös László 1368 előtt temesi főispán volt, miután ilyen hivatal ruháztatott most Heem Benedekre, és pedig *másodszor*, miután a kir. rendelet azon tisztség *visszaadatásáról* (restatui) szól, a visszaadás szónak

értelme egyszersmind az, hogy a mely tisztséget Heem Benedek elébb (1366) viselt, a temesi főispánság vala. Lehoczky 1368. év alatt nevezi Heem Benedeket először temesi főispánnak, egyúttal bolgár bánnak is. De nem soká gyakorolhatta Temes megye főtisztségét, mert midőn Nagy Lajos 1369. évi június 24-éről Budán kelt levelével őt, és két testvérét Miklóst és Pétert Temes megyei jószágaik Remete és Egerszegh területén a pallosjoggal felruházná a gonosztevőkre nézve, Benedek már csak Bolgárhon bánjának neveztetik.)

1371. *Ulászló* opuliai herczeg, nádor, Zobonya fia. (Ezen Ulászló 1367-ről szóló oklevélben Nagy Lajos által igy neveztetik: illustrissimus Princeps Vladislaus, Dux Opulensis, consangvineus noster carissimus. Ugyan ebből kitetszik, hogy ezen Ulászló Nagy Lajos követe is volt IV. Károly császárnál. Íratik továbbá 1367. év alatt: Ladislaus Dux Opuliae, regni nostri Palatinus; ugyanez évben már pozsonyi gróf is volt; (Fejér IX. köt. 4. rész 48. lap) az utóbbi méltóságot 1373-ig viselte. (Lehoczky) Kázmér király halála után, Ulászló 1370-ben Czudar Péter szlavoniai bánnal Lengyelhont békésen elfoglalta, bevezetvén Lajost Krakóba, és jelen levén koronáztatásánál. (Fejér IX. köt. 4. rész 240. lap). De 1373-ban Lengyelország kormányzójává lett kineveztetése a lengyelek elégedetlenségét idézte elő, mi végett csakhamar visszahívatott. — Noha Lehoczky már 1370-ben mondja Ulászlónkat temesi főispánnak, és egyúttal nádornak és pozsonyi grófnak, én temesi főispánságát mégis csak az 1371. évi királyi rendeletre tudom alapítani, melynél fogva azt Heem Benedeknek átadja.)

1371. *Heem Benedek*, Pál fia, harmadszor. (Oklevél Fejérnél IX. kötet, 4. rész 240. lap, és Bárány: Temes vármegye Emléke, ki azt a pécsi püspöki könyvtárból közli. A Visegrádon november 11-én kelt levél igy hangzik: Nos Lodovicus dei gracia Rex Ungarie, Polonie, Dalmacie etc. vobis magistro Ladislao filio Andree vice Castellano de Themeswar. Item universis officialibus et tributariis domini Ladislai Ducis Opulie et Palatini in dicto Comitatu et eius partibus inferioribus constitutis nec non nobilibus stb. . . . presentibus

declaramus quod nos ipsum Comitatum (t. i. Temes megyét) cum Castellanatu dicti Castri (t. i. Temesvár) ab eodem domino Ladislao duce Opulie proximo et Palatino nostro salva dileccione nostra auferentes ipsos magistro Benedicto filio Pauli filii Heem duximus pro honore conferendos; stb. végre meghagyja a király eidem Benedicto bano (értetik Bolgárország báni hivatala, melyet mint fen megmutatám 1368-ban viselt) obediatis et collectas vestras sibi amministretis et extradetis, temporibus opportunis." Ebből látjuk, hogy Heem Benedek 1371. évben a királyi rendelet hasonló záradékjával vette át a temesi főispánságot Ulászló oppelni herczegtől, milyennel 1368-ban azt Koroghi Fülpös Lászlótól átvette. E körülmény is megerősíti némileg azt, hogy Koroghi a főispánságot viselte Temesben. — Lehoczky 1371-ben Heem Benedeket felsorolja Temes megye főispánjául, hanem szerinte másod ízben volt e tisztségben, holott adataim szerint ez már harmadszor történt. — Bárány Ágoston, Temes vármegye Emlékében Heem Benedeket három ízben teszi temesi főispánná: 1366, 1368 és 1371. évben. Ugyan ő Torontál vármegye hajdanában négyszer, t. i. 1366, 1368, 1371 és 1374. évben. Minthogy ezen utóbbi munkája előbb jelent meg, mint az, mely Temes megyéről szól, ezt oda lehet magyarázni, hogy Bárány magát igazítani akarván, Heem Benedeket csak három ízben találja igazoltnak Temes megye főispánságában. Erről összehasonlítandók az 1374. év alatti adataim. — Említést érdemel, hogy Heem Benedek pozsonyi gróf volt 1361. és 1374, 1379. évben, apja Pál szintén volt bolgár bán. — October 11-én 1380-ban kelt levél alatt olvassuk, hogy a pozsonyi gróf hivatala megürült, 1381. Zeech Miklós pozsonyi főispán. Heem tehát talán már nem volt az élők közt.)

1374. *Heem Benedek.* (Hogy ez évben mint temesi főispán még hivatalban volt, kivehető azon cotober 4-én kelt levélből, melylyel Lajos király Temesköz lakosait tudósítja, miszerint Heemtől egy külön királyi megbízást fognak megérteni, melynek engedelmeskedjenek. Lodouicus stb. fidelibus suis vniversis, Militibus, Nobilibus, Clientibus, ac Valacalibus, et aliis famulis suis in Comitatu seu Districtu de Temeskuz, salutem et graciam. Cum nos Magnifico viro Benedicto,

filio Pauli, filii Heem, *condam* Bano, Comiti Themesiensi, quedam certa nostra negocia vobis commiserimus referre, servitia nostra immediate tangentia; fidelitati igitur vestre damus in mandatis stb. (Fejér Cod. diplom. IX. köt. 4. rész 567. lap.) Miután az itt előfordúló „*condam*" szócska csak a bolgár bánságra vonatkozik, melybe Heem-et 1368-ban igtatta a király, a szövegben önállólag említett „Comiti Themesiensi" kétségtelenné teszi, hogy ez évben még temesi főispán volt. Nem volt azonban többé temesi főispán 1379. évben, mert Nagy Lajosnak egy ezen évi levele alatt a fenebbi czímzés hasonlatosságára, csak így neveztetik: Benedicto filio Heem, condam Bani Bulgariae, Comite Posoniensi. (Fejér IX. köt. 5. rész 311. 317. és 320. lap.)

1384. *Kállay Ubul*, deák. (Tekintélyes bajnok lehetett, mert Erzsébet királyné, Nagy Lajos özvegye, egy Temesvárott augustus 14-én kelt levelében fölkéri, hogy iránta is azon hűségben maradjon, melylyel a király iránt viseltetett, és meginti, hogy István vajda és társainak pártos gyűléseit ne látogassa. E levél olvasható 1384. évszámmal Fejérnél X. köt. I. rész 144. lap a pécsi püspöki levéltár eredetijéből és ugyan e kötet 210. lapján 1385. évszámmal, Kaprinainak a Kállay család levéltárából vett másolatai szerint. Kaprinai ezen kéziratairа Nagy Iván is hivatkozik (Magyarország családai VI. köt. 35. lap.), de azért még is csak 1384. évből eredezteti a királyné. Tartalomra nézve is a Fejér által kétszer közlött levél alig egy pár szónyi különbséggel tökéletesen ugyanaz. Fejér IX. köt. XX. rész 809. lap egy oklevél töredéket közöl, mely szerint Erzsébet királyné levele Kállay Ubulhoz, mint temesvári kapitányhoz van intézve 1384. esztendőben.

1387. I. *Losonczy István*, szörényi bán. (Lugossy József 1383. évre Losonczy Istvánt mint szörényi bánt sorolja elő Lehoczky után, és hozzá teszi: Ugyanez Budainál egyszersmind temesi bán, átalán csak Zsigmond király alatt említve. — Lugossy 1387. évre Losonczy Lászlót nevezi szörényi bánnak, Fejért követve; és ugyan ezen évre Losonczy Istvánt, Telekit követve. (Magyar Történelmi Tár I. köt. 181. lap.) Hogy Losonczy István Temes megye főispánja volt, kitetszik annak Jenőből kelt leveléből, mely így kezdődik:

Nos Stephanus de Losoncz, Banus Seuerinensis et inter ceteros honores Comes Temesiensis. (Pray: Annales R. Hung. II. rész 177. lap. Huszti kéziratairól; Fejér X. köt. 1. rész 747. lap, Fessler IV. rész 74. lap.) Bizonyítja ezt Lehoczky is, Stemmatographia II. köt. 96. lap. csak hogy őt szörényi és temesi bánnak, a helyet, hogy temesi főispánnak nevezi. Nagy Ivánnal Losonczy László többek közt 1387. szörényi bán, Losonczy István szintén Zsigmond alatt temesi főispán és szörényi bán.

1392. *Sáray László*, kir. főajtónálló. (Azon levélben, melyben Zsigmond király a Sáray László ellen — adversus Magnificum Ladislaum, filium Petri de Sarov, tunc Comitem Temesiensem — panaszló őröket hallgatásra itéli. Ezen örök — speculatoris vulgariter zalaör vocati — a király által örök tulajdonúl adományoztattak Sáray Lászlónak. (Fejér X. köt. 2. rész 44. lap.) Ez év előtt nem neveztetik temesi főispánnak, de előfordúl más viszonyok közt. Így az esztergami káptalan 1378. évben bizonyságot tesz, hogy Ioannes Miles de Mikola, és László, Sarov Péter fia, magtalan kimultuk esetére birtokaikat kölcsönösen egymásra átírták. (Fejér IX. köt. 5. rész 276. lap.) Ismét 1380. év alatt: Ladislaus filius Petri de Sarov et Joannes de Sarou neveztetnek. (Fejér IX. köt. 5. rész 430. lap.) Botka Tivadar így írja nevét: Sáray László. Talán 1396-ig volt temesi főispán, mert addig élt. Fia volt Sáray Péter, vagy Lévai Cseh, erdélyi vajda, Sáray Lászlónak, Zsigmond király Léva, Revistye és Ujvár várakat adományozta. (Új M. Muzeum. 1860. augustusi füzet 118. lap.) Nagy Iván azt írja Botka után (Magyarország családai VII. köt. 103. lap.), hogy László temesi főispán volt, és kir. főajtónálló; Zsigmond király neki és családjának Léva, Revistye és Ujvár várakat uradalmaikkal adományozta, innét László is a Sárai előnév helyett, néha már *Lévai*-nak íratott. Apja Péter hol Sági, hol *Sárai* előnévvel élt. László átalában 1370—1396. közt említtetik. A Sáray és Petrovics család közt utóbb házasság jött létre, t. i. Lévay Zsigmond barsi főispán elvette suraklini Petrovics Annát, a híres temesi gróf nővérét.

1396—1402. *Csáky Miklós*, és *Marczaly Miklós*. (Zsig-

mond király ez évben 1396.) Csáky Miklós temesi főispánnak, valamint testvérének Györgynek, kik mindkettő zsidói Csáky István fiai — magistri Nicolai, Comitis nostri Temesiensis, et Georgii, filiorum scilicet Magistri Stephani de Zsidow — azon vitézségökért, melylyel a hazát Temesvár részéről védelmezték és erősíték a többször benyomúló törökök és ráczok ellen — Bihar megyei Körösszegh várát, más ottani uradalmakkal együtt adományozza. (Fejér X. köt. 2. rész 349. lap.) — Egy 1399. évi oklevélből kiveszszük, hogy Csákynak az ő hivatalaiban egy szintén Miklós nevü társa volt, az az: vele együtt Marczaly Miklós volt temesi és krassói főispán, és a kunok bírája, sőt Marczaly apját is Istvánnak hívták, mint Csákyét. Az oklevél így szól: Nos uterque Nicolaus, filii Stephani, Comites Themesienses, Judices Cumanorum, ac inter cetera Comitatus Crassouiensis tenentes honorem, memorie commendamus stb. (Fejér X. köt. 3. rész 227. lap.) Ezen oklevél kelt Mindszent napja utáni hetfőjén a Temesvár mellett tartott Temes- és Krassó megyei közgyülésből — in congregatione nostra generali — — — prope civitatem Themeswar celebrata, — Csákyt és Marczalyt még később is, t. i. 1402-ben nem csak a temesi főispánságot, hanem a szolnokit is, és erdélyi vajdaságot találjuk vállaikon közösen viselve. Egy Nagy-Szebenben 1402-ben kelt levelök így kezdődik: „Nos uterque Nicolaus, filii Stephani, Vajvodae Transilvanienses, de Zolnuk, et Temesienses Comites — a krassói főispánság itt nem említtetik — Judicesque Cumanorum etc.“ E levelet közli Cornides Dániel diplomatikai szedeményének 7-dik kötetében, 284. lapon a nagyszebeni levéltárból (Gorove László, a Tudományos Gyüjtemény 1821. 8. kötet 62. lapján). Magános ügyek szőnyegen fordúlván, természetesen Csáky Miklós csak egyedül neveztetik temesi főispánnak. Így 1400. évben kétszer, t. i. midőn Urhida, Tárnok és Bordán jószágokat illetőleg az ő részére kedvező nádori itélet foganatosíttatik, (Fejér X. köt. 2. rész 811. lap.), és midőn a Putniki család ellene és testvére György, visegrádi várkapitány ellen tiltakozik Nádastelek elfoglalása, és nehány oláhtelki jobbágyok átállása miatt. (Fejér X. köt. 3. rész 242. lap.) Így neveztetik egyszerüen Nicolaus filius Stephani de Chak, Comes Temesiensis egy

1401. év január 18-kán kelt levélben (Fejér X. köt. 4. rész 65. lap). Nicolaus Comes noster Temesiensis, (ugyanott 69. lap stb.), és Bárány: Torontál vármegye hajdana 112. lap. vagy Temes vármegye emléke, az oklevelekben 33. 34. lap, mely utóbbi szintén 1401. január 18-kán kelt levél szerint, némely beregi jószágokért Csáky Istvánnak és testvére György visegrádi kapitány, valamint Miklós főispán, mindhárman Csáky István fiai, Révkanisát Csanád megyében, Csák és Chewze birtokot Temes megyében cserében kapták a királytól. A mi Csáky Miklóst illeti, ennek Lehoczky a fenebbieken kivül még más főispánságokat ad. Nála Csáky a temesi grófok névsorában 1396. év alattt előfordúl minden más hivatal megemlítése nélkül; de ugyan ez évnél felsorolja őt a békési és bihari, 1398-ban a szolnoki főispánok közt. Ha Lehoczky adatait egybefűzzük, Csáky Miklós Temes, Békés, Bihar, Szolnok, Kraszna megyékben volt főispán. — Krassó megyét nem említi, valamint többi főispánságait sem azon helyen, hová rendszerint tartoznának, habár másutt érinti is, hogy az illető méltóság Csáky kezén volt. Mit akar Lehoczky azzal, hogy 1405. évre Csáky Istvánt még temesi és bihari főispánnak nevezi, nem értem, én annak semmi nyomát nem találtam. Lehoczky maga is csak a Csákyak nemzékrendében állítja ezen chronologiai lehetetlenséget. Csáky Miklós, ki tudományossága jeléül mesternek is neveztetett, Nagy Iván szerint is Temes, Bihar, Békés és Szolnok (miért nem Krassónak is?) főispánja és a kunok bírája volt, meghalt 1426-ban, de az ugyanott előfordúló és Bonfinra támaszkodó állítás (Magyarország családai III. 72. lap.) hogy ezen Csákynak udvarában tartózkodott fiatal korában Hunyadi János, már jóval azelőtt Teleki József által a Hunyadiak kora czímű művében azon megjegyzéssel czáfoltatott meg, hogy Hunyadinak 100 évesnek kellett volna lenni, midőn meghalt, ha ez állítást elfogadjuk.

A mi Marczaly Miklóst illeti, őt Temes megye főispáni székében csak 1399. évben találom először, midőn t. i. Csákyval említtetik közösen. Csak Bárány Ágoston Temes vármegye emlékében teszi Marczalyt is temesi főispánná már 1396-ban. Nagy Iván hallgat arról, hogy Marczaly temesi fő-

isdán volt; erdélyi vajdaságát is kicsit későre 1403. évre teszi. Minthogy az eddig idézett oklevelekben csak Csáky családneve fordúl elő, nem pedig azon szintén Miklós keresztnevü tiszttársáé is, fontos oklevél a jelen tárgyra nézve az, melyet az országos tanács 1401. évi május 22-kén, Zsigmond király fogságának ideje alatt kiadott és mely szerint „Nicolaus de Marczal Comes Temesijensis" a csehek ellen hadba rendeltetik. (Toldy Ferencz az Új Magyar Muzeum 1860. évi folyam I. füzet 39 lap, Csaplár Benedek közleménye után.) Zsigmond király, ungi és nagymihályi Albert vránai perjel érdemeit egy Ravenspurgh császári városban 1418. évben kiadott oklevélben elősorolván, egyszersmind Marczalyról névszerint emlékezik, mint ki akkor még Csákyval együtt erdélyi vajda, azelőtt pedig ugyan evvel temesi főispán volt. A törökök ellen intézkedett, — mondja a király — una cum fidelibus nostris, grate et sincere dilectis, Magnificis condam Nicolao de Marczal, et altero Nicolao de Chák, partium nostrarum Transilvaniensium Vojvodis, tunc Comitibus Temesiensibus. (Pray: De prioratu Auranae 40 - 41. lap. Fejér X. köt. 6. rész 128. lap.) A hős Marczaly Miklós erdélyi vajda 1412. évben Mottánál esett el, a velenczeiek ellen győzelmes csatában.

Szokatlan ugyan, de azért még sem példa nélküli, hogy Temes megyének egyszerre két főispánja volt. Így voltak 1444. István és Detre Heves, — 1446. Várdai Miklós és Kállói Lökös János Szabolcs, — 1407. szántói Latzk Jakab és Tamásy Henrik János Szolnok, — 1498. Czobor Imre és Márton — ha Lehoczkynak hihetni — Bodrogh, — 1378, 1392, és 1398. (tehát körülbelől akkor, midőn Temesben is volt két főispán) Balk és Dragh Marmaros, — 1361. Hímfy Benedek és Konya János Pozsony vármegye, valamint a mohácsi vész után: Nyáry Ferencz és Balassa Menyhért Hont megye főispánjai. Kovachich megjegyzi, hogy oly esetben, midőn valamely megyében egyszerre két főispán volt, az illető megye két kerületre osztatott alkalmasint. Akár történt ez, akár nem, a két főispán királyi kinevezésnél fogva békésen törekedtek egymás mellett a rájuk bízott megyét igazgatni, kivételt csak Hont megye képezvén, melynek egyik főispánja Ferdinánd, a másik Zápolya által kineveztetvén, egymás ellen és a megyén

kegyetlenkedtek, minélfogva a megye Kis- és Nagy Hontra szakadt és e szakadást még későbbi országgyűlési végzések is csak nehezen tudták orvosolni. A mai szempontból tekintve hasonló rendkivüliség, hogy Hont megyének 1497-ben három, Pozsonynak 1359. és 1376. évben ismételve négy alispánja volt. Ámbár az egy megyében hivataloskodó két főispán behelyezésénél még inkább tiltá a törvény azt (II. Lajos 14-dik törv. czikkelye Kovachichnál) hogy egy főispán két megyét igazgasson, még is az utolsó eset gyakrabban fordúl elő, és mi azt találjuk, hogy Zólyom és Trencsén, Csongrád és Somogy, Szabolcs és Szatmár, Szepes és Abaúj (1324), Bács és Trencsén (1324), Temes és Szerém, Temes és Bihar, Temes és Szolnok, Temes és Krassó, Temes és Győr, Győr és Mosony, Somogy és Verőcze, Trencsén és Liptó, Bihar és Máramaros, Békés és Zaránd, Beregh és Torna stb. egy főispán alatt voltak ideiglenesen egyesítve; sőt ide sem számítva azt, ha valamelyik tekintélyes férfi nádor, vajda, vagy bán hivatalát viselte, a legszorosabban értett főispáni méltóságot egyesek három, négy, sőt hat megye fölött gyakorlák. Így 1324-ben a macsói bán, Szerém, Valko, és Bodrogh vármegye főispánja is vala; Tamás vajda 1319-ben már Arad, Bars és Szerém megyék főispánja lévén, Zólyomi főispánnak is kineveztetett; V. Miklós Henrik bánnak fia, a III. András alatt 1293-ban élt nádorispán, négy vármegyének, úgymint Pozsony, Somogy, Tolna és Fejér, — magister Dausa királyi személynök öt megyében, úgymint Bihar, Szabolcs, Szatmár, Zemplén és Szolnok, (Fejér VI. köt. 2. rész 340. lap.) — Druget János nádor főleg hat vármegyének volt főispánja Nagy Lajos alatt, és ugyan ez állítatik Kinisy Pálról, ki hatmegye, közte a terjedelmes Bihar és Bács kormányát vitte állítólag, a miért is az 1498. országgyülés 44. törv. czikke azt rendelé, hogy ezentúl külön főispánja legyen mindenik megyének. (Szalay. III. 426.) De azért még újabb korban is, t. i. 1785-ben történt, hogy gróf Teleki Sámuel Bihar megye főispánja, egyszersmind Arad, Békés, Csanád, Csongrád, Szabolcs megyék, és a hajdúvárosok administratora volt.)

1402. *Gara János*, Corbávia grófja. (Midőn Zsigmond király siklósi fogságából kiszabadíttatott, Gara Miklós nádor

kezesül adta öcscsét Gara Jánost, a mi temesi főispánunkat, és saját fiát III. Miklóst: ez által legnagyobb érdemet szerezvén magának a király előtt. Neje volt Hedvig, moszkovi herczegnő. (Nagy Iván IV. köt. 328. 330. lap.) Gróf Zay Károly az általa az Új Magyar Múzeum 1855. I. köt. 351. lapján közlött Garák féle nemzékrendben felsorolja „Joann de Gara Com. Temesiensis-t" is, de évszám nélkül. Zsigmond király 1427. évben bizonyos Temes és Arad megyei birtokokat Gara János, és neje Hedvignek, valamint azok örököseinek zálogba adja 15 ezer négyszáz arany forintért, az illető levélben így van czímezve: magnificus vir, Johannes, filius condam Nicolai Palatini de Gara, alias (az az egykor) Comes noster Temesiensis. (Fejér X. köt. 6. rész 867. lap. Bárány: Temes vármegye, oklevelek 20. lap.) Mint temesi főispán alá van írva azon, 1402. september 21-én kelt okmány alatt, melyet a rendek, — t. i. száztíz úr és nemes, Pozsony és Sopron városával együtt aláírtak, mondá, hogy Zsigmond az ő tudtokkal, tanácsukkal és akaratukkal választotta Albertet utódául azon esetre, ha a király fiörökös nélkül meghalna. (Kovachich: Supplem. ad Vest. Comitiorum I. kötet 290—294. Fejér X. köt. 4. rész 134. lap. Katona: Histor. crit. XI. köt. 534. lap. Engel II. köt. 225. lap. Szalay: Magyarország Története II. köt. 305. lap.) Marczaly Miklós az aláírók közt csak mint erdélyi vajda található.

Ezen évre Palugyai Temes megyének két főispánt ad egyszerre, t. i. *Latzk Jakab*-ot, és *Tamásy Henriket*, mondván, hogy ezek nemcsak Külső-Szolnokban és Temes vármegyében főispánkodtak, hanem a kunoknak is voltak bírái. (Magyarország legújabb leírása III. köt. 321. lap). De ezen állítás okleveles bizonyságát nem találtam, és annál fogva világos, hogy Palugyai félre értette Gorove Lászlónak a Tudományos Gyüjtemény 1821. folyam 8-ik kötetébe írt értekezése azon helyét (61. és 62. lap.) hol előhozza, hogy Külső-Szolnok vármegyének két főispánja volt egyszerre, úgymint szántói Latzk Jakab és Tamásy Henrik János, kik együtt erdélyi vajdákúl is neveztetnek. Itt azonban Gorove László nem mondja, hogy Latzk és Tamásy 1402-ben voltak együtt erdélyi vajdák, sőt ellenkezőleg azon jegyzetben, mely

ugyan e 62. lapon közöltetik, világosan mondja, hogy 1402-ben Csáky Miklós és Marczaly Miklós együtt voltak erdélyi vajdák, temesi és szolnoki főispánok és a kunok bírái. Midőn tehát Gorove László az említett hely 72. lapján visszapillantólag azt írja: „1402-ik esztendőben, a mint feljebb a két főispánokról tett jegyzésben eléterjesztettük, az akkori két vajdák nem csak Külső-Szolnokban, hanem Temes vármegyében is főispánkodtak, sőt a kunoknak is bírái voltak," — nem Latzk Jakabot és Tamásy Henriket értette, a mint nem is érthette, hanem Csáky Miklóst, és Marczaly Miklóst, kikre egyedül illenek a Cornides által napvilágra hozott szebeni oklevél állításai.)

1407. *Ozoray Fülöp*, Scolari István fia, Florenczből. (Aeneas Sylvius neki eredetet a Strozzi családból ad. Nevét neje, t. i. Ozoray Borbála után vette, melynek hozománya volt az ozorai vár és uradalom. Bárány és Schwieker őt 1407-től 1424-ig látják a temesi főispánság hivatalában, a mi helyes is, de nem hiszem feleslegesnek minden egyes évnél okadatolni, mily forrás támogatja az állítást. A jelen 1407. évre nézve bizonyságúl szolgál Fejér X. köt. 4. rész 842. lap. Lehoczky 1400. évre azt mondja, hogy Pipo de Ozora, in Pipo seu Kükér, tolnai főispán, továbbá nevezi temesi főispánnak, kunok bírájának, a sóbányák és kir. kamara grófjának, szörényi bán létele nincs tudva előtte. De Ozoray még 1404-ben is csak Comes Camerarum Salium Regalium-nak írta magát. [Magyar Történelmi Tár IX. köt. 131. lap.]

1408. *Ozoray Fülöp*, szörényi bán, a sárkányrend vitéze. (A sárkányrend alapító-levélben foglalt első 22 tag névsorában olvashatni Tamásy János és Laczfy Jakab erdélyi vajdákat, Csáky Miklóst, Gara Miklós nádort, Ozoray Pipót, ki itt csak szörényi bánnak íratik. [Szalay: Magy. Története II. 322. Horváth Mihály: Magy. Történelme II. köt 251. lap.]

1409. *Ozoray Fülöp.*

1410. *Ozoray Fülöp.* (Temesvárt kelt ez év september 2-án azon hártyára írott és pecsétjével ellátott oklevele, mely által Gerliczy vagy Gerlistyei Istvánnak, Sebestyén fiának újabb adomány — nova donatio — adatik egész Gerlistye faluról. [Arpadia. Történeti Zsebkönyv I. köt 162. 163. lap,

hol azonban Ozoray roszúl neveztetik „Themesi Bánnak," főispán helyett.]

1411. *Ozoray Fülöp.* (Ez év novemberben hadsereggel küldetett Velencze ellen. Ifj. Palugyai Imre: Dalmátia hazánkhozi viszonyai [Új Magyar Muzeum 1851. I. 138. lap.] Engel: Geschichte des ungrischen Reichs, II. köt. 263. lap. Horváth Mihály: Magyarország Történelme II. köt. 256. lap.)

1412. *Ozoray Fülöp.* (Wagner: Analecta Scepusii I. rész 11. lap. — Lehoczky. — Fessler IV. köt. 229. — Katona XII. köt. 78—102. lap. Ozoray Fülöp is azon 51. főpap, zászlós és úr közt van, kik a Zsigmond magyar és Ulászló lengyel király közt kötött békét aláírták.)

1413. *Ozoray Fülöp.* (Ez évben 200,000. aranynyal megvesztegettetvén, az áruló békét kötötte Velenczével öt esztendőre, és így Dalmatia tetemes része az újabb időkig a magyar koronától elvált. [Teleki: Hunyadiak kora I. köt. 6. 7. lap.)

1414. *Ozoray Fülöp.* (Zsigmond király és neje bevonúlását tartá Constanzba december 24-én. [Horváth Mihály: Magyarország Történelme II. 264 lap.]

1415. *Ozoray Fülöp.* (Bárány Ágoston Temes vármegye Emlékében, nem tudom mi alapon, azt hiszi, hogy ez évben *Marczaly Imre* volt temesi főispán, t. i. azon időre, míg Ozoray Constanzon tartózkodott. Ozoray január hónapban érkezett Constanzba 150 lóval, hogy több főpappal és országnagygyal emelje a királyi kíséret fényét. [Engel II. 280. lap.] Zsigmond király már július végén hagyta oda Constanzot, és vele azon zsinatot, mely Wikleff tanait kárhoztatá és Husz-ot máglyára küldé. A király Spanyolországba ment, de Ozorayt már september elején találjuk itthon. Gróf Kemény József egy eddig közre nem bocsátott oklevelét közli, mely így kezdődik: Nos Pyro (így! Pipo helyett) de Ozora Themesiensis, et Camerarum salium regalium Comes. A levél kelte: Datum in Ozora . . . . . secunda die festi nativitatis virginis gloriose. Anno domini 1415. Az oklevél a Zárand megyei Kristsori család tulajdona. [Új Magyar Muzeum 1854. II. köt. 125. 126. lap.] Bárány Ágoston habozásáról tanúsít, hogy midőn Temes vármegye Emlékében Ozoray temesi főispánságát 1407—

1424. évre teszi, Torontál vármegye hajdana című munkájában egyedül 1407. évre kitűzi Ozoray temesi főispánságát, azon a kritikát épen nem kielégítő szavakat oda vetvén: „Majd úgy látszik: hogy Marczaly Imre.“ Utána már 1420. év alatt hozza fel Rozgonyi Istvánt mint temesi főispánt.)

1416. *Ozoray Fülöp.* (Horváth Mihály közzé tesz egy még kiadatlan levél kivonatát, melyben Zsigmond király Párisból april 5-én tudosítja Sopron városát, hogy Ozoray Fülöp temesi főispánt a szükségből eladott arany és ezüst edények helyébe, mások készíttetésével megbízta — „aurea et argentea clenodia per fidelem nostrum Piponem de Ozora, Comitem Themesiensem parari facere commisimus.“ [Magyarország Történelme II. 267. lap. és később a Magyar Történelmi Tárban IX. 135. lap.]

Ez év alatt írja Hammer [Geschichte des osmanischen Reichs I. köt. 281. lap.] hogy Ikah vagy Ishak bosniai bég a Temes közbe berontván, macedoniai születésü Péterfy Miklós alispán, összeszedvén a megye csapatját elejébe ment, megverte és elejté. Avval egyezik, mit Engel mond [Geschichte des ungr. Reichs II. 296.] hogy t. i. Péterfy Miklós aus Macedonien, Vice-Comes von Temes, megverte a „Bánságba“ rontott Ikács pasát. Csak, hogy nem 1416-ra mint a többi író, hanem 1419. évre teszi ezen esetet. Péterfy 1420-ban is verte meg a törököt Temesvárnál. Majláth János [Geschichte der Magyaren II. köt. 130. lap.] ezen Péterfy Miklóst temesi „bán“-nak nevezi. Szalay és Horváth Mihály hivatalát elhallgatják. — V. ö. az 1522. és 1523. évet.

1417. *Ozoray Fülöp.*

1418 *Ozoray Fülöp.*, camerarum salium regalium comes. (Pray: De prioratu Auranae 40—41. lap. Egy Fejérnél X. köt. 6. rész 171. lap, és Bárány: Temes vármegye Emléke, Oklev. 4. lapján Temesvárról kelt oklevelet olvasunk, melyből kiviláglik, hogy Ozoray Krassó megye fölött is bizonyos hatalmat gyakorolt. A levél így szól: Pipo de Ozora Comes Themesiensis etc. Nobis dilectis universis *nostris* Vice Comitibus in Comitatibus Themesiensi predicto ac Crassoviensi constitutis ipsorumque vices ibidem gerentibus presentes visuris Salutem cum dileccione stb. — Ideo vobis firmissime

mandamus stb. Datum in Themeswar feria quarta proxima post festum beati Valentini martyris 1418.)

1419. . . . . .

1420. *Ozoray Fülöp.* (A Batthyány Ignácz féle gyulafehérvári levéltárban egy érdekes, a magyar huszitákra vonatkozó oklevél őriztetik, mely mondja: „Undecimus Vicarius Frater Blasius de Hungaria sive de Balka Anno Dni 1420. in Festo Annunciationis Virginis Gloriosae a Fratribus vicariis in Diakonum electus, et tandem per Frem Antoninum de peto Ministrum Gralem confirmatus, qui constitutiones papales generales a Bosnae observantiales, quas secum portabat loco *ozore*, tunc noviter per Dnum Piponem Dm piponem Comitem de Tömösvár fundato, resignavit stb. [Régi magyar Nyelvemlékek I. köt. XXI. lap.] Ebből tehát kivehető, hogy Ozoray még az év elején, t. i. martius 25-ke táján még temesi főispán vala, utána még ugyan ez évben következett Rozgonyi.)

1420. *Rozgonyi István.* (Fejér X. köt. 6. rész 905. lap. Ugyanott X. köt. 8. rész 600. lap. Bárány: Temes vármegye. Oklevelek 4. lap. mindenütt olvasható azon, Karansebesről 1420. július 25-én kelt levele, mely így kezdődik: Stephanus de Rozgon inter caeteros honores Comes Themesiensis sibi dilectis Thomae de Sadan Vice Comiti . . . . . Temesiensi ac judicibus Nobilium stb. — Lehoczky.)

1421. *Kasza István.* (Nagy Iván: Magyarország családai VI. köt. 117. lap. a Geneal. Autent. Mss. I. kötete után, hol Kasza István világosan Comes Temesiensis-nak íratik. Budai Ferencz, Historiai Lexicona I. köt. 396. lap. Kasza Benedekről szól (nem Istvánról) hogy temesi főispán lett volna, de méltóságának idejét meg nem határozza, csak azt értjük belőle, hogy leányát Ágnest nőül adta iktári Bethlen Domokosnak, ki 1452. tájban erdélyi vajda volt. Lehoczky, Stemmatographia II. 211. lap, Kasza Istvánt trencséni főispánná teszi.

1422. . . . . .

1423. *Ozoray Fülöp*, másodszor. (Wagner: Analecta Scepusii I. köt. 15. lap. — Lehoczky.)

1424. *Ozoray Fülöp.* (A magyar akademia Kéziratos Okmánytára 7. kötetében Zsigmond király egy Budán 1424. jú-

nius 9-én kelt oklevelét olvasom, melyben Ozoray Pipónak meghagyja, hogy Nagy János és fiait, Pétert Miklós fiát, Tömösváry Miklóst, és Tamást Péter fiát, újszászi jászkapitányokat oltalma alá vegye vagyonuk háborgatói ellen. A levél így kezdődik: „Sigismundus ..... Rex fidelibus nostris Magnifico Piponi de Ozora Cti Themesiensi, nec non Ladislao de Solmos Judici Cumanorum nostrorum *per ipsum Comitem Piponem* constituto, caeteris etiam Judicibus ipsorum Cumanorum ..... salutem et gratiam stb.“ — Katona: Histor. crit. XII. köt. 433. lap, Wagner: Analecta Scepusii Lehoczky.— Ozoray meghalt 1426. A Hedervári jószágai fölötti pör irományaiban 1466. alatt mint: olim Pipo Comes Themesiensis említtetik. [Magyar Történelmi Tár VI. kötet 34. lap.]

1424. *Rozgonyi István* másodszor. (Fejér X. köt. 6. rész 635. lap. Pray: Specimen Hierarch. Hung. I. rész. 321. lap. Bárány Ágoston: Temes vármegye Emléke, Torontál vármegye hajdana, Rozgonyi hivataloskodását Temes megyében 1424-től 1439-ig terjeszti, sőt az utóbbi munkában temesi főispánúl már 1420-ban elismeri, persze azt föl nem jegyzé, hogy Rozgonyi tisztsége 1420. és 1424. közt Ozoray és Kasza István által félbeszakadt. — Budai Ferencznél ezen Rozgonyi szintén temesi főispánnak neveztetik, tisztsége idejének meghatározása nélkül.)

1425. .....

1426. *Rozgonyi István*; egyszersmind Győr és Fehér vármegye főispánja. [Lehoczky.]

1427. *Rozgonyi István.*

1428. *Rozgonyi István.* (Karansebesről kelt levelében Dobozy Lászlót felszólítja, hatyasi birtokában talált bizonyos lovak kiadására, minthogy ezek Zy László fellaki lakos tulajdonai. [Fejér X. köt. 6. rész 949. lap. Bárány: Temes, Oklevelek 36. lap.] Lehoczkynál ez évre még győri főispán is.)

1429. *Rozgonyi István.* (Kaprinai: Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad regis Hung. I. köt. 180. lap, hol azt is mondja, hogy egy másik Rozgonyi István ugyan akkor pozsonyi gróf volt.)

1430. *Rozgonyi István.* (Zsigmond király 1430. június

26-án kelt levelében, melyben a Rozgonyi család érdemei említtetnek. [Kaprinai: Hungaria diplomatica II. köt. 271. lap.] és Zsigmond levelének egy az egri káptalan által 1435-ben eszközlött átiratában. [Schmitth: episcopi agrienses II. köt. 24. 25. lap.]

1431. *Rozgonyi István.*

1432. *Rozgonyi István.*

1433. *Rozgonyi István.*

1434. *Rozgonyi István.*

1435. *Rozgonyi István.* (Lehoczky vélekedik, hogy ez évben *Radnics Miklós* lett volna ideiglenesen temesi főispán. Erről alább többet.)

1436. *Rozgonyi István,* egyszersmind fehérvári és győri főispán. (Czech János: Győr vármegye főispánjairól.) A Tudományos Gyűjtemény 1820. évi 4. kötete szerint. Rozgonyi 1437-ben lett volna győri főispánná.)

1437. *Rozgonyi István.*

1438. *Rozgonyi István.* (Szirmay: Notitia Comitatus Zempliniensis 102. lapon az évnél: Stephanus senior Temessiensis, uxor Cäcilia Com. de S. Georgio. — Erzsébet királyné, Albert özvegye, a királynak 1439. október 27-én bekövetkezett halála után bizonyság levelet ad ki, hogy az Albert király által reá és más országnagyok őrizetére bízott koronát Szentgyörtgyi György gróftól sértetlenül átvette, minthogy a király és az illető zászlósok pecsétjei érintetlenül találtattak a koronázási jelvényeket rejtő szekrényeken. Annak tanúságául említtetnek Losonczy Deső erdélyi vajda; Stephanus de Rozgon *antea* Comes Themesiensis stb. [Kaprinai: Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad II. köt. 218. lap.] Még egyszer visszapillantó emlékezés van Rozgonyi Istvánról, midőn Mátyás király 1458. martius 3-án némely várakat, melyek Albert király és neje Erzsébet királyné által Rozgonyi Istvánnak — mint az oklevél mondja: magnifico *condam* Stephano de dicta Rozgon, Comiti Themesiensi, — zálogba adattak, annak fia János birtokában is azon ideig megerősíti, míg kiválthatók. [Kaprinai ugyanott 19. és 147. lap.] Szalay Lászlónk Rozgonyi Istvánt 1440. évben nevezi temesi főispánnak; azt írja t. i. V. László február 21-én Komáromban születvén, Hedervári Lőrincz nádor, Rozgonyi

István pozsonyi és temesi gróf, és Benedek győri püspök siettek az ujszülöttnek hódolatukat bemutatni. [Magyarország Története III. köt. 22. lap.] Itt nem csak annyiban van tévedés, hogy Rozgonyi István 1438. éven túl még temesi főispánként említtetik, hanem a személyben is, mert azon Rozgonyi István ki temesi főispán volt, külön személy azon Rozgonyi Istvántól ki a pozsonyi grófi méltóságot viselte, és a királyt Constanzba, onnan Olasz-, Német-, Franczia-, Angolországba elkísérte. Az előbbi, Rozgonyi László fia és Péter püspök testvére; a másik, Simon fia, Simon püspök és György testvére. Szalay tévedésének oka tehát a névegyenlőségben fekszik. Alkalmilag említem, hogy Lehoczky is az említett személyek körül tévedésbe jutott, Szentgyörgyi Cäciliát a pozsonyi Rozgonyi Istvánnak adván feleségül, a hasonnevü temesi főispán helyett.)

1439. Beregszói *Hagymási László*. (Azon, a titelrévi táborban 1439. septemb. 17-kén kelt oklevél záradékában, melyben Albert király és neje Erzsébet királyné a körülöttük levő egyházi és világi nagyokkal megegyeznek egy országos segély kiirására a hadjárat nagyobbszerü megindítására. Az aláírás igy szól: ladislaus haghmas de Berekzow Comes Themesiensis. [Teleki: Hunyadiak Kora X. köt. 72. lap.])

1440. Harapkai *Bothos András*. (Egyedül Bárány Ágoston: Temes vármegye Emléke, és Torontál vármegye hajdana czimü munkáiban felsorolja öt a temesi főispánok közt, még pedig azon tisztsége ideje nélkül; azon felül az első müben harapkai Bathos *Istvánnak*, a másikban harapki Bathos Andrásnak nevezvén Bárány, ki különben forrásokat szokott idézni, azt nem indokolja, mi alapon tette ezen András temesi főispánná. Családneve Bothos, nem Bathos, és előneve pedig, — ámbár Budai Ferencz és Nagy Iván „garai"-nak irja, igazabban harapkai, miként Turóczy Schwandtnernél 244. lap, Fessler IV. köt. Engel III. 38. lap. Teleki: Hunyadiak Kora I. köt. 216. és 241. lap irják, irás módja csak kevéssé különbözvén a különféle iróknál, mint: de Harapk (Turóczy); Andreas Bothus ex Harapco (Bonfin); Harapko (Lehoczky); haraphi és harapkoi (Teleki I. 216. 241.) stb. Bothos András és Gara László Erzsébet özvegy királyné párt-

ján állt, — tán azért adja neki Bárány a „hűtelen“ melléknevet, — és Hunyadi János mint Ulászló király jogainak védője Szegzárd és Bátaszék közt megtámadtatván, a csatában elesett, de ez nem 1441-ben, mint ő mondja, hanem 1440. évben történt. Hogy a névzavar gyarapodjék, Böhm Lénárt, az ő Geschichte des Temeser Banats I. köt. 117. lapján Rozgonyi István után szintén temesi főispánúl fölhozza: Stephan Bathor név alatt. [Lásd még az 1438 alatt Rozgonyi Istvánról mondottakat.])

1440. *Hunyadi János*, erdélyi vajda, szörényi bán. (Egyenes állítás hiányában, a források egybehasonlításával fogom megkísérleni annak felderítését, vajjon Temes megye már ezen évben tisztelhette-e Hunyadit főispáni székében. Több író azt mondja, hogy Hunyadi azon napon vetette házának nagyságát, a melyen Szegzárdnál Garai László, Bothos András, Koroghi Filpes János, és Tamásy Henrik serege fölött győzedelmeskedett. Pray: ugyan Historia Regum Hungariae II. köt. 317. és Annales II. köt. 350. 351. lap, ezen eseményt 1441. év alatt mondja el, de ez nem egyezik az események menetével. Budai Ferencz szerint t. i. Bothos András még jelen volt méhbenhagyott László király Székesfehérváron 1440. május 15-kén véghezment koronáztatásán; avval egyezik a lőcsei templom felírása, mely szerint ezen koronázás 1440. in die Pentecostes, — az az május 15-én — történt. Ezen győzelem, — úgymond Horváth Mihály: Magyarország Történelme II. köt. 338. lap, egészen megváltoztatta a dolgok állását. A királyné tüstént visszatért Pozsonyba; Ulászló pedig, miután az egészen Budáig előnyomúlt s annak külvárosát fölégetett Széchy Tamást visszanyomta, Esztergomot táborolta körül, stb. Teleki is — Hunyadiak Kora I. köt. 249. lap — elmondván, miként Hunyadi győzelme következtében Ulászló a királyné híveit szoritá, az utóbbinak ellenkező sikerű hadjáratát így rajzolja: „Kevésbbé szerencsés volt Rozgonyi István, [megjegyzem, hogy nem az, ki fen temesi főispán,] ki igen gyenge levén a pozsonyi vár hosszasb tartására, kénytelen october 18-kán 1440-ben Erzsébettel egyességre lépni, mely szerint a vár átadását a következő esztendőre igéri, ha addig segítség nem jön ..... Tulajdonkép csak

időt kivánt nyerni, hogy a várat új sereggel és szükséges eleséggel láthassa el. Azonban a megszállók vigyázósága miatt ezt nem csak nem eszközölhette, hanem még sokkal szorongatóbb körülmények közé jutott, minek következtében kénytelen későbbi levelében Erzsébetnek hűséget és a pozsonyi várnak Gergely vértanú napjáig [január 4-kén 1441.] okvetetlen és minden föltétel nélküli átadatását igérni.“ Világos tehát, hogy Bothos 1440. évben áldozott életével a csatában. Ulászló a diadalmas vezéreket: Ujlaki Miklóst és Hunyadi Jánost erdélyi vajdáknak nevezé ki, az utóbbit — mint Engel (III. köt. 1. rész 43. lap) és Teleki (I. köt. 247. lap) egybehangzólag írják — „*meghagyván a temesi grófságban* és a szörényi bánságban.“ Ha a király *meghagyta* Hunyadit a temesi grófságban, úgy ő már azon idő *előtt* volt temesi főispán, melyben Bothossal összeütközött Szegszárdnál. Ezen körülmény alig enged időtért, hogy Bárány Ágostonnal Bothos Andrást Temes megye főispánjául elismerhessem. Ha nem is a csata előtti időre, mely augustus 9-ke *után* történt [Teleki I. 225.], de legalább azon esztendőre, melyben az történt, tehát 1440. évre írja Bonfin is (308. lap) Hunyadit temesi főispánnak, győzelme jutalmául: praeter Transilvaniae provinciae gubernationem, quam cum imperio tenebat, ob rem bene gestam Severrensis, Themesiensisque oppidi praefecturam sortitus est. Ebből láthatni, hogy Haner [Königl. Siebenbürger 192. lap] helytelenül útalt Bonfinra, midőn állítja, hogy a király Ujlakit ekkor nevezte ki erdélyi vajdának, Hunyadit azonban *csak* temesi grófnak, de midőn az erdélyi vajdaságra kinevezése tekintetében hibázik, tárgyam érdekében tudomásúl veszem, hogy Haner is ez évben Hunyadi Jánost temesi főispánnak tudja. Hunyadi János még ez év folyamában az alföld kapitánya *). Teleki írja I. köt. 256. lap: Amuradnak Belgrád

*) Azon czím: „az alsó vidék főkapitánya“ leginkább Hunyadi óta jött használatba, és Kinisy, Som, Báthory, Petrovics majdnem mindig a temesi főispáni czím mellett élnek vele. De ismeretes volt e czím már a XIV. században is, miként Nagy Lajos egy 1371-ki leveléből látjuk, melylyel Opuliai László herczegnek Heem Benedeket helyettesíti a temesi főispánságban, és mely így kezdődik: Nos Ludovicus .... vobis magistro Ladislao filio Andree vice Ca-

alóli eltávozása után a király ezen vár további oltalmát Hunyadira bízta, és bár már szörényi bán, erdélyi vajda és temesi gróf volt, az alföld kapitányának is nevezte ki. — Belgrád megszállásának idejére nézve legnagyobb véleménykülönbség van iróinknál, úgy hogy ezek 1436-tól 1443-ig ingadoznak. Legjobb irányadóúl szolgál azon körülmény, hogy Ulászló koronázási oklevelének keltekor, julius 1440. évben, a több holnapig tartott ostrom még nem volt bevégezve. Hammer is 1440. évre teszi Belgrád ezen ostromát. Ezen év második felében szegzárdi csatáját is vívta Garai Lászlóval, de ezen ütközet augustus 9-ke utánra teendő, mert az ezen nap kelt,

---

stellano de Themesvar. Item universis officialibus et tributaris domini Ladislai Ducis Opulie et Palatini *in dicto Comitatu et eius partibus inferioribus constitutis.* E körülmény figyelmet érdemel; mert ha valakinek kedve kerekednék abból, hogy a XV. és XVI. században a temesi grófok hatósága több megyékre kiterjedett, a magyar állam integritásával meg nem férő következtetéseket vonni, ebből láthatná, hogy jóval a szerb bevándorlások előtt már volt Magyarország királyai által a temesi főispánnak kitünő befolyás engedve a haza déli részeire, mert így kivánta az ország védelmi érdeke. Hogy mit kellett érteni azon homályos kifejezéssel, „partes regni inferiores," kitetszik az 1525-ki rákosi országgyülés Kovacsich által napfényre hozott végzéseinek 36-dik czikkelyéből, hol magyarázatúl hozzá tétetik: videlicet Comitatus Themes, Torontál, Bács, Valkó, Szerém et Posega. [Vestigia Comitiorum 588. lap.] A temesi gróf hatósága ezen megyék fölött a hadsereg fővezére tisztéből folyt, és egyes eseteket kivéve, melyben a temesi gróf azon megyék egyik vagy másikában különösen a főispáni hivatallal felruházottnak neveztetik, nem volt azonos a főispáni hivatallal ugyanott, mert különben a czímzés is úgy hangzott volna, hogy az illető Temes, Torontál, Bács stb. megyék főispánja. Továbbá, ha az ország alsó vidékének főkapitánya akkor is, midőn az említett megyék valamelyikének főispánjául különösen meg nem neveztetett, főkapitányi tiszténél fogva ugyanazon megyékben, csak úgy mint Temes megyében főispán lett volna, nem találhatnánk a szóba hozott megyékben más főispánokat egy koruan, mint a kik temesi grófok lévén egyszersmind az alsó vidék főkapitányai, — pedig találunk. Ezen felfogásnak ellene látszik mondani Várdai Péter kalocsai érseknek 1496-ban János rácz despotához intézett levele [Petri de Warda Epistolae 124. lap.], melyben előadja, hogy ő a despota birtokain erőszakot nem követett el, de igen is panaszt tett a királynál, hogy a despota birtokain neki az

Solymós, Berekszó, Nyavalyas és Burian hunyadmegyei és Bozár temesmegyei falukról szóló adománylevélben, mely Hunyadi érdemeit részletesen kiemeli, a szegzárdi győzelemről még nincs említés. Midőn tehát a belgrádi ostrom és annak megszüntetése idejében az új tisztséget nyújtó király már a temesi főispánság hivatalában találta Hunyadit, annál inkább lehetett mondani a későbbre eső szegzárdi győzelem után, hogy a király Hunyadit a temesi főispánságban *meghagyta*. Turóczynál (248. lap) olvassuk a nándorfehérvári ostrom előadása után: Cum post haec, eorundem temporum sub decursu, dominus Joannes de Hunyad, Vayvodatus Transilvani et Banatus Seweriensis honore cla-

---

egyházi tized megtagadtatik; quod Majestas sua intelligens, mandavit per literas magnifico Domino Comiti Themessiensi, Partium Inferiorum Generali Capitaneo, et horum quoque Comitatuum Comiti, ut praefata querelarum nostrarum virtute, justas decimas nobis non solutas, per omnia opportuna remedia faciat extradari. Itt tehát világosan mondatik, hogy Temes megye főispánja akkor mind azon megyékben is volt főispán, melyek a ‚partium regni inferiorum' kapitánya hatóságához tartoztak. Ezen állítás Várdai Péter érsektől, Kinisi — mert az ő intézkedéséről a despota ellenében van szó — közel barátjától származik, és némileg kiegészíti azon forrásokat, melyek Kinisit csak Temes, Bács és Biharban tudják főispánúl. Várdai említett nyilatkozatának értelme oda megy ki, hogy Kinisi egyszersmind főispán is vala azon megyékben, melyekre főkapitányi hivatala kiterjedett, és azokban voltak a despota birtokai is. Ha Szalay helyesen állítá, miszerint Kinisi hat megyének volt főispánja, akkor a már ismert három megyén kivül, alkalmasint még Bodrogh, Valkó és Szerém tartozhatott az ő főispánsága alá. Várdai nyilatkozata tehát nem ellenmondás felfogásommal, sőt inkább megerősíti azt, hogy ha a temesi főispán azon megyékben is volt főispán, melyek főkapitánysága alá tartoztak, ezen körülmény mindig különösen kiemeltetett, [lásd a mi 1496. év alatt Som Jósáról a főkapitányságról és bácsi főispánságról áll.] Rattkay György [Memoria Regum et Banorum Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae 58. lap.] megemlékezvén arról, hogy a temesi gróf a régi okmányok epilogusaiban Generalis partium Regni Hungariae-nak neveztetik, azon három királyságot ama magyarázat ellen védi, mintha ezeket a „partium" szó alatt lehetne érteni, mert ezen országok szerinte nec unquam Temesiensis Comitis potestati subjacebant, nec ..... partes appellari queunt. Ha Posega, Verőcze, Valkó és Szerém megyét — mint ez újabb időben sokszor ténylegesen történik, — Szlavoniának

resceret; et in comitem Themesiensem creatus; exigenteque rerum necessitate, castro Nandoralbensi in praedicto capitaneus factus exstitisset, — — — Isák szendrői pasa Belgrád környékét pusztítá. Isák megveretése Császárhalmánál 1441. évre esik, a megelőzött nándorfehérvári ostromot Turóczy 1439-re tevé, de hibásan, 1440. helyett, különben, mint kitetszik, ezen író is 1441. előtt találja Hunyadit a temesi grófságban.

1441. *Hunyadi János*, szörényi bán, erdélyi vajda stb. (Fejér: Genus Hunyadi 265. lap. Hormayr és Mednyánszky: Hist. Taschenbuch 1821-ki folyam 318. lap. — Bárány Ágoston, Böhm Lénárt, Schwicker Henrik, Preyer János csak ezen egy évre említik Hunyadit mint temesi főispánt. Schlosser az ő Világtörténelme 9. kötete 88. lapján mondja, hogy Hunyadi 1441. évben neveztetett ki temesvári gróffá, de úgy vélekedik egyszersmind, hogy az 1441. és 1442. évek chronologiájában sok ingadozás létezik.)

1441. *Ujlaki Miklós*, erdélyi vajda, macsói bán, 1470. év körül Bosnia királya. (Budai Ferencz egy szóval sem említi, hogy Ujlaki temesi főispán lett volna, de Lehoczky is 1441-ben tudja őt e hivatalban. Kétségtelenné teszi e körülményt a Kőszegen apríl 19-én 1441. Ulászló király és a Cilleyek közt létre jött egyezség, mely alkalommal a jelen volt országnagyok Ulászló mellett kezességet vállaltak; ezek közt

---

veszszük, kiviláglik az idéztem törvényczikkből, hogy Rattkay felfogásához sok kétség fér, mert bizony a temesi gróf csakugyan nagy hatósággal volt felruházva ezen úgynevezett szlavoniai megyékre. Mi alapon nyugszik Lehoczky azon, még pedig átalánosan minden idő meghatárolás nélküli állítása, hogy „Comes Temesiensis simul CC. Arad, Bodrog, Toronthal et Krassó administravit“ nehéz eldönteni. Ulászló III. decretumjának 16-dik czikke szerint, mely egy lovas katona kitartási költségeiről rendelkezik, a partium inferiorum megyéihez számláltatnak Posega, Valkó, Szerém, Bács, Csongrád, Csanád, Torontál, Arad, Temesvár, Békés. Van az alsó részek főkapitánya czímének ellentéte is ebben: Partium superiorum regni Hungariae supremus Capitaneus, mely hivatalban Zápolya Imre főkincstárnokot találjuk 1463. évben. [Teleki XI. 75. lap.] 1609-ben Magochy Ferencz, Beregh és Torna főispánját. [Delejtű. 1861. folyam 30. szám.]

Péter csanádi püspök, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, macsói bán, és temesi gróf, Marczaly Imre sümegi és veröczei főispán. [Teleki: Hunyadiak Kora I. köt. 256. lap, a jegyzetben.] Olvasható az okmány Fejérnél: Authentia diplomatum 123. lap. Pray: Annales II. rész 352. lap. Katona XVI. köt. I. oszt. 150—153. lap, hol az aláírás így szól: Nicolaus de Wylak Wayuoda partium Transiluanicarum, Banus Machouiensis et Comes Temesiensis. — Nemkülönben Ulászló király Kottrer Pétert zágrábi püspökké kinevezvén, a királynak ez úttal tett igéreteit bizonyos várak átadása iránt Ujlaki Miklós is megerősíti, és ekkor fenebbi czímeivel él. [Magyar Történelmi Tár IX. köt. 61.])

1442. *Ujlaki Miklós*, erdélyi vajda, macsói bán, székely gróf. (Horváth Mihály a Magyar Regestákban egy in vigilia bb. Petri et Pauli apostolor. a. d. 1442. kelt okmánynyal megismertet, melylyel a fehérvári káptalan bizonyítja, hogy Ujlaki Miklós erdélyi vajda, macsói bán, székely gróf és temesi főispán, személyesen megjelenvén Kwlpy birtokát, mely előbb Ujlak városához tartozott, ugyanazon város lelkészének Thehnyei Balázsnak, s általa László testvérének, Jakab, Mihály, másik Jakab és Simon unokaöcscseinek s örököseiknek adományozta. [Magyar Történelmi Tár IX. köt. 62. lap.])

Thallóczy Ferencz, keői bán ez év alatt temesi főispánként említtetik. Ezen állítás egyetleni forrása Lehoczky, Stemmatographia 384. 385. lap, és ez is, nem a temesi főispánok névsorában hozza fel Thallóczyt, hanem a nemzékrendben. Ujlaki főispáni minősége Temesben ez évben azonban sokkal bizonyosabb, mintsem Lehoczki nézete által gyengíthető volna.

1443. *Hunyadi János*, erdélyi vajda és székely gróf. (Első oklevél, melyben Hunyadi maga él temesi főispán czímével az, melylyel Bodó Gergelynek, és Emesny Mihálynak a közönséges rendkivüli segedelem beszedőinek Tolna megyében, ezen segedelem felének kézhez szolgáltatását meghagyja, és mely így kezdődik: „Johannes de Hunyad Vayuoda Transiluanus, Siculorumque et Temesiensis Comes etc.“ [Teleki: X. köt. 124. lap.])

1444. Hunyadi János erdélyi vajda, székelyek grófja, Szolnok és Temes megye főispánja, a hadsereg főkapitánya stb. (Hunyadi ez évi augustus 11-én — secundo die beati Laurentii Martyris — Temesvárott Szentmiklóssi Pongráczczal családi frígyre lépett, melyben őt és gyermekeit igaz barátinak és rokoninak fogadja. [Teleki: Hunyadiak Kora I. köt. 385. lap.] Az egyezkedési levelen ily czímmel él: Nos Joannes de Hunyad vojvoda Transilvanus Siculorumque, nec non Comitatuum Szolnok et Temesiensis comes, Supremusque Capitaneus armorum et dux militiae exercitus Christianissimi regis Hungarie, regni incliti. A levél olvasható Katona VI. köt. 296. lap. Fejér: Genus Hunyadi 60. lap. — Kaprinai elmondván [Hungaria Diplomatica I. 119. lap.] miként Erzsébet, Hunyadi János özvegye 1457. julius 12-én (in festo Margaritae virginis) és Szilágyi Mihály családi frígyre léptek Szentmiklósi Pongrácz liptói főispán és fia László, valamint testvéreivel, Pongrácz nevéhez megjegyzi, hogy őt azon Pongrácznak tartja, ki már Hunyadi Jánossal egyezkedett, — „quem Joannes de Hunyad Vojvoda Transilvanus, siculorum Comes, Comitatuum Zolnok et Themes *rursum* Comes, supremusque armorum Capitaneus et dux militiae Christianissimi Regis Hungariae jure jurando sibi fratrem et amicum adoptarat, literis in Temesvár datis secundo die B. Laurentii Martyris Anno 1448.“ Itt Kaprinai 1444. év helyett hibásan írja 1448. évet; a mit Ráth Károly [A magyar királyok hadjáratai, útazásai és tartózkodási helyei] észre nem vevén, Hunyadi Jánost 1444. évi, és 1448. évi augustus 11-én lépteti föl Temesvárott. Eltekintve attól, hogy a történetből azt meg nem lehet mutatni, miszerint Hunyadi és a Szentmiklóssi család közt két ízben történt volna egyezkedés, még pedig, mely ugyanegy városban, ugyanegy napon, csak négy évi időköz után, és különben szóról szóra egybehangzólag létre jött volna, a térképet kezünkbe véve, könnyen meggyőződünk, hogy Hunyadi 1448-ban nem fogott volna Tordáról, hol julius 26-án volt, augustus 11-kén Temesvárra kitérni, innét annyira visszasietni Erdélybe, hogy augustus 15-kén már megint Szent-Ágotán lehetett, honnan Szászsebesen, Kárásnebesen át indúlt a szerb földre a törökök ellen; és a dolog sokkal természetesb, ha őt

ez időben Temesvárott nem nyomozzuk; de még ennél is fontosabb körülmény az, hogy a Ráth által idézett Kaprinai, a Hunyadi-Szentmiklóssi-féle szerződésben Hunyadi Jánost 1448-ban is erdélyi vajda, székely gróf, szolnoki és temesi főispán és a hadsereg főkapitánya czímmel hozza fel, a mi világosan lehetetlenné teszi az 1448. év elfogadását, minthogy Hunyadi akkor már kormányzó volt, és míg e méltóságot viselte, más mint ezen czímmel nem élt. Ha ezen időszámítást 1444-re kiigazítjuk, azon kitételt, hogy *ismét* (rursum) lett temesi főispán, oda lehet magyarázni, hogy 1441. után, midőn Hunyadi először említtetik mint temesi főispán, és 1444. év közt, még Ujlaki Miklós (1442.) vala főispán Temes megyében, tehát 1444. évben azt lehetett írni, hogy Hunyadi *ismét* lett temesi főispán. — Petrovics Frigyes kéziratainak 3-dik kötetében VII. Károly franczia király egy év és nap kelte nélküli levele foglaltatik Hunyadihoz, mely szerint a franczia király, követének Vincent de Bala de Batthya előadására, a törökök ellen segedelmet igér. A levél czíme így szól: G . . . . smo ac dilectissimo amico nostro Johanni Hwnyad Vajvodae transilvano, Siculorum et temesiensi Comiti, nec non duci ac capitaneo generali militiae exercitus armorumque inclyti Hungariae Regni. [A magyar akademia könyvtárában]. A czím minősége szerint e levelet 1444. évben vélem kiadottnak. Teleki úgy adja elő a dolgot, hogy a követség 1445-ben ment a franczia királyhoz segedelemért a várnai szerencsétlenség következtében. [Hunyadiak Kora I. 476. 501.] Itt csak az a nehézség forog fen, hogy Hunyadi a franczia király üzenetében temesi főispánnak neveztetik, mely hivatalban 1445-ben Ujlaki Miklós volt, vagy ha a követségi eljárást 1445-re teszszük, akkor Hunyadit és Ujlakit ez évben társaknak kellene mondani a temesi főispánságban, miként azok voltak az erdélyi vajdaságban is, és miként tán 1441-ben is együtt voltak temesi főispánok.

1445. *Ujlaki Miklós* erdélyi vajda, székely és temesi ispán. (Midőn Fridrik császárral alkudozásokat folytatandó, Bécsbe felmenni nem akart, utóbb bátorságos menetét biztosító levél adatott ki számára, mely Bécsben 1445. september 16-án kelt, úgymint: Ujlaki Miklós erdélyi vajda, székely

és temesi ispán részére 500 lóval és ugyanannyi emberrel. [Közlé Chmel, Regest. Anhang; és idézi Teleki: Hunyadiak Kora I. 482.)

1446. *Ujlaki Miklós.* (Nincs forrásom, mely ez évben Ujlaki Miklóst egyenesen állítaná temesi főispánnak, azonban a valószinüség küzd mellette, mert még tavaly az utolsó holnapokban viselte e hivatalt, és mert Hunyadi ez idén már nem él a temesi főispán czímével, bizonyság egy 1446. januar 15-én Nagy-Bányán kelt levele, hol így írja magát: Vajvoda Transilvanus, Banus Severinensis Capitaneusque Castri Nandoralbensis et hujus Regni Hungariae Vicarius. [Kaprinai I. 95. lap. és utána Teleki I. 500.] Kormányzónak választatott *Hunyadi* ez év junius 5-én, tehát a vicarius méltósága más volt mint a kormányzóé, mely utóbbi = gubernator. Az ország ezen legfőbb polczára eljutván, Hunyadi addig, mig annak gondjait és díszét viselte, csak is a korményzói czímmel élt; példák erre különböző években kiadott levelei, úgymint: 1446. év Telekinél X. köt. 186. 187. 188. 189. lap. 1447. év ugyanott 195. 196. 197. 220. 221. 224. 229. lap. és Kercselich Telekinél II. köt. 38. lap. 1448. évben Telekinél X. 232. 233. lap. 1449. évben ugyanott 245. lap. 1450. évben ugyanott 248—255. 256. 258. 262. 266. 267. stb. lap. és Knauz: Az országos tanács 99. 100. lap. — 1451. évben Teleki X. 279. 294. 295. lap. A hunyadi váron ma is látható ilyen felirás: „Joannes Hunyadi Regni Hungariae Gubernator anno Domini 1452.“ Arpadia I. köt. 53. lap. Teleki II. köt. 236. és bizonyítják ezt továbbá az 1452. évben kiadott levelek ugyanott X. köt. 320. 322. 333. 340. 341. 345. lap; az utóbbi lapon egy december 29-én kelt oklevél olvasható, melyben Hunyadi magát, és a mennyire tudjuk utoljára, még kormányzónak nevezi; már a következő 1453. évi január 30-án érdemeinek elismerése mellett felmentetik a kormányzóság alól, s a király öt beszterczei örökös gróffá kinevezi, miért is az ez évbeli oklevelekben így czímezi: Comes Bistriciensis, pridem Gubernator regni nostri Hungariae; vagy midőn Hunyadi saját magáról szól egy julius 22-én kelt levelében: Joannes de Hunyad, pridem Regni Hungariae Gubernator, nunc vero perpetuus Comes Bistriciensis et Supremus Capitaneus Regiae

Majestatis in Hungaria; és egy szintén 1453. évi levelében: Nos Joannes de Hunyad perpetuus Comes Bistriciensis ac Capitaneus Regiae Majestatis in Regno Hungariae constitutus, administratorque proventuum Regalium. — Teleki X. 347. II. köt. 268. 269. Fejér: Authentia diplomatum 155. lap. — 1454. évben a király Hunyadit úgy nevezi: Comes Bistriciensis et generalis Capitaneus noster. [Fejér az idézett munka 160. lapján]. Egyetlen adatot ismerek, hol Hunyadi kormányzói ideje alatt, és pedig annak első napjaiból, egyik régi hivatala czímével élt; t. i. egy Knauz Nándor által közlött levélben 1446. évről [Az országos tanács és országgyülések története, 48. lap.] hol ő junius 28-án mint erdélyi vajda és kormányzó szól. Az oklevél kezdő sorai ezek: Joannes de Hwnyad wayuoda Transsilvanus pro Illustrissimo infante, — Nato condam Alberti Regis Electo Regni Hungarie etc. Gubernator generalis." De valamint kormányzói időszaka alatt minden egyéb hivatalt, mint magával meg nem férőt, letett, úgy az erdélyi vajdaságot is, mire nézve csak az ő Medgyesről 1447. évben az erdélyi vajdákhoz, főispánokhoz, várnagyokhoz stb. intézett rendelését idézem. [Teleki X. 224. lap.] Az előttünk fekvő tárgy pedig azon constatirozást igénylé, hogy Hunyadi János 1446. junius 5-étől 1453. évi január végéig nem volt temesi főispán.)

1447. *Rozgonyi Rajnáld.* (Lehoczky, Stemmatographia 345. lap. 1447. évre mint ilyent a nemzékrendben, de nem a főispánok sorában hozza fel. — Ország János, a rhodusi vitézek fehérvári comthurja, 1461. évi martius 23-án kelt oklevele szerint eltiltja Rozgonyi János tárnokmestert és Rozgonyi Rajnáldot a Bodayt vizen levő malom használatától és birtoklásától. A Rajnáld névhez Kaprinai megjegyzi: *quondam* Siculorum Comes ac Comes Themesiensis, ut habent alia documenta. [Hungaria Diplomatica II. 479. Hasonlóan a történeti előadásban mondja szerző Rajnáldról: Comitem *antea* Temesiensem. Ugyanott 95. lap.] Azonban mi is mehetünk azon forrásig vissza, melyből Kaprinai merítette jegyzéseit. Ugyanis ezen évi martius 24-én a nevezett két Rozgonyi Mátyás király által hűségök és érdemeikért feldicsértetnek, jutalmúl pedig a Szilágyi Mihály után maradt Szent Péter

Zege urodalmat, és Szent Miklós Teleke pusztát kapják Biharban. Itt Rozgonyi Rajnáld ismét neveztetik: „Comes pridem Temesiensis.“ [Kaprinai II. 480. lap.] Bizonyos levén ebből, hogy Rozgonyi Rajnáld temesi főispán volt, csak az időt kellene meghatározni, melyben e méltóságát viselte; Lehoczky egyébiránt, tekintve azt, hogy az idézett levél kelte, t. i. 1461. előtt más esztendőre helyesebben nem tehette volna Rozgonyi R. temesi főispánságát, mint 1447. és 1455. közé, és azért részemről elfogadom állítását. — Ezen Rajnáld 1459. év alatt említtetik mint Rinoldus de Rozgon, pridem Comes Siculorum nostrorum, [Kaprinai II. 245.] 1471-ben pedig tárnokmester volt. — Rajnáld szülei: Rozgonyi István, egykor szintén temesi főispán, és a híres Szentgyörgyi Caecilia.

Bárány Ágoston „Torontál vármegye Hajdana czímü“ műve 160. lapján mondja: „Vannak kik Rozgonyi Rajnáldot és Drágfi Jánost is a temesi főispánok közé sorolják. Mi azonban e részben okirati bizonyosságot, nem födözheténk föl.“ Ez megfoghatatlan állítás, hisz Bárány ismerte Kaprinait, mert idézi is munkájában, sőt okiratot is vesz tőle át. De vajmi sokszor úgy vagyunk, hogy nyílt szemekkel sem látunk.)

‚1455. *A főispáni szék üresség̀ben.* (Hogy a temesi és pozsonyi főispáni szék ez évben megürült, azon oklevél záradékában olvassuk, melyben László király rokonának Garai Lászlónak kérelmére Zsigmond király egy levelét átírja és megerősíti. A záradék így szól: Item Comitatuum Themesiensis et Posoniensis honoribus vacantibus. [Teleki X. 470. lap.] Ez évben a csanádi káptalan bizonyságlevelet ád, hogy Hunyadi János örökös beszterczei grófot a temesvári vár és tartozandóságai zálogos birtokába bevezette. [Teleki X. 479. 480. 481. Fejér: Authentia diplomatum 163. lap.]

1456. *Hunyadi János*, Besztercze örökös grófja. (László király egy apríl 7-én kelt levelével Hunyadi Jánosnak azon 20000 arany forintban, melyeket tőle kölcsön nyert, Temesvár várát minden tartozandóságaival, és az azzal összekötött temesi grófsággal együtt zálogkép átírja, — vagy az eredeti szöveg szerint: Castrum nostrum Themeswar vocatum simul *cum honore Comitatus Themesiensis* ad idem castrum nostrum spectare solito, necnon universis Castellis, Civitati-

bus, Oppidis, Villis, pertinentiis, et proventibus ad idem Castrum nostrum spectantibus pro eisdem viginti Milibus florenorum Auri memorato Johanni de Hwnyad Comiti Bystriciensi duximus inscribendum. [Teleki X. 495. 496. és II. 405. lap.] Továbbá apríl. 28-án László király Hunyadi János kérésére a beszterczei grófság iránt január 30-án 1453-ban adott adománylevelét, és az erdélyi káptalannak a beigtatásról szóló bizonyítványát átírván, azokat mindenekben megerősíti. Ezen levél záradékában az országnagyok közt Hunyadi ismét temesi főispánnak neveztetik. Johanne de prefata Hwnyad Comite Bistriciensi, Themesiensi, et prefato Comite Ulrico Posoniensi Comitibus, aliisque quam pluribus Regni nostri Comitatus tenentibus et honores. [Teleki X. 506—509. lap.] Még is egy május. 12-én kelt levelében Rwdischa helységére nézve neki új adományt adván, Hunyadit csak Besztercze örökös grófjának nevezi, Hunyadi János is junius 12-én, junius 22-én Temesvárról, julius 3-án kelt leveleiben csak ezen czímmel él. A nagy férfi meghalt ez évi augustus 11-én Zimonyban a keresztény világ egyik legszebb diadala után.)

Hunyadi László több író által 1456. évre temesi főispánnak tétetik, mint Szent-Iványi (Tudományos Gyűjtemény 1836. IV. 107. lap.), Lehoczky. Griselini. Az utóbbi Hunyadi János halálát említvén, azt írja (I. köt. 36. lap): Sein ältester Sohn Ladislaus folgte ihm wie in den Würden, die der Familie erblich verliehen waren, so auch als Graf von Temesvár. Követték e forrást Bárány, Preyer, Böhm, és Schwicker. Mind a mellett nem hiszem, hogy Hunyadi László temesi főispán lett volna. Ugyanis egy 1456. november 21-én — tehát még azon napnál korábban kelt levélben, melyen a király Temesvárott sértetlenséget és jó hajlamot esküdött a Hunyadiaknak Czilley megöletéséért, Hunyadi László csak besztercei gróf, királyi főlovászmester és ország főkapitánya czímével él [Teleki X. 533.]; a következő évi martius 14-én László király Krems és Stein városait tudósítja, hogy ő bizonyos fontos okok miatt László beszterczei grófot — és itt Hunyadi csak is e czímet nyeri, — testvérét Mátyást, Kanizsai Lászlót, Rozgonyi Sebestyént és több másokat az nap elfogatott [Teleki X. 545.]; végre martius 21-én, midőn Hunyadi

László már kivégeztetett, egy hosszas levélben igyekezik bebizonyítani a Hunyadi háznak vétkeit a trón ellen. Itt Hunyadi László soha sem neveztetik temesi grófnak, de más czímmel sem ruháztatik fel. Az oklevél végén, az országnagyok előszámlálása közt mondadik: item Comitatuum Themesiensis et Posoniensis honoribus *vacantibus*. [Teleki X. 546—553.] Hunyadi László 1452. pozsonyi gróf, 1453. Besztercze örökös grófja, Dalmát- és Horvátország bánja, 1454. és 1455. beszterczei örökös gróf, és 1456-ban — ha Pray (Dissertatio in Annales Reg. Hung. 169. lap) nem téved — szörényi bán; ugyanez évi november 30-án, és így még Temesváron, a király így czímezi őt: Comes Bistriciensis, magister agazonum nostrorum, generalisque Capitaneus noster, és tökéletesen ezen czímmel él Hunyadi László maga is ez időben. [Teleki II. 485. 486. és X. 533.] — 1457. martius 3-án Bakos Pálhoz intézett levelében csak Besztercze örökös grófjának és kir. fölovászmesternek írja magát, sőt úgy látszik, hogy főtárnokmester is volt ez évben. A mint az oklevelek hallgatnak, hogy Hunyadi László Temes megye főispánja lett volna, úgy a nevezetesebb történetírók erről szintén mit sem tudnak, mire elég lesz Pray, Fessler, Engel, Horváth, Szalay, Telekire hivatkoznom.

Kaprinai örökösi jognál fogva szerzi meg Hunyadi Lászlónak, sőt Mátyásnak is a temesi főispánságot, midőn Mátyás király fiatalságáról azt írja: Exacta dein infantia, cum pueritiam attigisset, variis postea in locis, ut Budae, Viennae,, Temesvarini, quod tunc castrum, cum *dignitate comitis perpetui Temesiensis*, jure *haereditario* Hunyadiis datum erat, fuerat institutus. [Hungar. diplomatica I. köt. 57.] És más helyen Temesvár városa ismertetését adván, mondja: Temesvárum, id est castrum Temesiense — — — — quod paterna haereditate cum imperio, ac Comitis dignitate, filii Hunyadii tenuere. [Kaprinai I. köt. 114.] E szerint László és Mátyás egykoruan lettek volna temesi örökös grófok. Nem tudom magammal elhitetni, hogy Kaprinai azt akarhatta volna mondani, miután annak semmi okleveles nyoma nincs, és az apríl 7-én 1456. kelt királyi levél Temesvárt zálogba adja ugyan Hunyadi Jánosnak, és azt a temesi főispánsággal felruházza

de nem mondja, hogy Temesben örökös főispánság lett volna a Hunyadi család mellett.

1457. *A főispáni szék üresség ben.* (Azon már idézett, és martius 21-én kelt levélben, melylyel a király a Hunyadiak bűnösségét igyekezik elhitetni, oly záradék olvasható: item Comitatuum Themesiensis et Posoniensis honoribus vacantibus. [Teleki X. köt. 553. lap.]

Ezen évre Horogszeghi *Szilágyi Mihály* tétetik némely író által temesi főispánnak, nevezetesen Budai Ferencz Polgári Lexikona III. köt. 345. lapján állítja, hogy többi közt ezen hivatalt is viselte volna, de annak idejét meg nem határozza, Lehoczky azt 1457-re teszi. Budai módjára említik Szilágyi temesi főispánságát Bárány mindkét már idézett munkájában, Preyer, Böhm, és Schwicker, — sorban őt Hunyadi László után helyezvén. Ezen vélekedésnek némi valószinüséget kölcsönöz, hogy a közelkorú Szerémy György állítása szerint Szilágyi Mihály Nándorfehérvár és Temesvár birtokában lett volna. [Magyar Történelmi Emlékek. Írók I. 9. lap.] Kaprinai pedig Czilley Ulrikról mondja, hogy azon gyülölséget, melyet Hunyadi János ellen érzett, fiára vitte át, és nagyon rossz néven vette, hogy Hunyadi László és annak nagybátyja Szilágyi, Hunyadi Jánost Nándorfehérvár, Temesvár és az ország déli részeinek praefecturájában követték. [Hungaria Diplomatica I. köt. 96.] Igaz, hogy maga László király elismerte, hogy a temesvári vár birtokával a temesi főispánság méltósága szokott összekötve lenni, midőn Hunyadi Jánosra e várt zálogképen átírván azt mondja: castrum nostrum Themeswar vocatum simul cum honore Comitatus Themesiensis, *ad idem Castrum nostrum spectare solito*, ... duximus inscribendum. De az akkori körülmények még is nagy részt okozhatták,hogy Hunyadi János után azon családból senki sem viselte többé a temesi főispánság méltóságát. Hunyadi Lászlóra nézve fenebb adtam elő sokban ide is vonatkozható okaimat; Szilágyira nézve még következőben mondom el kételyeimet. László király azon levelében, melyben alig egy héttel Hunyadi László kivégeztetése után, a Hunyadi családra mindenféle bűnöket ráfog, azt olvassuk, hogy a temesi főispán széke üres volt. [Teleki X. 553.] Nehezen hiszem, hogy ezen főispángás

üressége csak Hunyadi László kivégeztetése következménye lett volna, és csak azon hétre lenne érthető, mely Hunyadi László halála és a király említett oklevelének keltje közt fekszik; mert fenebb igyekeztem megmutatni, hogy Temes megye nem tisztelhette Hunyadi Lászlót főispáni székében. Így feltehető, hogy Temes megye Hunyadi Jánosnak 1456. augustus 11-kén történt halála óta V. László király 1457. évi martius 21-én kelt magát igazoló levelének napjáig nem bírt főispánnal. Az akkori események, melyben a király félelme a Hunyadi családtól, és ellenséges indulata az ellen főszerepet játszik, könnyen magyarázzák, hogy Hunyadi László kivégeztetése után sem hívott meg senkit e családból Temes megye főispáni hivatalára. V. László 1457. november 23-kán meghalván, a következő évi január 24-éig az országnak királya nem volt; ki nevezte volna ki tehát Szilágyi Mihályt ezen időközben Temes megye főispánjává? És ezen öszvevetéssel tökéletesen egybehangzik azon hallgatagság, melyet Szilágyi Mihály állítólagos temesi főispánságára nézve kitüntet, noha — midőn Mátyás király választását előkészíté — eleget sürgött-forgott Temesváron, a Hunyadiak fészkén. Ugyanis Temesvárott 1457. apríl 14-én — tehát alig négy héttel a nagy Hunyadi fiát ért szomorú sors után — jövén létre azon újabb egyezkedés Szilágyi Erzsébet és Szilágyi Mihály közt egy, másfelől Szentmiklóssi Pongrácz közt, az illető oklevélben Szilágyi Mihály magát macsói bánnak, és nándorfehérvári kapitánynak nevezi. [Kaprinai I. 197.] E megjegyzés illik azon szerződésre is, mely az előbb nevezett felek közt ugyancsak Temesvárott julius 12-én keletkezett, melyben Szentmiklóssi Pongrácz liptói főispán, fiai Szvenczesló és Pongrácznak, és testvéreinek István, Jakab, Jánosnak több vár és jószág visszaadása biztosíttatik [Kaprinai I. 197.]; épen ezen czímmel él azon szerződésben, melyet Szilágyi Erzsébettel együtt Garai László és annak neje Alexandrinával köt 1458. január 7-én [Teleki X. 565. és Birk Ernő az Új Magyar Muzeum 1850. I. köt. 344—349. lap.] *) és még a királyválasztás

*) Ezen szerződés létre jött Szegeden: feria quinta proxima ante octavas festi Epiphaniarum Domini. E napot Teleki január 17-

napja előtt, 1458. január 23-án, midőn Zeeri Istvánnak bűnbocsánatot igér azon föltétel alatt, hogy Mátyás királylyá választását elősegítse. [Kaprinai II. 118. Katona XIV. 26. lap.] De már a következő nap azon levélben, melyben a kassaiakat Hunyadi Mátyásnak trónra emeltetéséről tudósítja, előbbi czímeihez még a kormányzói czím is járúlt, [Kaprinai I. 3. lap. II. 123. — Teleki X. 570. lap.] és ezentúl azon év elején a kormányzói czímmel él, míg Mátyás az év másik felében e méltóságot megszüntetvén, és nagybátyjától elvevén, Szilágyi Mihályt már augustusban látjuk a beszterczei örökös grófság tisztében.)

1459. *Lábatlan János*, székely gróf, (Eder Károly azt állítja Simigiani Ambrus erdélyi történetéhez írt jegyzeteiben (95. lap), hogy egy oklevél birtokában van, mely Miklósvár önjogúságát felvilágosítja, és ennek rövid kivonatját ily szavakkal közli: Joannes de Lábathlan Siculorum et Themesiensis Comes decretum illud de autonomia sedis Miklósvár in Congregatione Nobilium, Siculorum et Saxonum in oppido Medgyes anno 1459. 26-a Novembris ediderat, atque litteras decretum istud complexas ad preces Casparis Henther aliorumque Siculorum Rex Joannes anno 1531. fer. IV. prox. post festum Visitat. B. M. V. Albae Juliae sua auctoritate ratas habuit. Ezen magában is hiteles adattal egyezik Lehoczky, ki 1459. évre szintén Lábatlan János székely és temesi grófot hoz fel. Bárány Agoston azonban Torontál vármegye Hajdana czimű munkájában Lábatlan nevű temesi főispánt nem ismervén, Temes vármegye Emlékében 1459. évre Lábatlan Gergelyt tesz Temes megyei főispánnak, hivatkozván az Ungari-

---

ére, Birk Ernő január 12-ére számítja ki, de mind kettő téved. Octavae Epiphaniarum mindig = január 13-ával, ez pedig 1458-ban szerda volt; a szerződés köttetett ezen január 13-ka előtti feria quinta-ban, azaz csötörtökön január 13-ka előtt; ezen csötörtök pedig január 7-ére esik. E példából egyszersmind láthatni, hogy a régi oklevelek fogalmazói mennyire nem tetszettek maguknak a czikornyás időszámításban; hisz ha már nem akartak a mai nap divatos keltezéssel élni, sokkal egyszerűbb lett volna a szegedi szerződés napját így kitenni: feria quinta post festum Epiphaniarum; vagy: in crastino festi Epiphaniarum.

sches Magasin III. köt. 51. lapjára. Nagy Iván Magyarország családai közt két Lábatlan Gergelyről emlékezik, egyik 1444-benVárnánál elesett, II.Gergely fogságba kerül,de később megszabadúlván,1458-ban már Világos egyik kapitánya volt,midőn Szilágyi Mihály ott őriztetett, 1460-ban Poscsinnál elesett. Temesi főispánságáról hallgat. Bárány Ágoston követői: Preyer, Böhm éa Schwicker Lábatlant Gergelynek nevezik, kire a temesi főispánságot ruházzák. — Lábatlan János ez évben a király személynöke is volt a medgyesi országgyülésen.)

1460. Krassófői *Orbanasz György.* (Lehoczky, Stemmatographia. Ungr. Magazin III. 51. lap. Bárány Ágoston: Temes vármegye Emléke 170. lap. Hallgat azonban róla Torontál vármegye Hajdanában. — Létezett még szügyi Orbanasz család, ez kifogyott 1570. évben; és sipéki — és 1434-ben találunk sipéki Orbonáz honti alispánt. A családnév írásmódja változik: Orbonas, Orbonáz, Arbanáz.)

1460. *Szeri István.* Lehoczky, Stemmatographia, az Ungr. Magazin III. köt. és utána Bárány Ágoston Temes vármegye Emlékében ugyanez évre, melyben Orbanas György volt temesi főispán, azt írják, hogy István, Pousa fia is volt e hivatalban. Lehoczky a nevet úgy írja: Steph. Pose, mintha az egyik a kereszt- másik a családnév volna. Ezen Istvánról szól Szilágyi Mihálynak a királyválasztást megelőzött, t. i. 1458. évi január 23-án kelt levele, melyben a maga és Szilágyi Erzsébet, Hunyadi János özvegye nevében bünbocsánatot igér Istvánnak, — azaz: Stephano, filio Pose de Zeer — azon részvételért mely őt Hunyadi László haláláért terheli, és a boszúállás szándékától eláll, ha István ezentúl Szilágyi pártjára áll, és Mátyás királyválasztását elősegíti. Okleveles bizonyságát nem találtam annak, hogy ezen István temesi főispán vala; de az idézett okmány [Kaprinainál II. köt 118. lap.] kétségkivül azon egyénről szól, kit a fenebbi források Temes megyei főispánúl említnek. Neve pedig ekként visszaállítandó: Pose vagy Pósa, Kaprinai alapos vélekedése szerint (ugyanott 121. lap) annyi mint Pál. Zeer alatt a Csongrád megyében fekvő Szer birtok értetett, mely ma Pusztaszer néven ismeretes. Mai írásmód szerint tehát így kell írni és kimon-

dani a nevet: Szeri István, Pál fia. — Egy Pousa de Zeer 1333-ban Horom megye főispánja volt.)

1463. *Szokoli Péter*, Albert csanádi püspök apja. (Midőn 1458-ban Szilágyi Mihály és Erzsébet a legtekintélyesebb főurakkal együtt, a királyúl választott Mátyásnak Morva határszéléig február 5-én elébe menének őt üdvözlendők, Szokoli volt a lovasság vezére, ki már akkor „vir strenuus et bello adversum Turcos clarus." [Kaprinai I. 13. lap.] Szokoli Péter 1463. az alföldi hadseregnek,mely Bosnia ellen működött, főparancsnoka volt, de Mátyás ez alkalommal nem említi Temesben bíró főispáni méltóságát [Teleki III. 324.]. Hogy azonban már ez évben viselte a főispánságot, állítja Bonfin [Decad. III. Libr. X. 416. lap] mondván, hogy Zokoli Mihállyal a törököket kiverte a déli megyékből.)

1464. *Szokoli Péter*. (Fejér: Authentia et vis probandi diplomatum 173. lap: Petrus de Zokol, Temesien. C. és ugyanott 176. lap: Petrus de Zokoly. Ez évre teszik főispánná Lehoczky [itt Szokol], Bárány Ágoston, Preyer, Böhm, Schwicker, és csak is ez évre; Griselini, ki főispánságáról mit sem tud, Peter Zacholinak írja. Több oklevél záradékában találjuk nevét, így abban, melyben Mátyás király junius 4-én a zsidók jogkörét megszabja, ily módon: „Andrea Pamkwrch (Pamkircher) Pozonien. et Petro de Zakell (Zokol) Demesiensi (Temesiensi) Comitibus." [Kaprinai I. 478.]; továbbá Mátyás királynak egy junius 8-án kelt, és Zólyom megyei Pojnik helységre vonatkozó levele alatt, szintén mint temesi főispán: Petrus Szakol [Teleki XI. köt. 89. lap]; végre Mátyás király junius 7-ki Nagy-Maros kiváltságait magában foglaló levelén Miksa király átíratában ily záradékkal: Andrea Paumkyrher Posoniense, et Petro Zokoly Themesiense Comitibus. [Palugyai: Magyarország legújabb Leírása IV. 699.])

1465. *Szokoli Péter*. (Mátyás király ez évi január 26-án a győri káptalan bizonyos, már Károly és Kún László által nyert szabadalmait megerősíti. Az oklevél végén neveztetik Petrus de Zakol mint temesi főispán. [Teleki XI. 105.] Február 16-án Imre, Béla és István királyok az esztergomi érsekség részére adott kiváltság- és adományleveleit átírván,

megerősíti. A záradékban olvassuk Paumkircher pozsonyi gróf után: Petro de Zakol Temessiensi Comitibus [Teleki IX. 114. lap.] Ugyanez évi junius 8-án megerősíti Mátyás Szeged városának IV. Bélától nyert jogait. A záradékban Paumkircher pozsonyi gróf után neveztetik: Petro de Zápály Themesiensi Comitibus. [Palugyai: Magyarország legújabb Leírása II. köt. 265.]. Itt világosan hibából áll Zápály, Zokoly helyett. Közlé ez oklevelet Hornyik János is az Új Magyar Muzeum 1859. I. 518—521. de ott a temesi főispán neve helyesen: Petro de Zakol-lal van visszaadva. Ezen éven túl nem találjuk Szokolit mint temesi főispánt; az okleveleket berekesztő tiszti névsorban, a pozsonyi gróf megnevezése után — ki eddig mindig a temesi gróf társaságában neveztetett — közvetlenül következik a szokásos formula: aliisque compluribus Regni nostri Comitatus tenentibus et honores. Kinisy idejéig az oklevelek sem valami temesi főispán nevét nem említik, sem azt, hogy a főispáni szék megürült.)

1470. *Pongrácz János.* (Lehoczky, Stemmatographia, — hol még vajdának is neveztetik; tán mert 1467-ben erdélyi vajda tett.)

..... *Czobor Imre.* (Különféle hivatalban említtetik 1478. és 1515. közt; volt t. i. 1478. kir. udvarnok; 1488. Pozsony vár kapitánya, 1490. Csallóközben Vereknye várát épité, 1494. követ Törökországban — Szalay szerint 1491-ben ment Konstantinápolyba, — 1498. Krakóban. Volt bodroghi főispán is, és 1515-ben oppelni kormányzó. Nagy Iván azt írja róla: „temesi főispánnak is íratik.“ Sem idejét sem állítása forrását meg nem nevezi. Temesi főispánsága idejét nehéz is megállapítani. Lehoczky [Stemmatographia 91.] azt mondja róla: in locum Josae Som qui duos comitatus contra legem tenebat, factus Comes de Temes. A mi nem lehet. Mert Som Jósa 1508-ig volt temesi gróf, akkor pedig utóda Báthory István lett; de Som előtt sem lehetett Czobor Imre temesi gróf, mert az is dönthetlen bizonyosság, hogy Som közvetlenül követte Kinisyt a temesi főispánságban. Különben azt is kell tudnunk, hogy a király Som Josát felszólítá, hogy Bács megyét a kalocsai érseknek, Bihart pedig a nagyváradi püspöknek átengedje; de arról semmi tudomásom,

hogy Som a temesi főispánság átengedésére is valaha felszólíttatott volna, — sőt épen ezt az egyet tartá meg.

1476. Leleszi *Nagy Ambrus* és *Nagy Albert*. (Budai Ferencz Polgári Lexikona II. 738. és Lehoczky: Stemmatographia. — Horányi Elek a Neues Ungr. Magazinban minden idő meghatározása nélkül azt állítja, hogy Nagy Ambrus és Nagy Albert együtt viselték a grófi méltóságot Temesben. Ugyanazt teszi Vályi András: Magyarország Leírása III. köt. 477. lap. Timon: Epitome rerum hungar. 165. lap. pedig azt írja: hogy Praefecti Temesvarienses voltak. Bél Mátyás Temes megye kéziratban maradt leírásában, és Katona XVI. köt. 21. lap, Bonfint követve azt mondják e két férfiról: qui ea tempestate validissimo cum praesidio Temesvarum tenebant. Fessler pedig V. köt. 325. lap: Albert und Ambrus Nagy, von Temesvár Befehlshaber. — Temesvári várnagyoknak nevezi Teleki is ezen Albert és Ambrust, midőn előadja, hogy Mátyás által Alibeg ellen küldetvén, azt Possasénánál megverik. Hunyadiak Kora IV. 466. lap. — Nagy Iván azt írja a leleszi Nagy családról: Ismeretesek közölök Nagy Ambrus, ki 1476-ban temesi főispán és Temesvár kapitánya volt, midőn Nagy Albert kapitánytársával a törökön Szendrőnél diadalt nyertek. [Magyarország Családai, hivatkozván Bonfin 1581-ki kiadása 581. lapjára.] — Bárány Ágoston Temes vármegye Emlékében csak Nagy Ambrust teszi temesi főispánná 1476. évre, — és ebben követik Preyer, Böhm és Schwicker, — Torontál vármegye Hajdanában pedig minden okadatolás nélkül 1477. évre tolja. Látni ezekből, hogy az időre, a személyekre, és hivatal minőségére nézve elég véleménykülönbség van íróink közt, melyben azonban — nézetem szerint — legjobban eligazodhatunk Mátyás királynak azon okmánya alapján, melyet Knauz Nándor a pozsonyi káptalani levéltárban őrzött eredeti után közlött a Delejtű 1859-ki folyamának 18. számában. Ezen okmány Budán 1476. september 16-án kelt, és általa Zaránd vármegyének meghagyatik, hogy az ország alszéleinek védelmére Temesvárra haladéktalanúl 200 kocsit és 700 ásó- és fejszékkel ellátott embert küldjön octob. 18-ára; és hogy magokat mindenben alkalmazzák juxta informationem *Comitum nostrorum* Temesváriensium. Ezen kitétel,

felváltva azzal: Comitum Castri nostri Themesvariensis, az okmányban négyszer fordúl elő, és kétséget nem hagy fenn, hogy 1476. évben Temes megyének két főispánja volt egyszerre, miként 1396—1402-ig. Knauz maga úgy látszik nem főispánokat, hanem várparancsnokokat kiván érteni az érintett két Comes alatt; de fel nem tehető, hogy várparancsnokok a Comes czímével élhettek volna akkor, midőn a főispán méltóságának megjelölésére sem maradott egyéb czím mint a Comesé. Kiket kell pedig érteni a fen említett két Comes alatt, láttuk Bonfin, Bél és Katona idézett helyeiből.)

1478. *Kinisy Pál.* (Istvánfy, Libro V. §. X. 203. és utána Pray: Annales IV. 265. lap azt írja, hogy Kinisy 25 esztendeig volt temesvári parancsnok; ez nem áll, mert 1478-tól 1494-ig csak 16 esztendő számítható. Timon: Epitome Chronol. azt írja: ab anno 1478. Comes Temesiensis. Fessler is ez évre: Paul Kinisy Ban von Temesvár [dehogy bán! főispán volt biz ő.] V. köt. 349. lap. — Bárány Temes és Torontál vármegye monographiájában főispánságát helyesen teszi 1478—1494-ig. Különben, Szalay is írja: Kinisy Pál huszonöt évig volt temesi gróf, és mint ilyes, hat megye, — köztök Bihar és Bács kormányát vitte. [III. köt. 426.])

1479. *Kinisy Pál.* (Timon, Epitome. Lehoczky, ki csak ez évre nevezi. Budai Ferencz. Hammer. Teleki — ki temesi grófnak írja V. köt. 116. lap. — Horváth Mihály II. 507. Ez kenyérmezei diadalának éve.)

1480. *Kinisy Pál.*

1481. *Kinisy Pál.* (Engel Geschichte des ungr. Reichs III. köt. I. osztály 381. lap. Hammer I. köt. 625. Ez évben szerbiai hadjárata, Palánka építése. Teleki V. köt. 222—224. Horváth Mihály II. 517.)

1482. *Kinisy Pál.* (A pápa ez évi november 20-án kelt levelében, örömét fejezi ki a királynak Kinisy Pál győzelmei fölött. Pray: Annales IV. köt. 158. lap.)

1483. *Kinisy Pál*, az ország alsó részeinek főkapitánya. (Oklevél a csanádi káptalan levéltárában. — Az alsó részek főkapitányi czímet illetőleg lásd az 1440. évhez tett jegyzetemet.)

1484. *Kinisy Pál.*

1485. *Kinisy Pál.*

1486. *Kinisy Pál*, bácsi főispán. (Lehoczky szerint ez évben lett Bács megye főispánja is. Címe a Paladics és Tószeg határigazítási levélben: Comes Temesiensis et partium inferiorum generalis Capitaneus. [Régi Magyar Nyelvemlékek, II. köt.] Mátyás király a szászok kiváltságait átírván és újra megerősítvén február 6-án a levél végén neveztetik a pozsonyi gróf után: Paulo de Kynis Themesiensi Comitibus. [Teleki XII. 302.])

1487. *Kinisy Pál.*

1488. *Kinisy Pál.*

1489. *Kinisy Pál.* (Schmitth: Episcopi Agrienses II. 133.)

1490. *Kinisy Pál.* (Wagner: Epistolae Petri de Várda 109. és Supplem. ad Vestigia Comitiorum II. köt. 145—147. lap.)

1491. *Kinisy Pál*, (Várdai Péter érsek levelében Wagnernél említtetik, 219. lap.)

1492. *Kinisy Pál*, az alsó részek főkapitánya. (Bonfin Decad. V. Libro III. 554. lap. — A Miksa császár és II. Ulászló király közt Pozsonyban létrejött egyezkedés megtartását Budán 1492. martius 7-én kelt levelével ő is fogadja. [Budapesti Szemle 1858. V. füzet 161. és 167. Szalay III. 387.]. Temesvárott végrendeletet tesz *). [Régi Magyar Nyelvemlékek II. köt.]. Van Ulászlónak egy kelet nélküli levele Kinisyhez, és annak küldöttjéhez Lónyai Pálhoz, melyet Wagner 1492. évre tesz. [Epistolae Petri de Várda 212.])

1493. *Kinisy Pál.* (Ortelius 37. Istvánfy 22. lap. Várdai Péter érsek levelében Ulászló királyhoz neveztetik. [Petri de Warda Epistolae Wagnernél 56. lap.])

1494. *Kinisy Pál*, országbíró; Bács megye főispánja. (Várdai Péter kalocsai érsek 1494. január 28-án kelt levelével üdvözli Kinisyt, hogy a király őt ugyanez nap országbírónak nevezte ki. [Epistolae Petri de Warda apud Wagner 73. lap.] Bonfin 559. lap. Hammer. — Van Kinisytől egy le-

*) Tehát nem áll Bonfin tudósítása, miszerint Kinisy végrendeletről nem gondoskodott szélhüdés okozta némasága miatt, mely az utolsó években érte.

vél: Datum in Temesvár in festo beati Antonii confessoris. [Régi Magyar Nyelvemlékek II. köt.] Várday Péter levélgyüjteménye közt található Ulászló király-féle levelek, melyeknek napi keltje és sokszor esztendő-száma nincs, de Kinisyről mint országbíróról emlékeznek, 1494. évre teendők. Kinisy Szent-Kelemen Száva melletti faluban meghalt november 24-én, miként Szalay III. 403. és Horváth M. II. 582. állitják. Fessler csak azt mondja, hogy 1494. november havában meghalt, Hammer az ozman birodalom története I. kötetének 643. lapján jegyzék alatt írja, hogy Kinisy november 24-én 1495. múlt ki, egyúttal Bonfin és Engelre hivatkozván, de e két iró egyike sem közli Kinisy kimúlása napját. Gebhardi is azon balvéleményben van, hogy a nagy magyar hös még 1495. évi nyarán Bulgáriában hadakozott. — Hormayr és Mednyászky historiai zsebkönyve, Döbrentei és Jászay Kinisyt 1491. évi november 20-án vélik kimúltnak.)

1494. *Som Jósa*, Bács és Bihar főispánja. (Ulászló király Bács városában 1494. december 23-kán kelt levelével meginti Som Jósát, hogy miután Kinisy után bácsi főispán is lett, ezen utóbbi méltóságot engedje át a kalocsai érseknek, kivel úgy is barátságos lábon áll. [Wagner: Epistolae Petri de Várda 3. lap.] Még korábban, t. i. december 16-án kelt Athyán a király, egy másik Bihar megye közönségéhez intézett levele, melyben azt mondja, hogy Kinisy halálával Som Jósát tette Temes megyei gróffá, és noha pár nappal azelőtt parancsolá miszerint: inter alios comitatus harum partium inferiorum vobis quoque — t. i. Bihar megye közönségének — ad eumdem Josam comitem accedere, et eum pro comite vestro tenere deberetis, még is, a bihari főispánság hivatalát a nagyváradi püspökre ruházza. [Pray: Hierarchia II. köt. 150. lap. Katona XVII. köt. 673. lap. Bárány, Torontál vármegye, Oklevelek 60. lap.] Kitetszik ebből, hogy bár soká nem is, Som még is rövid ideig Bihar megye főispánjának ki volt nevezve. Azon kitétel: inter alios comitatus harum partium inferiorum azt mutatja, hogy több megye együtt tisztelte Som Jósában főispánját. Úgy látszik, hogy Bács megye főispánságát a király felhivása következtében, hogy e méltóságot a kalocsai érseknek engedje át, nem sok ideig tartá meg, noha Le-

hoczky csak 1496-ban említi Várday Péter érseket e hivatalban. [lásd alább.] — Nevezik ez évben Som Jósát temesi főispánnak Bonfin 525. lap. Timon: Epitome, 99. — Budai Ferencz, Griselini, Bárány Ágoston, Preyer, Böhm, Schwicker, Szalay, Horváth. — A Jósa név nem család- hanem keresztnév, mely annyit jelent, mint József. Téved azért Lehoczky, midőn nevét egy ízben így írja: Josephus Jósa de Som.)

1495. *Som Jósa*, az alsó részek főkapitánya. (Epistolae Petri de Warda 17. lap, Wagnernél, ki Ulászló királynak egy időkeltezés nélküli levelét közli, melyben Som Jósának meghagyatik, hogy a kamenitzi plébánust és papokat a kalocsai érseknek járuló bordézsma lefizetésére szorítsa. Itt, és a Wagnernél 80. lapon közlött levélben, mely Bácsban 1495. deczember 21-én kelt, Som nem neveztetik már bácsi főispánnak; minthogy pedig az első királyi megintés Bács megye főispáni hivatala átengedéseért Somhoz 1494. évi karácsonkor intéztetett, azon évszám nélküli levél, mely a bordézsmáról szól, tán 1495. évre teendő. E levél bizonyságúl szolgál, hogy Som Jósa, ha Bács megye főispáni czíméről tán azonnal le is mondott a király levele következtében, még is ezen megyében valami hatósággal lehetett felruházva, különben a király ez évben meg nem bízhatta volna oly dolgok elintézésére, melyek csak a bácsi főispán hivatalkörébe vághatnak. Látni fogjuk alább, hogy Som Jósa még 1496-ban gyakorolt hivatalos befolyást Bács megye közigazgatási dolgaiba. Wagner e levelet következő jegyzettel kíséri: Ex anno synodi pateret annus epistolae, sed cum nuspiam reperiam quando synodus illa celebrata sit, datae quoque epistolae tempus in incerto est. — Katona, ki XVII. köt. 805. lap. e levelet szintén közli, a keltési idő és hely hiányát abban kiemelvén, a dolgot mégis 1495. év alatt elmondja. Végre Ulászló király a budai országgyülés decretumait 1495. junius 9-én megerősítvén, az okirat végén az országnagyok megneveztetnek, Som Jósa csak temesi gróf minőségében. [Katona XVII. köt. 734—770. Koller: Historia Episcop. Quinqueeccles. IV. 486. lap] mely utóbbi íróban mondatik, hogy 1495. apríl 26-án magister Organas János pécsi kanonok a király leveleivel következtében ment Som Jósához Temesvárra; — 1495-ben Som Jósa, Kinisynek növen

déke és a temesi grófságban utóda, Németujvár ellen indúlt. [Szalay III. 406.])

1496. *Som Jósa*, az alsó részek főkapitánya . . (Lehoczky. — II. Ulászló ez évi martius 23-án kelt levelén, melylyel Mátyásnak a vajkai érseki nemesek javára kiadott okmányát megerősíti, neveztetik Jósa de Som, Comite Themesiensi ac generali Capitaneo partium regni nostri inferiorum. [Új Magyar Muzeum 1860. IV. füzet 253. lap.] Ez évről van Várday kalocsai érsek egy levele János rácz despotához, melyben felvilágosítja, hogy jószágait az ő részéről senki sem bántotta; hanem, hogy az őt illető tizedet a despota jószágain is veszi igénybe, így parancsolván ezt a király, és a temesi gróf. Az utolsóra vonatkozó sorok így szólnak: mandavit per literas magnifico Domino Comiti Themesiensi, partium inferiorum Generali Capitaneo, et *horum quoque Comitatuum Comiti.* [Epistolae Petri de Warda 124. 125.] Úgy látszik, hogy a kalocsai érsek ezen 1496. évi levelében a temesi gróf korábban tett dézsmálási intézkedéseiről szól, [lásd a jegyzetet az 1440. évhez,] mely tehát már Kinisy Páltól nem Som Josától származott; Lehoczky más nézeten látszik lenni, ki midőn 1494. évnél Som Jósát bácsi főispánúl említi, e megyére vonatkozólag írja: qua Comes Temessiensis cessit supremi Comitis honorem ad literas Uladislai II. 1496. Petro de Várda archiepiscopo. De minthogy sem oklevélben, sem egykorú íróban nem találom Som Jósát 1495. és 1496. években Bács megye főispánjának nevezve, nem gondolnám hogy Som Jósa oly későn felelt volna meg a király kivánatának. Bodrogh megye bizonyosan a „horum Comitatuum" egyike volt, melyekről Várday a rácz despotának ír, még is Lehoczky Som Jósát 1498. év alatt felhozza mint bodroghi főispánt; pedig e megyét nehezen tartá fen maga számára, ha 1496-ban mint Bács megye főispánja leköszönt Várday javára. — Egyébiránt bár mely évben tette le Som Jósa főispánságát Bács stb. megyéről, ő azokkal összeköttetésben maradt az alsó részek főkapitányi hivatásánál fogva.)

1497. *Som Jósa*, az alsó vidék főkapitánya. (Epistolae Petri de Warda Wagnernél 98. lap.)

1498. *Som Jósa*, (Lehoczky szerint ez évben bodrogi

főispán is volt; ugyanö ezen évnél Czobor Imrét és Mártont nevezi bodroghi főispánnak. — Neve ott fénylik, mint temesi főispáné II. Ulászló III. decret. 22. czikkében mint oly zászlósé, ki egy banderiummal a hadba jönni tartozik, [Corpus Juris I. köt. 297.] és előfordúl ugyanazon országgyülés határozatainak megerősítői közt, [Corpus Juris I. 306.] végre temesi főispánnak neveztetik Várday Péter ez évi levelében a ferenczieк szerzete főnökeihez [Wagner, Epistolae 119. lap.])

1499. *Som Jósa.* (Meghalván ez év karácsonnapján az ország nádora Zápolya István, három kiskorú gyermeke: János, György és Borbála egyik gyámjául Som Jósa temesi grófot kérte föl. [Szalay: III. 430. Horváth II. 592.])

1500. *Som Jósa.* (II. Ulászló király IV. decret. a rákosi gyülés végzéseire vonatkozó megerősítésében neveztetik. Corpus Juris I. 315. lap. — Nagy Iván mint temesi bánt említi ez évben. V. köt. 355. lap.— Budán ez évi julius 14-én szerződés köttetett XII. Lajos franczia, Ulászló magyar és cseh, és János Albert lengyel király közt a törökök ellen. Az igen terjedelmes szerződés a franczia király által már 1499. január 29-én íratott alá; a magyar király követei közt, kik a szerződést aláírták, olvassuk: Josa de Som, Comes Themesiensis. [Recueil de tous les traitez modernes conclus entre les Potentats de l'Europe etc. à Paris chez Frederic Leonard, vol. I.1683. 4-o.)

1501. *Som Jósa*, az alsó vidék főkapitánya. (Istvánfy 31. lap. Supplem. ad Vestigia Comitiorum II. köt. — Szendrőnél táboroz. Szalay III. 436.)

1502. *Som Jósa*, az alsó vidék főkapitánya. (Supplem. ad Vestigia Comitiorum II. köt. 302. lap. Timon. Hammer I. köt. 657. Ez évben hadsereggel volt Rasciában.)

1503. *Som Jósa.* (Corvin Jánossal egyesülve Bolgárországra tör, Bodont beveszi és egész Nikápolyig kalandozik. [Palugyai Imre: Új Magyar Muzeum 1851-ki folyam I. köt. 143. lap.])

1504. *Som Jósa.* (Az országgyülésileg megállapított tiszti fizetések lajstromában a temesi grófnak évi fizetése 7000 forinttal készpénzben, és 1000 forinttal sóban fordúl elő. [Supplem. ad Vestigia Comitiorum II. 321—327.])

1505. *Som Jósa*, az alsó vidék főkapitánya. (Ez év október 9-én szövetkeztek Bakacs Tamás bíbornok, Perényi Imre nádor, Frangepán Gergely kalocsai érsek, Zápolya János Szepes örökös grófja, herczeg Újlaki Lőrincz, az erdélyi és nagyváradi püspök, és Som Jósa kölcsönös védelemre és Ulászló király oltalmára. Som Jósa ez oklevélben neveztetik: Comes Themesiensis ac Generalis Capitaneus Partium Regni Hungariae Inferiorum. Közli Podhradczky József az Új Magyar Muzeum 1855. folyam II. köt. 574. lapján. Aláírta a híres rákosi országgyűlés határozatát is, mely a magyar trónból minden idegent örökre kirekeszt. Kovachich: Supplem. ad Vestigia Comitiorum II. 333. lap. Pray: Annales Regum IV. 313. Luchenbacher János a Tudománytárban 1839. VII. füzet 61. lap. Jászay: A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után. 156. lap.)

1506. *Som Jósa.* (Jelen volt a székesfehérvári országgyülésen. [Supplem. ad Vestigia Comitiorum II. köt. 338. lap.] Aláírja a Székesfehérváron junius 24-én kelt felhatalmazási levelet, melylyel Ulászló király követei megbizatnak, hogy Miksa római király követeivel alkudozzanak. [Ursinus Velius 268. lap.])

1507. *Som Jósa*, az alsó részek főkapitánya. (A rákosi országgyülés végzéseit a maga részéről is megerősíti. Corpus Juris I. 321.)

1508. *Som Jósa*, az alsó vidék főkapitánya. (A brassói templom felírásai közt ez áll: 1508. Magister Jósa de Czoron Temesiensis, ad fluvium Bartza castra metatus est. Schwandtnernél I. köt. 887. lap. Miles Mátyás is, 1670-ben Nagy-Szebenben megjelent Siebenbürgische Würgengel czímü munkájában, ily névferdítéssel emlékezik a temesi főispánról, és már Haner csudálkozik [Das Königliche Siebenbürgen. Erlangen 1763.] hogy miért neveztetik ott Som Jósa, Jósa de Czoron-nak. — Ulászló király martius 12-én megparancsolja a szászoknak, hogy Radul erdélyi vajda halálának esetére, Som Jósa temesi gróf felhívására a törökök ellen felkeljenek. [Kemény: Notitia histor. diplom. Archivi et Capituli Albensis I. köt. 202. lap.] Kovachich: Vestigia Comitiorum 455. lap. Neveztetik, mint azon fogadás egyik tanúja, mely alatt az or-

szággyülés II. Lajos koronázásába beleegyezik. Szalay III. 461. — Bél Mátyás az ő Notitiáinak kéziratban maradt 5-ik kötetében ily sorozatban hozza fel Temes megye ez időbeli főispánjait: Som, Báthory, Várday, Ujlaki, Perényi — úgy látszik Bonfint követve.)

1509. *Várday Máté.* (Budai Ferencz III. köt. 686. határozottan mondja, hogy ez évben volt temesi főispán. Bárány Ágoston: Temes vármegye Emléke, és Torontál vármegye Hajdana, és követői Preyer, Bőhm, Schwicker. — Lehoczky azon különös hibát követi el, hogy Várday Mátét 1409. és 1509. évben említi temesi főispánúl. Érsek Máténak is nevezteték, mert bátyja Péter kalocsai érsek volt. Wagner is megjegyzi Várdai Péter érsek egyik leveléhez, melyben Máté nevü testvéréről szó van: Ad annum 1509. Matthaeum de Várda Comitatui Temesiensi praefuisse lego. [Epistolae 236. lap.])

1509. Ecsedi *Báthory István.* (Jelen volt Prágában már temesi főispán minőségében II. Ulászlóval, annak fia Lajos cseh királylyá avatása alkalmával, — mi martius 11-én történt, és e napon a magyarok ellen felzendült cseh köznép elől csak az által mentette meg életét, hgy aranyait és öltönyeiről a drágaköveket oda vetette a rablásra sóvárgó gyilkosoknak. [Kerékgyártó: Magyarok Életrajzai. Első folyam 476. lap.] Ezen esetet Szalay László is előadván, ez alkalommal közbeveti, hogy ecsedi Báthory István Som Jósának a temesi grófságban utóda volt. [Magyarország Története III. 464. lap.] Minthogy azon bizonyítványokat, melyek Várday Máté temesi főispánságát említik, egészen elmellőzni épen semmi ok fen nem forog, Szalay László fenebbi megjegyzését tán nem is úgy kell érteni, hogy Báthory István *közvetlen* utóda volt Som Jósának. Minden esetre, ha Várday — a mint valószínü — csakugyan volt Temes megye főispánja, e méltóságot csak igen rövid ideig tarthatta. Kerékgyártó Som Jósának az 1508-ban történt Barcza folyó melletti táborozása folytán vélekedik, hogy helyébe Báthory kineveztetése az 1508. év vége, vagy a következő év elejére tétethető. [Magyarok Életrajzai. I. köt. 363.])

1510. *Báthory István.*

1511. *Báthory István.* (Oklevél Pray: Dissertatio in

Annales 151. lap. Katona Hist. crit. XVIII. 519. lap. — Bárány Ágoston Torontál vármegye Hajdanában Báthoryt mint temesi főispánt csak 1512. évre hozza fel; Temes vármegye Emlékében 1511-től 1516-ig. Svastics II. köt. 349. Timon: Epitome Chronol. 105. lap. A Tudományos Gyüjtemény közli 1822. II. köt. a nyirbátori reform. templom felírásait, ezek közt áll: Hoc opus fecerunt fieri — — — — Stephanus de eadem Báthor Comes Themesiensis et partium inferiorum Capitaneus Generalis ..... Anno 1511. — Báthory ez évben a király rendeletére csatakészen állott Temesvárott a törökök ellen. [Kerékgyártó I. folyam 476. lap.])

1512. *Báthory István.*

1513. *Báthory István.* (Szerémy György írja, hogy a pápa halálának hírére, a király tanácsot gyüjtött maga köré: rex illico epistolas misit ad Laurentium ducem, quia adhuc vivebat, et ad secundum magnificum ad Themeswar Stephanum Báthory; ad tercium voywodam Transilvaniensem Joannem Scepus. — [Magyar Történelmi Emlékek: Írók I. köt. 52. lap.] Bakacs Tamás akkor a tanácsban előadá, hogy pártja van Rómában, mely őt pápának kivánja. Verancsics [Összes Müvei II. köt. 5. lap.] világosan mondja, hogy Bakacs 1513-ban indult Rómába a pápaválasztásra — tehát Báthory is ez évben volt temesi főispán; de tévedett, midőn azt állítá, hogy ez évben II. Juliust választották pápának; sőt inkább, mert II. Julius 1513. február 20. vagy 21-én meghalt, lőn X. Leo martius 11-én új pápának megválasztva.)

1514. *Báthory István*, az alsó vidék főkapitánya. (Istvánfy, Szerémy György [Emlékirata 61. lap.], Budai, Szalay, Katona [XVIII. köt. 727. l.] A király junius 4-én Sáros megyéhez intézett levelében Báthory István Temes megye főispánjának és az alsó részek kapitányának nevezi. [Wagner: Diplomatar. Com. Sáros 23. lap.] Szinte ilyen czímmel említtetik II. Ulászló VII. decretumának megerősítő záradékában. [Corpus Juris I. 336. lap.] Különben valamennyi történetírónál Báthory Istvánról oly emlékezés van, mint ki Dózsa György, a néplázadás vezére által Temesvárott Keményen ostromoltatván, Zápolya János erdélyi vajdának köszöné megszabadítását.)

1515. *Báthory István.* (Timon: Epitome 212. lap. — X. Leo pápa majus 13-án kelt levelében Báthory hű ragaszko-

dását megdicsérte, őt annak állhatatos megőrzésére intette atyailag megáldotta, és egyúttal neki a temesi kerület védelmi eszközök költségeinek födözésére 20000 aranyat küldött, [Kerékgyártó: Hazánk, kiadja Török János I. köt. 477.] Szerémy György azon tévedésben van, hogy Báthory már 1515-ben választatott nádornak. [Emlékir. 73. lap.])

1516. *Báthory István.* (Ez évre Lehoczky Ujlaki Lőrinczet állítja Temes megye főispánjának. Zavaros ez időben ezen írónál a temesi főispánok névsora. Ő azt így írja: 1509. Várday Máté. 1517. Báthory István. 1516. Ujlaki Lőrincz és Préni Péter. 1520. Drágfy János. 1526. Ráskay Gáspár.)

1517. *Báthory István.* (Lehoczky csak ezen évre említi Báthoryt temesi főispánúl, — elég különösen, midőn mások meg csak 1516-ig nyujtják ki főispáni hivatalát Temesben.)

1518. *Báthory István.* (Pray: De Prioratu Auranae 73. lap. azt mondja, hogy Báthory ez évben csak Temes megye főispánja volt, és még nem nádor. Ott közöltetik Zápolya Jánosnak 1518. martius 31-én Tokajban kelt levele Báthoryhoz, melyben Temes megye grófjának és az alsó vidék főkapitányának czímeztetik. — Kovachichnál [Supplem. ad Vestigia Comitiorum II. 417.] olvassuk: praelati, Barones, Proceresque Regni, qui in congregatione in festo S. Georgii celebrata, certos articulos composuerunt, subscriptum habent cum suis nominibus Stephanum de Báthor Comitem Themesiensem. A budai országgyülést odahagyván a nemesség és Tolnára menvén, Báthory azon 41 törvényhozó közt volt, ki Budán maradt, Szalay III. 506. Tagja volt továbbá a 24-es országos választmánynak, mely a 12 éves király nevelésére és az udvartartásra felügyeljen. Szalay, III. 510. — Ez évre Preyernél [Monographie der könig. Freistadt Temesvár] Perényi Pétert találom mint Temes megye főispánját megnevezve, a mely állítás alaptalan, Böhm és Schwicker még is magokévá teszik. Perényi Péter az utóbb idézett három írónál 1526. év alatt is előfordúl mint temesi főispán.)

1518. *Ujlaki Lőrincz* herczeg. (Timon: az Epitome Chronol. 215. lapján állítja, hogy Ujlaki Lőrincz már 1518. évben, midőn a királyi tanácsba lőn kinevezve, volt temesi gróf, és azonkivül Bosnia és Erdély vajdája. Ezen állítás

alapossága kiviláglik II. Lajos királynak 1518. évben a Bácsban tartott országgyülésen alkotott 2-ik decretumának 39-ik czikke által, hol Lőrincz herczeg úgy említtetik, mint ki a kormányzásban és a királyi tanácsban a legfőbb hatalom gyakorlásában részesül. E szakaszban ily czímmel díszlik: Laurentius Dux, Judex Curiae Regiae, ac Waywoda Transilvanus et Comes Themesiensis. [Corpus Juris I. köt. 342.])

1519. *Báthory István*, Magyarország nádora. (Kerékgyártó: Magyarok Életrajzai czímű munkájában azt állítva, hogy Perényi Imre nádor csak 1519. február 5-én halt meg [ezt Horváth M. és Szalay is mondja] és Báthory 1519. martius 8-ka és junius 2-ka közt választatott utódjául, megjegyzi, hogy történeti forrásaink e részben még nagyon hiányosak, és zavarosok. — Bizonyos a Zápolya János már idéztem tokaji leveléből 1518-ban martius 31-éről, hogy Perényi Imre nádor 1518-ban még életben volt, mert mint élő említtetik ezen levélből. Ennek alapján Pray maga igazítja azon hibáját, midőn Istvánfy tekintélyében bízva azt állítá, miszerint a nádor halála még II. Ulászló királyét is — mely már 1516. évi martiusban bekövetkezett — megelőzte. Ez évben megújíttatott a kormánytanács, és világi tagjai közt volt Báthory István temesi gróf. [Horváth II. 640. lap.] — Kovachich és Horváth II. 641. 642. azon frígynek emlékét tartá fen, mely Báthory István, Frangepán Gergely kalocsai érsek, Zápolya János erdélyi vajda és több más főúr közt 1519. martius 8-án köttetett II. Lajos védelmére. E napon Báthory még így említtetik: Tum adhuc Comes Themesiensis. De még ez év junius havában nádori méltóságában találjnk. [Vestigia Comitiorum 502. Supplem. ad Vestigia Comitiorum II. köt. 441.] Szerémy, a ki már 1515. évben nádori czímmel említi Báthoryt, 1516-ban is írja: Quum audisset Stephanum Verbwchi factum fore palatinus, sed jam erat in Bude, palatinus Bator equitabat de Themeswár. [Emlékirat 74. lap.] Továbbá azt meséli, hogy Báthory István Bánfy Jakabot megmérgeztette, mert a király az utóbbinak Temes megye főispánságát ajánlotta. Szerémy nem tájékozván bennünket az időre nézve, úgy hiszem, hogy e bűn akkor történhetett, midőn Báthory mint nádor Budán volt II. Lajos udvaránál és a temesi gróf-

ságot is tartá kezei közt, a mi 1519. vagy 1520. év jellegeivel találkozik. [Szerémy Emlékirata 85. lap.]. A magyar törvénytárhoz csatolt nádorok névsora egyikében Báthory 1517—1526. időben hozatik fel nádorúl, a régibb névsorozatban pedig 1517. év alatt fordúl elő e méltóságban. Jongelini Gáspár catalogusában szintén 1517. évre teszi Báthory nádorrá választatását. Wenzel Gusztáv megigazítja Verancsicsot [II. köt. 20. lap.] midőn 1524. évről szól, hogy Báthory István az 1526. apríl 24-én megnyílt országgyülés alkalmával *visszanyerte* a nádorságot. Mikor szakadt félbe, nem tudom. — Jól sejti Szalay: [III. 515. lap] és Kerékgyártó [Magyarok Életrajzai 478. lap.] az 1519-ki nádorválasztásról szólván, hogy az udvar Báthory nádor kezében hagyá a temesi grófságot is; — de ezt megosztá Ujlakival.)

1519. *Ujlaki Lőrincz* herczeg, erdélyi vajda, országbíró. (Nova Dacia V. köt. 125. — Ambrosovszky App. ad Comp. Chron. Hung. 22. lap. Jongelinus Gáspár az országbírák katalogusában, Bárány, Preyer, Böhm, Schwicker. — Lehoczky Ujlakit 1516. év alatt említi mint temesi főispánt, még pedig Perényi Péterrel egykorúan. Budai Ferencz hallgat Ujlaki főispánságáról, de azt kétségbe nem lehet vonni, miután Laurentius Comes Temesiensis, II. Lajos királynak az 1519. évi bácsi országgyülésen alkotott III. decretuma 17-ik czikkében említtetik. [Kovaccich: Supplem. ad Vestigia Comitiorum II. köt. 470. lap.]

1520. *Báthory István* nádor. (Megnevezve II. Lajos király kegylevelén, melyet a harmadik férjét, Kereky Gergelyt megöletett Magyar Benigna, Kinisy Pál özvegyének részére kiadott, és melyben Báthory így czímeztetik: Spectabilis ac Magnificus Stephanus de Báthor Palatinus Regni nostri Hungariae et Judex Cumanorum ac Comes Themesiensis. — Datum Bude feria quarta proxima post Dominicam Palmarum. Anno 1520. [Régi Magyar Nyelvemlékek II. köt. VII. lap.])

1521. *Báthory István*, nádor. (Azon levélben, melyben II. Lajos Révai Ferencz Báthory titkárának érdemeit elöszámlálja [Bél Mátyás: Notitia Hungar. Novae histor. geogr. II. köt. 317.] Szerémy György azt írja, Emlékir. 93. lapján: Ste-

phanus Bátor de Themeswar cum multa gente Hungara castra metatus erat in Futagh cum optima gente bellicosa.] Verancsics Összes Művei I. köt. 10. lapján Báthory István nádort ez évben szintén nevezi temesi főispánnak.

1522. *Báthory István.*

1523. *Báthory István* nádor. (Ráth Károly a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek I. köt. 145. lapján, egy eredetiben saját gyűjteményében levő, és 1523. január 27-én kelt oklevelet közöl, mely szerint a székesfehérvári Szent István királyról nevezett keresztesek gyülekezete nádori parancsra Asszonyfalvai Apáti Ambrus, Kemlői Tamás és Sági Váli Pál ellen vizsgálatot tart, és őket bizonyos birtokfoglalások miatt megidézi. A levél ily megszólítással kezdődik: „Spectabili et Magnifico domino Stephano de Bathor Regni Hungariae Palatino ac Comiti Themesiensi serenissimique principis et domini domini Ludovici dej gratia Regis Hungarie et Bohemie etc. domini nostri graciosissimi in presenti absentis sue Maiestatis Locumtenens.“ Hogy Báthory István ez évben nádor, kúnok főbírája, temesi főispán és a király helytartója volt távollétének idejére, az idézett okmányban még két helyen ismételtetik.

Bárány Ágoston: Temes vármegye Emlékében ez évre *Macedoniay Miklóst* hozza fel a temesi főispánok névsorában; és hivatkozik Fessler VI. köt. 76. lapjára. De Fessler nem mondja, hogy Macedoniay Temes megye főispánja lett volna, hanem csak annyit állít, a mit az ismeretes oklevelek alapján állítani lehetett, azt mondja t. i. „Báthory .... hatte .... den Oberbefehl über Temesvár dem Herrn Niklas Macedoniay übertragen.“ Ezen kinevezésről maga II. Lajos tesz említést egy morvaországi Német-Brodból 1522. martius 24-én Báthory Istvánhoz intézett levelében, melyben a nádornak köszönetet mond az ország biztosságára vonatkozó több rendbeli intézkedéseiért; többi közt, hogy Kállay Jánost tette szörényi bánná az agg Gerlistyei Jakab helyébe, hogy Titulba 200 gyalogost küldött. „Probamus et illud, — folytatja a királyi levélíró — quod Nicolaum Macedoniay ad Themesvar dimiseritis.“ [Pray: De Prioratu Auranae 79. lap, és: Epistolae Procerum R. H. I. köt. 154.]. A király ezen szavain ala-

pulhat egyedül a vélemény Macedoniay hivataláról, de e szavakból senki sem magyarázhat ki főispánságot, még akkor sem, ha nem volna bizonyos, miszerint ez évben Báthori volt temesi főispán. — Lehoczky, Budai, Nagy Iván szóval sem érintik mintha Macedoniay Miklós főispán lett volna, a mint nem is volt egyéb mint a temesvári vár parancsnoka, és a magában álló Bárány véleményét csak az önálló vizsgálódást elhanyagoló Preyer, Böhm és Schwicker ismételhették.)

1525. Bélteki *Drágfi János*, Bertalan fia. (Budai Ferencz, Katona, Wagner, Ambrosovszky, Bárány, Nagy Iván. — Mint már érintém, Bárány Torontál vármegye Hajdanában tagadá, hogy Drágfi és Rozgonyi Rajnald temesi grófok voltak; Temes vármegye Emlékében, mely három évvel később jelent meg, Drágfit felvevé a temesi főispánok közé. Lehoczkynál is találtatik azok névsorában, de 1520. évszámmal. — Drágfi János 1511-ben főpohárnok, három év múlva főasztalnok, 1514. a néplázadás ellen Temesvár vidékén jó szolgálatot tőn, 1518. Középszolnok és Kraszna főispánja, és főtárnokmester. Elfoglalván a törökök Nándorfehérvárát (1521), Temes megye főispánjává kineveztetett, hogy a határszélek háborgatásait akadályozza. Utóbb országbíróvá lett; 1526. mint a királyi zászló vivője Mohácsnál elesett.)

1526. *Raskai Gáspár*. (Budai Ferencz III. köt. 154. lap, temesi főispánnak mondja őt II. Lajos alatt, évszám nélkül; Bárány Ágoston ezen íróra hivatkozva, mindkét monographiájában Raskait 1520. évben mondja Temes megye főispánjának. Lehoczky épen 1526-ra teszi Raskai temesi főispánságát. Ezen ügyet kielégítőleg felvilágosítja Verbőczy István nádornak — a múlt évi hatvani gyűlés t. i. Verbőczyt választá Báthori István helyébe nádornak, — 1526. apríl 13-án kelt levele, melyben tudósít, mi sikerrel működött ő, és a szintén azon czélra a király által kiküldött Ráska Gáspár — egyik helyen Rajka Gáspárnak íratik, — Temes megyei gróf a Luther vallása végett felzendült bányavárosok lecsillapítására. [Fejér: Jurium ac libertatum religionis et ecclesiae catholicae in Hungaria codicillus diplomaticus 43. 44. lap]. Szirmay: Szatmár vármegye II. rész 75. lap még 1526-ban

is nevezi Báthori Istvánt temesi bánnak, pedig akkor sem főispán sem átalában bán nem volt.)

1526. *Perényi Péter*, koronaőr. (János király koronázása előtt Prini Péter temesi főispán és koronaőr volt egyszersmind. [Petrus de Rewa: De monarchia et sacra corona R. Hungariae. Schwandtnernél.] — Arcem Themesiensem et eas regni partes, quas inferiores vocamus, Petrus Pereni tuebatur, et is Coronam etiam Regni post mortem patris Emerici Pereni apud eum relictam ..... servabat. [Sambucus in appendice ad Bonfinium] — A mohácsi vészből menekültek közt neveztetik a változékony ifjú Perényi Péter, nádorfi, koronaőr, Abaúj vármegyei örökös fő- egyszersmind temesi várispán, az alföld vezér főhadnagya. [Jászay: A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után 5. lap.] A Nádasdy Tamás által készített név- és czímjegyzékben a mohácsi vészt túlélt egy házi és világi magyar tisztviselőkről előfordúl: Nagyságos Perényi Péter abaujvári és temesi ispán, az alföld vezér főhadnagya [Jászay, ugyanott 51. lap]. — A Karassó patak mellett Mohács környékén Tomorinak mintegy 7000 harczosa volt, quos aut ipse initio collegerat, aut Petrus Perenius Temesvarii praefectus adduxerat. [Istvánfi, 1758-ki kiadás libro VIII. 77. lap]. Utána indúl Bárány: Temes vármegye Emlékében, ki a három évnél előbb kiadott Torontál vármegye Hajdanában Perényi Pétert, Raskai Gáspárral együtt 1520. év alatt nevezi temesi főispánnak. — Budai Ferencz Perényi Pétert Temes megyében a főispáni hivatalban tudja ugyan, de annak idejét nem határozza meg; midőn pedig azt állítja, hogy Perényi a nádorrá lett Báthori István helyébe neveztetett ki temesi főispánnak, nagyot téved, mert Báthori már 1519-ben lett nádor, és Temes megyei főispáni hivatalát maga is megtartá egy ideig; utána pedig Drágfi János és Raskai Gáspár voltak temesi főispánok, egyszersmind Perényi Péter elődei e hivatalban. Ennélfogva összedől az Esmeretek Tára hasonló állítása is, mintha Perényi 1519. után Báthori István helyébe emeltetett volna Temes megye főispánjává és temesvári várnagygyá. — Zápolya János Tokajban gyülekezetet tartván, onnan ez évi october 16-án a bártfaiakat adófizetésre szólítja fel. E levelet Zápolyán kivül alá-

írják Várdai Pál egri püspök és Perényi Péter temesi ispán. [Szirmay: Notitia Comitatus Zempliniensis 49. 50. lap, és Jászay: A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után 85. lap, Fessler VI. 341. 345. Kőváry: Erdély történelme III. 11. lap.] Perényi e hivatalban november 11-ig volt, és ezen nap óta Török Bálint viselte a temesi főispánság méltóságát; ugyanis Zápolya János koronázása napján, a koronát Perényi Péter kivánatára annak kezében hagyta, és egyszersmind maga helyébe erdélyi vajdává nevezte ki; Török Bálintot pedig szintén az nap az így megürült temesi ispánságra emelte. [Szerémy 141. 145. lap. Jászay az említett munka 172. 174. lapján.] Ez időtől fogva Perényi nem él már a temesi főispán czímével. János király Budán 1526. november 23-án kelt levelével meginti az eperjesieket, hogy a Temesvár fentartására szükséges pénzeket fizessék a tokaji végzés értelmében Perényi Péternek, ki akkor temesi főispán volt, most pedig erdélyi vajda. Licet nos his diebus superioribus in Conventu nostro in oppido Tokaj habito ..... videntes et considerantes exigentiam et necessitatem Castri nostri Themesiensis, in tanto rerum discrimine imminenti spectabili, et Magnifico Petro de Peren eotum Comiti Themesiensi, nunc vero Vajvodae Transilvano, in subsidium ejusdem Castri Themesiensis .... mille florenos persolvendos commiserimus, ... a praefato tamen Petro Perényi Vajvoda nostro Transilvano non plus quam medietatem dictorum mille florenorum persolvisse accepimus. [Wagner: Diplomatar. Sárosiense 251. lap, és Kovachich: Supplem. ad Vestigia Comitiorum III. köt. 74. 83. lap.] Lehoczkynál Perényi 1527-ben temesi főispán, még pedig másod ízben, minthogy őt 1516-ban is Ujlakyval együtt sorolá a temesi főispánok közé.)

1526. Enyingi *Török Bálint*, Zápolya részén. (Temes megye főispánságát ez évi november 11-én nyerte el, Zápolya János koronázása napján. Szerémy 140. 141. 145. lap. Jászay idézett munkája 172. lapján. Bárány: Temes vármegye Emléke, itt 1526. évre, Torontál vármegye Hajdanában 1528-ra tevén Török Bálint temesi főispánságát. Lehoczky és Budai nem nevezik Török Bálintot temesi főispánnak.)

1527. Palotai *Czibak Imre*, (Bethlen Farkas: Historia

de rebus Transilvanicis I. 72. a tokaji gyűlés és koronázás előtti időről szólván, azt írja, hogy Zápolya „Cibáki Temesvárini praefecturam, ejusdemque Comitatus Comitis officium, quod antea Petrus Perenius administrabat, nec non episcopatum Varadiensem — — contulit. — Még a tokaji gyűlés előtt, mely 1526. october 14-ére esett, Zápolya megigéré Czibak Imrének a temesi főispánságot és nagyváradi püspökség javadalmait, és Czibak csakugyan bitorolta a nevezett püspökmegyét. Fessler VI. 344. lap. Engel III. köt. 2. rész 301. lap. — A tokaji gyülekezet eseményei előtt, Istvánfi is elmondja, hogy Zápolya Perényi Pétert erdélyi vajdává kinevezte, Temesvariani autem Comitis et praefecti dignitate, cui Perenius praefuerat, adjuncto simul episcopatus Varadiensis titulo, Emericum Cibacum cohonestavit. [Libro IX. 84. lap.] Schmitth az 1526. évi történetek alatt elmondja, hogy Zápolya Czibak Imrét Temesiensi praefecturae ac Varadinensi praefecit. [Episcopi Agrienses II. köt. 276.] Budai Ferencznek is úgy tetszik, hogy Czibak a Zápolya által tartott tokaji gyűlésen — tehát 1526-ban — nyerte el a temesvári főispánságot. Végre Timon is Czibakot 1526-ban nevezteti ki Zápolya által temesi főispánná. — Annyi, különben hiteles író tanúsága daczára, nem oszthatom azon véleményt, hogy Czibak már 1526-ban lett volna temesi főispán, vagy legalább nem viselte e hivatalt közvetlenül Perényi Péter után, minthogy Szerémy György mint szemtanú azt állítja, még pedig fájdalmasan panaszolva, hogy Zápolya a maga koronázása napján Perényi Pétert erdélyi vajdává, Török Bálintot temesi főispánná nevezte ki. Nézetem támaszt talál Szalay felfogásában is, ki azt írja Zápolya királylyá avatásáról: „Verbőczyn kivül még Perényi Péter és Török Bálint fényes jutalmat vettek. Amaz erdélyi vajdává neveztetett, s a korona is hűségére bízatott; emez temesi gróffá lett Perényi helyébe.“ [Magyarország Története IV. 23. lap.] Minthogy pedig Török Bálint nem sokára Zápolya pártját elhagyta, nincs kétség, hogy Czibak Imre mint Zápolya János nagy párthive, általa akkor neveztetett ki temesi főispánná. Ha igaz Fessler [VI. köt. 354.] azon állítása, hogy Török Bálint jelen volt azon pozsonyi

országgyűlésen *) — mely Báthori által 1526. december közepén megnyittatván, Ferdinandot királyúl választá: akkor lehetséges, hogy Zápolya még azon év utolsó napjaiban ruházta Czibak Imrére a temesi főispánságot — és akkor Temes megyében ez évben már négy főispán lett volna egymásután, — közvetve tehát Perényi utódja; de arra biztos adatok nem lévén, a chronologiai tudvágy ki nem elégíthető. — Eder a Simigianushoz írt jegyzeteiben fájdalommal panaszolja az akkori idők hűtlenségrei hajlamát, és hogy Czibak, kit János, alig érvén el a koronát, temesi főispánná — praefectum Themesiensem crearat — kinevezett, 1531. évben Ferdinándhoz átpártolt, hogy utóbb ismét Zápolyához visszajöjön. [132. lap.] — Czibak 1527-ben különös érdemet szerze magának Czár Jován megsemmisítése által. Az utóbbi t. i. Perényi Pétert, ki akkor még Zápolya részén állt, megverte, és ezen csatavesztés után Ferdinándhoz áttért; Czibak szerencsésebb Perényinél, megverte Czár Jovánt julius 15-én vagy miként Istvánfi írja: Deinde Emericus Cibacus, qui et Varadiensem Episcopatum et Temesvariensem praefecturam obtinebat, reparatis Perenii copiis, qui post eam pugnam ad Ferdinandum transierat, et collectis undique viribus, in iisdem Segedini campis, cum eodem hoste conflixit, eumque vulneratum terga dare coegit. [Libro IX. 88. lap.] Czár Jován halálos sebeivel Tornyosra menekedett, közel Szabadkához, hol Török Bálint megölte, és levágott fejét Zápolyának küldte Budára. A király örömében ezen veszedelmes ellenének kimúltán, Török Bálintot *visszafogadta* kegyelmébe. De mivel a Budára jött Török Bálint fölött némelyek gunyolódtak, hogy egy alélt embert lefejezett, szégyenében ismét visszapártolt Ferdinándhoz. [Szerémy: 166—173. Horváth Mihály III. 33. 34. Fessler VI. 377. ki szintén azt mondja, hogy midőn Török Bálint Szabadkáról Czár Jován ellen indúlt, Zápolya párthive vala.] Bethlen Farkas I. 73. hol így ír Perényi megveretése után: brevi

*) Istvánfi is állítja [Libro IX. 86. lap.] hogy Török Bálint jelen volt, a mit Horváth Mihály [III. köt. 19. lap.] tagad, és vítatja, hogy 14—15 közől, kiket Istvánfy névszerint említ, többekről, különösen Batthyány Ferenczről, *Török Bálint*ról, Pekry Lajosról, Nyáry Ferenczről *bizonyos*, hogy nem voltak jelen.

post Emericus Cibakius Episcopus Varadiensis simulque Praefectus Temesváriensis reparato exercitu, illum ..... profligat. Ez évi november 5-én Ferdinánd királynak 13 főpap és 30 zászlós és úr esküdött hűséget, köztük Báthori István nádor, Perényi Péter erdélyi vajda, Török Bálint. [Fessler VI. 393.] Czibak a nagyváradi püspöki czímet is írta neve mellé, úgy látszik, mert a püspökséget tartá lefoglalva. Gritti Lajos őt megölette 1534. évben.)

1527. Enyingi *Török Bálint*, Ferdinánd részén. (November 10-én Ferdinánd király a budai országgyülést elbocsátván, több országos főhivatalt betöltött, ekkor nevezte ki Török Bálintot Temes megye főispánjává. [Fessler VI. 394. Kovachich után.] Simonyi Ernő egy kelet nélküli jelentést a franczia királyhoz közöl Zápolya király pártjának állapotjáról, melyen Török Bálintról mondatik, hogy előbb fiatalsági könnyelműségből Ferdinándhoz szítván, most Zápolyához visszatért. [Londoni Okmánytár 144. 147. lap.] Úgy látszik hogy e jelentés 1527. elején, minden esetre november 5-ke előtt készült. — Török Bálint a nyitrai püspökséget tartá kezei alatt.)

1528. Enyingi *Török Bálint*, Ferdinánd részén. (Buda városának Ferdinánd által ez évi január 1-én adott kegylevele záradékában nevezve: Valentinus Therek de Ennyng Comes Temesiensis — [Palugyai: Magyarország legújabb Leírása I. 49. lap.] Olvasható Kaprinainál is: Hungaria diplomatica I. 483—488. lap. — Radics Bosics és az ő ráczai ez évben nehéz körülmények közt is talpon voltak János király érdekében. Szalaházy Tamás cancellár Ferdinánd királynak kedvezőtlen jelentést adván az ország állapotjáról, september havában azt írja: „A vajda úr — Perényi — s vele számos hadak Erdélyből Törökhez, a temesi grófhoz érkeztek, úgy mondják. Radics haldoklik, Czibak naponkint ki-kitör Nagyváradból. A vajda s a temesi gróf most megkísérlik az alkudozást a ráczokkal. [Gévay I. köt. 2. f. 55—57. lap. Szalay IV. 81.]

1529. Enyingi *Török Bálint.* (Sigler Chronologiája Bél Adparatusában.)

1530. Enyingi *Török Bálint.* (Zápolya János nehány ráczkevei ráczoknak azon hírökre, hogy a temesváriak gyors-

futárt küldöttek volna Török Bálinthoz, ki őt magukhoz hívja, azt mondja vigasztalásúl: ne féljenek, mert Török Bálint már megveretett. [Szerémy: 260. lap.] Ez adatban czélzás látszik lenni, mintha Török Bálint nem csak átalában Zápolya ellenfele, hanem különösen Temesvárnak főnöke is volna. De nehezen látta megyéjét Török Bálint mióta Ferdinánd részére átállt.)

1532. *Farkas István.* (Lehoczky, Stemmatographia II. 127. lap. temesi bánnak nevezi őt ez évben.)

1532. *Szokolyi András.* (Andreas de Zokol Comes Themessiensis van aláírva, közvetlen a cancellár és országbíró után, azon köszönő iraton, melyet 1532. a királyi tanácsosok Frígyes rajnai fejedelemhez intézének, Magyarország iránti jó indulatjáért. [Brüsszeli Okmánytár I. köt. 159. lap, közli Horváth Mihály.] Úgy látszik, hogy Szokoli András már 1528-ban volt Temesvár parancsnoka, ha nem is a megye főispánja. Azt írja t. i. Horváth Mihály ezen (1528.) évről: Téli szállásúl Temesváron kivánt volna megtelepedni János király; de mivel Szokolyi Endre, kit oda Török Bálint helyezett be várnagyúl *), azt feladni nem akarta, Lippa várában szállott meg kiséretével. [Magyaror. Tört. III. 47. lap.] A mit Horváth Mihály „várnagy"-ra fordított, Szerémy eredeti, szokott rossz latinsággal írt szövegében „officialis" hangzik. Azt olvassuk ugyanis a nevezett író 244. lapján: — et literam ducebat in manu sua precursor, et allate erant ad manus Regie Majestatis, et in litteris civitatis et de castro Themeswarien. per offfcialem Andream Zakoli materie litterarum sic sonabant dicen.: „Verum quidem, cum juramento nostro fidei tenemus sue et Regie Majestati et sumus perfecti; sed bene recordetur sua Majestas, quod erat Hungarorum Rex, non Turkus. Quia ista arx non pertinet ad Turkum, sed ad Christianum Regem. Ergo nos non sumus traditores Sacre Corone, sed Sua Majestas. Quod si principaliter nos magnificus Valentinus Turcus precipit referre rursum Majestati Vestre, nolumus reddere usque ad mortem." — Szokolyi András 1532. évben is lehetett Török Bálint embere,

*) Ily módon helyezhette be Báthori István temesi főispán is Macedoniay Miklóst Temesvárba.

mert az utóbbi ez évben még Ferdinánd részén állt, ámbár később ismét közeledett Zápolyához, kinek halála után özvegye és fia buzgó pártfogója és Zápolya király hadseregének fővezére lőn. Török Bálint átpártolása Zápolyához 1536-ban történt, midőn elhírült, hogy V. Károly császártól a franczia háború miatt védelmet várni nem lehet, a szultán pedig János iránt kiengesztelődött.)

1540. Suraklini *Petrovics Péter*. (Zápolya János ez évi julius 22-én meghalálozván, végrendeletileg Frater Györgyöt, és Petrovics Pétert fia János Zsigmond gyámjául nevezte ki, az első még ezen kivül a kincstárt kezelje, Petrovics P. pedig mint temesi főispán az alsó vidéket igazgassa. [Istvánfi 140. lap.] Evvel egyező a jánospártiak határozata, kik Rákoson János Zsigmondot közakarattal királylyá kikiáltották, s nagykoruságáig az ország kormányát a királynéra s főbb tanácsosaira bízták, oly módon, hogy Frater György ezentúl is a kincstárt kezelje, Petrovics mint temesi gróf az alsó vidéket igazgassa, Török Bálint a sereg élén álljon. [Hatvani: Rajzok a magyar történelemből 207. lap. Horváth Mihály: Magyarország Történelme III. 133. lap.] Petrovyt Péter, mint ki Temesvárott a parancsnokságot viseli neveztetik Suleiman zultán Konstantinápolyban a hedschra 947. — azaz 1540. évi october 16-án kelt levelében. [Szalay: Hazánk I. 108—110. lap, és ugyanő: Adalékok a magyar nemzet Történetéhez a XVI. században 195. lap.])

Bárány Ágoston (Temes vármegye Emléke) Petrovicsot már 1534. évben sorolja fel temesi főispánúl, és hivatkozik Istvánfi, Bethlen és Hammerre; de az idézett helyeken Petrovics főispánsága korán sins 1534. évre téve, hanem Zápolya halála után. Kőváry Erdély Történelme III. 38. írja a kalandor Gritti Lajosról: hogy mind a két királyt meg akarván buktatni, a trónra is mert vágyakozni, és tervbe vette, hogy alatta Dóczy János legyen nádor, Batthyány Orbán temesi ispán, Laski erdélyi vajda. Hivatkozik a Magyar Történelmi Emlékek, Okmánytár I. 313. 324. lapjára, a hol azonban az említett dolgokról nincsen szó, hanem ugyanezen Történelmi Emlékek II. osztályában, mely az írókat foglalja magában. Ezen osztály I. kötete — Szerémy György müve —

324. lapján olvasható: Et venit interim de Regno Turcie ad donum Budam, et valde vigebat ista fama, quod in regno Thurcie decrevissent cum domino gubernatore; videlicet Joannes Docy esset palatinus, Vrbanus esset vayuoda Themeswariensis. Kőváry fenebbi munkájában [59. lap] Petrovics Pétert temesi bánnak nevezi, értvén a temesi főispánságot: de én egyetlen okmányt vagy egykorú bizonyítványt sem födözhettem fel, melyben Petrovics Péter Zápolya János halála és végrendelete előtt Temes megye főispánjának neveztetnék. Azért még Szalay László állítását sem fogadhatom el, hogy 1540. János király Gyalunál Verbőczy István, Verancsics Antal, és a temesi ispán kifejezés használatában inkább egy kis anticipatiót látok. [Adalékok a magyar nemzet Történetéhez a XVI. században. 184.]

1541. *Petrovics Péter.* (Verancsics Antal Buda veszedelmét leírván, azt mondja: Ex altera parte dominus Pettrowith comes Themesiensis et dominus Valentinus Therewk cum gentibus suis prope civitatem erant, observantes, ne qua Germani evadere possent; — később pedig a királyfi János Zsigmondnak a zultánhoz hozataláról azt írja: Decretum erat inter eos, quod dominus Pettrowyth comes Themesiensis in ulnis suis ferat puerum ad caesarem; és alább, hogy a zultán táborában marasztaltattak a kincstárnok, Pettrowith comes Themesiensis, Verbőczy cancellár, Török Bálint és Batthyány Orbán. [Verancsics I. 163. 166. 168. lap.] Suleiman azt izeni Isabella királynénak hogy Budát megtartja magának, a királynénak Erdélyt, Lippát, Temesvárt és az alsó vidéket engedi át; intézkedik az ország főkormányhivatalairól, és akkor Petrovicsot Temes főispánságában megerősíti: Petrovitio Temesvarii praefecturam ratam fore. Török Bálintot foglyúl visszatartá. [Istvánfi 150. lap.] Bethlen erről azt mondja: Petrovithium vero Tömösváriensem Praefectum constituit. [Historia de rebus Transilvanicis I. 390.] Suleiman a hosszú tanácskozást az ország sorsáról avval fejezé be, hogy a magyar tanácsosokat szabadon bocsátá: Suleiman überliefert der Königin Peter Petrovics als Statthalter von Temesvár. [Fessler VI. 599.] Sajátságosan fejezi ki Hammer a zultán ezen beavatko-

zását: Dem Petrovics wurde das Sandschak von Temesvár zugesandt [Gesch. des osman. Reichs II. 174.], és vele Verancsics összevág, midőn september 5-éről írja: Eo die allatum est vexillum domino Pettrowith ad sandiacatum Themesiensem. [Összes Művei I. 172. Ortelius redivivus et continuatus 70. 71. lap.] — Kemény: Notitia Capituli Albensis I. k. 208. Timon. Lehoczky. — A gyalui szerződést, mely Isabella és Ferdinánd közt az ország átadása végett köttetett, Petrovics is aláírta december 29-én [Hatvani: Rajzok 253. lap.]

1542. *Petrovics Péter.* (Midőn Izabella, ki tavaly september 5-én szomorodott szívvel távozott Budáról Lippára, most Gyulafehérvárba lépne, az ország kormányát úgy elosztá, hogy Petrovicsnak Lippa, Temesvár és az egész rácz vidék a Dunáig jutott. [Bethlen Farkas I. 408.])

1543. *Petrovics Péter,* (A kir. kamara igazgató hivatala azt tanácsolja Ferdinándnak, hogy az alsó vidéken magas rangu hivatalnokokat alkalmazzon, kik senki mástól ne függjenek. Báthori Endrét legjobb volna temesi gróffá kinevezni a ráczok miatt, kik jelenleg a magyar hadi erő tetemes részét alkotják. [Hatvani: Rajzok 269. lap.])

1544. *Petrovics Péter.* (Isabella királyné kijelenti Ferdinándnak, hogy Temesvárt kész átadni az ő kiküldendő biztosának, mert tudja hogy Petrovics neki fog engedelmeskedni. Petrovics a királyné szavait igazolta: Temesvárat ő készséggel átadni igérkezett; kérette mindazáltal a királyt, hogy a felvidéken Munkácsot adja neki Temesvárért. A tordai országgyülésen Frater György az ő kormányzóvá kineveztetését igyekezett keresztülvinni, a mi csak annyiban sikerült, hogy határozattá lőn, miszerint ezentúl „az ország főbírájá"-nak czíme alatt teljes hatalommal kormányozza az országot. „Petrovics hatalom-gyakorlata, bár azt kitágíttatni ő is igyekezett, régi korlátai közt hagyatott a temesi bánságban." [Hatvani: Rajzok 279. 280. 298. lap.])

1545. *Petrovics Péter.* (Ez évben szó van róla mint dúsgazdag de egyszersmind fösvény emberről, ki Isabella királynénak kölcsönt ad azon portugalli aranyokra, melyeket násza alkalmával hozott atyai házából. Frater György ellen

is gyűlölettel viseltetett, mert hatalom-gyakorlatában megkorlátoltatott. [Hatvani: Rajzok 304. 305.])

1546. *Petrovics Péter.* (Verancsics Antal Krakóból september 28-án levelet intéz Petrovicshoz ily czímmel: Antonius Wrancius Petro Petrovio Comiti Temesiensi. [Magyar Történelmi Emlékek, Írók IX. köt. 216.])

1547. *Petrovics Péter.*

1548. *Petrovics Péter.* (Fiáth Katalin elmarasztaltatik a főispán által „in arce Themesiensi" kiadott levele folytán.)

1549. *Petrovics Péter.* (Gyulafehérváron Verancsics Antal részére dicsérő bizonyítványt ad, mely alkalommal ily czímmel él: Nos .... Comes de Wnacz et Comes Themesiensis, partiumque Regni Hungariae inferiorum Capitaneus generalis, Banusque Sebesiensis etc. [Veranisus I. 349.] Hatvani szerint: „Petrovics a szintoly kevély mint bárgyu ..... a temesi tartomány kormányától elesni remegett. [Rajzok 328. lap.])

1550. *Petrovics Péter.* (Bethlen Farkas, Histor. Transilv. I. 448. — Istvánfi 184. — Timon: Epitome 319. — Kovachich: Scriptores rerum hungaricarum minores II. 391. Fessler VI. 692. — Ez évben gyűjti a „Bánságban" és Szerémségben a ráczokat zászlai alá. [Hatvani: Rajzok 335.] Árványkodás Frater György ellen, mely utóbb nyilt ellenségeskedésre kitör. [Ugyanott 332. 333. 336. 337. 343.])

1551. *Petrovics Péter.* (Ferdinánd és Isabella közt ez év apríl havában jött létre a szerződés, mely szerint az utóbbi lemondjon a kormányról. [Schwicker.] Ferdinánd meghagyta biztosainak, hogy Petrovicsnak, ha más feltételekre bírni nem lehetne, igérjék, miszerint hajlandó öt Temesvárnak birtokában hagyni, és mind annak, mi jelenleg kezén van. [Hatvani 360.] Petrovics még május 5-én Frater György cselekvéseit bejelenti a töröknek [Petri Petrovics Epistola ad Mustapha Beg ex arce Temes. die Ascens. D. 1551. Praynál: Epistol. Procerum II. 252. Fessler VI. 710.] A nyári szakban az alkudozások újra kezdődtek, és végre megtörtént vele az egyesség, és a császári biztosok neki Temesvár, Lippa, Becse, Becskerek és a kezén levő többi várak átadásáért a munkácsi uradalmat kötötték le. E várakat azután *Báthori Endre*

azonnal át is vette Ferdinánd részére. [Horváth III. 186.] Isabella Ferdinánddal egyezkedvén, elhagyta tartományait, és Kassára ment; Petrovics követte őt, Temesvárt és Lippát *Báthori Andrásnak* átadván. [Ortelius 74. lap.] Ostermayer Jeromos kronikájában olvassuk, hogy Petrovics Péter megnyeretvén végre Ferdinánd alkudozásának, Temesvárt és a többi várakat *Báthori Andrásnak* átengedte, ki is csapatjaival azokat mindjárt megszállotta. [Gr. Kemény József: Deutsche Fundgruben I. 46.] Egy kir. udvari tisztviselő elbeszélése szerint, Ferdinánd király 1551. évi augustus 20-án reggeli 7 órakor vette Castaldotul azon kedves hírt, hogy a capitulatio és szerződés Petrovicscsal nem csak megköttetett, hanem hogy Temesvár és Becskerek valósággal át is adatott. Aldana a maga spanyol hadával Temesvárt megszállá. [Brüsseli okmánytár II. köt. 258. 260. lap.] Kőváry evvel egyezőleg mondja, hogy Petrovics augustusban kapta Temesvárért Munkácsot, és átvette Losonczy a „Bánságot.“ [Erdély Történelme III. 118.]

Báthori Endre, ki a Temesvár körüli alkudozásoknál említtetik, bizonyosan nem mint főispán jött Temesvárra, hanem legfeljebb mint cs. biztos szerepelt a vár átadásánál, ámbár erre nézve sem egyezik meg minden író, és nevezetesen Fessler azt írja: Andreas Bátory von Somló übernahm die Reichskleinodien . . . . . Stephan Losonczy war von Castaldo an Peter Petrovics abgeordnet worden, um Temeswar und die übrigen Festungen zu übernehmen. [VI. köt. 714. lap.] Temesvár átadását Losonczynak Istvánfi hibásan teszi már 1550. évre [Libro XVI. 184.], és azon megintést, hogy a várőrséget szaporítsa [Libro XVII. 190.]

1551. II. *Losonczy István.* (Mióta az egyesség Isabellával megköttetett, s maga a vajdaságot elvállalta, Frater György Ferdinándot nem szünt meg sürgetni, hogy seregeit lehetőleg szaporítsa; különösen augustus 8-án és 10-én írt leveleiben tanácslá neki, hogy Temesvárra Losonczy István, Székely Lukács, és Podmaniczky közül válaszszon főkapitányt, — tehát akkor Losonczy még nem lehetett kinevezve, — Ferdinánd utóbb Losonczy Istvánt nevezte ki temesi kapitánynyá és gróffá, még pedig Castaldotul független hata-

lommal, mi e büszke vezért annyira sérté, hogy Ferdinánd kénytelen volt őt engesztelni és a kinevezést indokolni. [Hatvani: Rajzok 368. 383. 400. lap.] — Ez évben verte vissza Losonczy Szokoli Mohammed támadását Temesvárra. [Szalay: IV. 271.] A beglerbeg felszólítását, ki Temesvárt ostromlá, hogy a várt átadja, october 18-án visszaútasítá, szintén német nyelven, és e válaszban magát így czímezi Losonczy: Wir Steffan Herr von Loschantz, Röm. Khun. M. t. Rat, Span vnd Graff zu Tamanschwar. [Brüsseli Okmánytár II. 280. lap.])

Losonczy eleinte Zápolyához szított, vagy legalább I. Ferdinándnak nem volt kedves embere, és ellene terhes vádak voltak emelve, mert 1547. augustus 8-án Prágában kelt oklevélben már mint Nógrád megye főispánja nyert Ferdinándtól kegyelmet, és minden ellene emelt kereset alól fölmentetett.

1552. II. *Losonczy István.* (Temesvár hős védelmében elesik julius 30-án. [Brüsseli Okmánytár II. 331. Istvánfi 202. Ortelius. Szalay IV. 285.])

A temesvári pasák.

1552. *Kászim.* (Gévay: A budai pasák, Hammer, Bárány, Bethlen Farkas I. köt 539—544. Kaprinai kéziratai. B. XXVIII. köt. 150. és 348. lap, a magyar kir. egyetemnél. — A temesi grófság török beglerbegséggé vált, s Kazim basa Temesvárból száz mérföldnyire parancsolt. [Szalay IV. 286.] — Neve különfélekép íratik, úgymint: Kazon, Kazzon, Kazwn, Kazim, Kassum, Chazzun, Casson, Cassin stb. Én Vámbéry helyes írását követtem.)

1553. *Kászim.* (Verancsics és Zay jelentésében Ferdinándhoz. [Verancsics M. Munkái III. 40—60. lap. és Brüsseli Okmánytár III. 20—21.])

1554. *Kászim.* (Egy 1555. évi levélben Zaberdinus Matyás váradi püspök azt írja: Anno proxime praeterito (tehát 1554.) cum factiosi circa Varadinum discurrebant, — circa Templum Orodiense Fortalitium aliquod *Kazon* Bassa facere coeperat, nunc tamen Castrum erigi, ac quotidie muniri *Halunbeg* certo scribit, ubi Zanchacum statuent, ita, ut Orodini

Zanchacus de novo cum copiosiore exercitu manere possit. [A nagyváradi latin szertartásu püspöki egyházmegyei levéltárból közli Mogyorossy János: Gyula hajdan és most. Ugyan-e levelet közli Keresztúri után Peretsényi Nagy László: A régi Orod .... dolgai 45—47. lap.] Említtetik Verancsics és Zay jelentésében Ferdinándhoz, [Verancsics III. 244.] valamint Ferdinánd ez évi november havában követeinek adott utasításában, mint Kazzon passa Themesiensis.)

1555. *Güzeldzse Rusztem.* (Ferdinánd, a temesi pasa ellenséges mozgalmairól szól, de nevét nem említi. [Verancsics IV. 399.] Ezen Güzeldzse Rusztem 1559. junius 21-én lőn budai pasává kinevezve. Gévai szerint 1551. után volt temesvári pasa, — miután pedig 1552. és 1559. közt minden évre a temesvári pasa nevét tudjuk, kivéve 1555. és 1558. évben, ezen esztendők valamelyikében lehetett Güzeldzse Rusztem temesvári pasa.)

1556. *Halim.* (A gyulai vár kapitánya Magochi Gáspár junius 20-án azt írja, hogy a jenei lázadók — érti János király párthiveit — Kazon Basa embereivel szövetkeztek és Csabát pusztították. Továbbá írja: Nunc rursus Kazon Bassam sollicitant — t. i. a jenei rebellisek — ut simul cum ipsis vellet sub hoc oppidum — t. i. Gyula — venire, ut vel exuratur vel capiatur. Nunc ergo ipse Kazon Bassa se se praeparat, *Holombegus* Zanchiakus Themesiensis nunc descendit Belgradum versus, ut gentes de Missia sursum huc adducat. [Pray: Epistolae Procerum Regni Hungariae III. 90. lap és utána Mogyorossy: Gyula hajdan és most.] Kászim ez évben budai pasa volt. „Solimanus. Cassono budensi praefecto (is Tojgono successerat, donec alius mitteretur) in mandatis dat, ut Petrovitio .... copias auxiliares adjungat.“ [Istvánfi 228. lap.] Ferdinánd császár ez évben írja, hogy Ali pasa egyesülve a bosniai és temesvári pasa seregével, Szigeth ellen indúlt, — de a temesvári pasa neve nem fordúl elő. [Miller: Epistolae Ferdinandi I. et Maximiliani II. 164.])

1557. *Kászim* ismét. (Bizonyos Beche jelentést tesz Csányi Ákosnak szent Benedek előtti péntek napjáról, — azaz martius 19-éről, — hogy Kozon bassa jövő vasárnap Temesvárból kiinduland. [Magyar Leveles Tár I. 226.] Gévay pedig

állítja, hogy Kasim pasa ez évi augustus 19-én *másodszor* neveztetett ki budai pasának. Ebből kitetszik, hogy Kászim pasa 1552. óta nem viselvén folytonosan a temesvári pasaságot, időközben mások voltak e hivatalban.)

1557. *Arszlán*-beg. (Ferdinánd királynak Konstantinápolyban levő követeinek jelentése szerint Kaszim pasát még ez évben Arszlánbeg váltotta fel Temesvárott. Verancsics és Zay martius 1-én a pasai hivatalokban történt változásokról azt írják Ferdinándnak: Aly passam, quum hic furiosum ac turbulentum hominem esse judicent, Chazzunum vero astutum, et caventem pericula, ut jam et aetate et viribus effetum senem, majestas vestra considerare dignabitur, quosnam in eorum loca suffecerint: Budae nimirum Mehmet passam e Bosnensi zangziachatu notum, Themeswaro ac Lippae Arzlanbegum a Ponto ipso pene revocatum, duo prorsus diversa ingenia, alterum mite (ut hic sentiunt) et simulandae paci peridoneum, cujus cura in vicinia vestrae majestatis Budae versabitur, alterum acre et ad arma promptum, Arzlanbeghi videlicet, quem ad Transilvaniae limitem, et ad Giulae ac Varadini portas transtulerunt. [Verancsics IV. köt. 254.] Gévay állítása, hogy ez évben Kászim lett volna ismét budai pasa, nem egyezik Verancsics ezen jelentésével, ki ebben ismételve mondja, hogy Mehemet pasa neveztetett ki Budára. A fen idézett Beche is azt írja 1557-ben: az bwdaj bassasagoth Memhetj bassanak atthak. [Magyar Leveles Tár, közli Szalay Ágoston I. 226. lap.] Egy 1559. évben kelt magán levél hírként említi, hogy Thoygwn — íróinknál Tujgon — budai pasa meghalt, és hogy többi közt Kazwn pasát is említik utódjául. [Magyar Leveles Tár I. 329.] Ez adat, ha többet nem, legalább annyit látszik megmutatni, hogy Kaszim nem akkor lett budai pasa, mely időre azt Gévay mondja. — Verancsics 1558-ban levelet intéz Kászonhoz mint budai pasához [Katona XXIII. 3. köt.], Hammer pedig írja, hogy a meghalt Ali helyébe Kasim neveztetett ki Budára azonnal Sziget sikertelen ostroma után [augustus 1557.], kire egy év leforgásával megint az előbbi beglerbeg Tujgon következett, ki megint egy év múlva Rustem pasának engedte át hivatalát. [Hammer II. 261.]

1559. *Lala Mustafa.* (Hammer II. köt. 267. Bárány Ágoston: Temes vármegye Emléke 94. lap. — Temesvárról nem sokára a perzsa határszélre tétetik át. Ezen pasát Schwicker már 1557. alatt sorolja fel.)

1562. *Malkodzs.* (Hammer II. 283. 284. Bethlen Farkas II. 15. lap. Istvánfi 255. ki őt Malcocius-nak írja. Budai Ferencz ki őt Melkotz-nak nevezi Balassa Menyhértről szóló czikkében. — Rustem, der Beglerbeg von Ofen, und Malkodsch, der Sandschak von Temesvár griffen mit vereinten Kräften die beiden Städte Szadthmár und Németi an. [Hammer II. 283.] Meg is hal ugyanez évben [ugyanott 284.] Ezt Istvánfi is mondja [Libro XXI. 258. lap mondván, hogy Temesvárról előbb a pécsi pasaságra tétetett át.] Hammer állítása szerint, hogy ez évben Rustem lett volna budai pasa, hibás. Istvánfinál Libro XXI. 225. lap olvasható, miként egyesült ez évben Malkodzs temesvári, Ibrahim budai pasával Szatmár-Németi ostromára. — Rustem már 1560-ban meghalt, és utódúl Ali dalmatát kapta. [Istvánfi 243.] Sarkadi Nagy Mihály és Bartók Gábor: Szatmár-Németi sz. k. város egyházi és polgári történetei 246. lapján írják, hogy Makócs temesvári, és Ibrahim budai basa Szatmárt ostromolják, de ez eseményt korán teszik 1561-re.)

1564. *Malchus.* (Mikép hangzott ezen latinosúlt török név eredetileg, bizonytalan. Istvánfi szerint Malchus Temesvarii praefectus segítségére jött Jánoș Zsigmondnak, midőn ez Báthorit ostromolta. [Libro XXII. 273. lap Istvánfinál.] Mint fenebb láttuk, Istvánfi Malkodzs pasát Malcociusnak nevezi, kinek halálát is említi, tehát Malchus alatt bizonyosan más pasát ért.)

1565. *Hasan Prodovich.* (Pankotát foglalta el ez évben. (Hammer II. 309. Istvánfi libro XXII. 281. lap. Timon: Epitome 394. Ersch és Gruber. — Erdélyország Történetei Tára I. 29. lap.] A füleki magyarok Hasan-nak, az illyrek Prodovichnak hívták.)

1566. *Amhat.* (Sambucus Gyula és Sziget ostromának leírásában Bonfin kiadásában. — Szalay László IV. 340.) Bárány: Temes 94. lap kétkedve mondja: 1566-ban úgy tetszik Amhat basa.)

1567. *Hasan.* (Bethlen Farkas II. 170. Szegedi: Rubricae II. 172. — Régi Magyar Nyelvemlékek II. köt. hol Heszon-nak íratik. — Ez évben többször említtetik a temesvári pasa Verancsics levelezéseiben, de neve kitétele nélkül. — A magyar akad. Évkönyve III. 134. lapja szerint gróf Zay levéltárában van ez évről a temesvári pasa levele gróf Zay Ferenczhez Simándról, török és magyar rabok kicserélése végett. — Miksa császár is gyakran szól leveleiben a temesvári beglerbégről, neve elhallgatásával. [Miller: Epistolae Ferdinandi et Maximiliani 204. 206. 207. 208. 386. 409—440. lap.] Haszán temesvári basa Dédest, Putnokot, Vadászt, Monokot megvette, s Borsodból, Gömörből, Abaujból 12000 embert magával hurczolt. [Szalay IV. 351.])

1568. . . . . (Emlékezés van a Beglerbegus Temesiensisről Verancsics levelében Mehemet nagyvezirhez, de név nélkül. [Verancsics V. 210—211. lap.])

1571. . . . . (Több író följegyzi a temesvári pasa részvétét a kor eseményeiben, de ez évre nevét nem említik. [Bethlen II. 239.])

1573. . . . . (Szalay a temesvári beglerbeget neve kitétele nélkül említi. A Magyar Történelemhez 130. lap.)

1574. *Dzsáfer.* (Catalog. Musei Nation. I. 309. — Ez évben Báthori István a török zultánnak Mehemet beget ajánlá a temesvári parancsnokságra. [Catal. Mus. Nat. I. 310.] Szalay: A Magyar Történelemhez 132. 133. 141. 143. 144. 173. lap. Helyesírásilag a név Chaffer, Gsafer, Gysafer stb. módon fordúl elő. A 133. lapon olvasható levelet a tartalomjegyzék 1572. évre teszi, tán sajtóhibából, — a szöveg legalább 1574. évszámmal mutatja azt be.)

1575. . . . . (Szerepel a temesvári pasa, nevét nem tudjuk. [Bethlen II. 288.] — Daczó János követül küldetik a temesvári pasához.)

1576. . . . . (Báthori István ez évi julius 10-én Békés Gáspárt megvervén, Balassa Bálintot foglyúl ejté. A zultán Konstantinápolyban december 17-én kelt levelével parancsolja ezen és több más tekintélyes fogoly kiadatását. Erre Báthori István erdélyi fejedelem Szokoli Mehemed nagyvezírhez írja, miszerint ezen követelést megtagadja, és levelét

így kezdi: „Az hatalmas császár és te nagyságod levelét megküldte az tömösvári pasa stb. [Szalay: Pesti Napló 1858. 60—2446. szám.] Ír ez évben Báthori Kristóf is Mehemed nagyvezirnek, mely alkalommal nyert tudomását előadja, hogy a hatalmas császár és a fényes porta meg akarná a temesvári basát változtatni. Kéri tehát Báthori, hogy a temesvári basa megmaradhasson. [Szalay: A Magyar Történelemhez 289—292. A levél érintett helye a fogalmazatban, melyből azt Szalay közlé, ki van törölve, mert a kérelmet helytelennek találta.] Murad zultán ez évben több levelet intéz a temesvári pasához [Szalay: A Magyar Történelemhez I. 312. 323. 321. 297.], a temesvári pasa pedig Báthori Kristófhoz, és a kútfők annyi foglalkozásainak daczára e pasával, egyik sem emlegeti az ő nevét.)

1577. *Ferut.* (Körülbelül octoberben jött Temesvárra; mert novemberben azt írja Báthori Kristófnak, hogy mintegy 40 nappal azelőtt jött Temesvárra. [Szalay: A Magyar Történelemhez 335. 337. lap.] Neve ott így iratik az utóbbi lapon: Fewwh, de ez valószinüleg ugyanaz, ki alább.)

1578. *Ferut.* (Az ő február 19-én kelt levele, melyben a lippaiak számára sót rendel szerezni, olvasható Cat. Musei Nat. 314. Egy hasonló tartalmú, ez év elején kelt levelet intéz a temesvári pasa Báthori Kristófhoz, melyet Szalay közöl „A Magyar Történelemhez" czímü munka 345. lapján, de nincs érintve a pasa neve, azonban a könyv tartalom jegyzékében e levelet Szalay szintén Ferut-nak tulajdonítja, és azt mondja, hogy a pasa levelét Báthori Kristóf erdélyi fejedelem Gyulafehérvárott átvette február 9-én, a miből kivehető, hogy itt más levélről van szó, mint arról, mely fenebb február 19-én hasonló tárgyban kelt.)

1586. *Frenk Juszuf,* más melléknevén *Pájzen Juszuf.* (Kineveztetik ez év május első harmadában. Gévay: Budai Pasák.)

1590. *Mustafa.* (A temesvári pasa Mustafa Budára küldetik egy ottani lázadás lecsendesítésére és megvizsgálására. [Hammer II. 569. Gévay: Budai Pasák 14. lap. ki Szelanikit egyenesen hibáztatja, hogy Mustafát budai pasává teszi.] Bá-

rány azt írja: „1590. *és elébb is* Mustafa.“ Láttuk, hogy Mustafa 1590. előtt nem lehetett.)

1593. *Mazul.* (A temesvári pasa, neve kitétele nélkül említtetik Bethlennél III. 142. 144. 147. 149. Hammer II. 587. — Egy régi korrajzban, melyben a ráczok lázadásai a temesvári pasa ellen leíratnak, mondatik, miként verték meg a temesvári pasát május végén Lippa közt, és azután ostrom alá vették Becsét a Tiszánál. Mazul pasa, so zuvor zu Temesvár gewesen, ist ihnen sampt seinem Sohn und 11000 Türken entgegen gezogen, in Meinung das Schloss zu entsetzen. [Petrovics Frígyes Gyüjteménye I. köt. 65—69. a magyar akademia könyvtárában.] Ezen hadi müködések 1594-ben történvén, úgy hiszem, ha Mazul *azelőtt* (zuvor) temesvári pasa volt, e hivatalt csak 1591—1593. viselhette. Bethlen szerint Sofi pasa a ráczok elleni csatában fiát veszté el [III. köt. 230. lap.]. Petrovics Frigyes forrása azt írja, hogy az öreg temesvári pasa [mi nevü?] elesett három béggel együtt, fia azonban megmenekedett. A fenebbi szöveg szerint a Mazul szót személynévnek veszem, mire az is ösztönöz, hogy 1599-ben egy Mazul nevü pasa Eszéken telelt. [Brüsseli Okmánytár III. 117. lap.], különben a mazul szó annyit jelent, mint „hivatalból elbocsátott.“ Így írja Borsos Naplója 1620. január 29-ére: ez nap lőn mazullá Görcsi Mehemet basa és Nakkas Hazon basa. Úgy hiszem, előfordúl e szó a Magyar Leveles Tár több helyein is. Olvassuk Verancsicsnál is II. 189., hogy Hrustan basa az jancsárokat mind mazullá tette. És alább: búsulnak a jancsárok, hogy mazullá tötték volna őket. — — A temesvári pasáról, neve kitétele nélkül, említés van ez év alatt Bethlennél II. 84. III. 147. 148. 164. lap.)

1594. *Szofi.* (Bethlen III. 225. lap. Bárány: Temes 94. lap.)

1594. *Hasan*, a kisebbik. (Ez év második felében kinevezve, a ráczokat több ízben megveri. [Bethlen III. 236. 282. 313. 314.] Ugyanez évben írja a zultán Báthori Zsigmondnak, hogy Hasan temesvári pasát letette. [Bethlen III. 443. 444.])

1594. *Szofi Szinán.* (Még ez évi decemberben említtetik

mint temesvári pasa. [Gévay: Budai Pasák, 15. lap.] Mint budai pasa részt vesz jövő évben Esztergom ostrománál.)

1595. *Szuleiman*, a szemöldökös. (Istvánfy 411. lap. Bárány, Schwicker.)

1595. *Michalidschlü Ahmed.* (Hammer mondja — Geschichte des osm. Reichs II. 605. 606. lap — hogy ez évben Esztergom ostroma augustus 10-én kezdődött, és folyván már egy holnap óta, megjelent egy 20,000-nyi sereg, mely mérközni akart. A sereg egyik vezére volt a temesvári pasa, Michalidschlü Ahmed. — Gévay pedig úgy vélekedik, hogy Michalidschlü Ahmed először 1594. junius 19-ke és 1595. május 5-ke közt volt temesvári pasa, és ez utóbbi napon neveztetett ki budai pasává. Ezen állítás nehezen, sőt épen nem egyeztethető a fenebbi adatokkal, hol az 1594. évben úgy is három temesvári pasa osztozik, és kik közől Szofi Szinan 1594. december havában hivataloskodik, Gévay saját közlése szerint, tehát oly időben, midőn szerinte Mihalidschlü Ahmed is viselte a temesvári pasa tisztségét. De 1595. elején sem lehetett Mihalidschlü Ahmed temesvári pasa, mert ezen időre is más név kinálkozik a pasaságra. Állítja továbbá Gévay: hogy Mihalidschlü Ahmed 1595. augustusban ismét mint temesvári pasa említtetik, — és ezt elfogadom, ha nem is oly értelemben, hogy már másodszor nyerte a temesvári pasa méltóságát. Az ilykép megigazított időszámítás támogatást nyer azon tudósításban, hogy 1595. augustus 13-án a temesvári Ahmed basa Facsádnál megveretik. [Erdélyi Történelmi Adatok. III. 28. lap.)

1596. *Michalidschlü Ahmed.* (Sub finem mensis januarii Achmetes basa Temesvariensis cum suo comitatu a Transilvanis caesus occubuit. [Erdélyi Történelmi Adatok 30. lap.] L szerint májusig nem húzta ki e méltóságot, és téves Gévaynak azon állítása, hogy májustól fogva Eger elfoglalásáig a budai pasaságot bírja. — Ez évre teszik még őt Bárány, Schwicker, Preyer, Böhm.)

1597. *Div Suleiman.* (Védi Temesvárt Báthori Zsigmond ellen. [Sagredo: Ottomanische Pforte I. 325. — Gévay: Ortelius redivivus et continuatus után ez évi augustus 14-ke és september 12-ke közé teszi Suleiman temesvári pasaságát.

Ezen állítás összedől már csak azon tekintetből, hogy Temesvár vívatása Jósika István által october 17-től november 17-ig tartott, mely időben tehát Suleiman az ostromlott Temesvárban volt. De még 1598. évben is neveztetik ő temesvári pasának.)

1598. *Div Suleiman*, a szemöldökös. (Csanádot ostromolja, Lugos mellett megveretik Barcsai András által. [Istvánfi 444. 445.] Ez évben lett budai pasa [Hammer II. 628.], csak Bél Mátyás már 1597-ben mondja történtnek ezen elöléptetést. [Notitia Hungariae III. 338.] Suleiman temesvári pasa fenyegető fellépését Erdély ellen említi 1598. év alatt Szalay is [Magyarország Története IV. 412.] Ez évi october 11-én a budai pasa változott, Ahmed helyett az eddig volt temesvári Suleiman pasa neveztetvén ki budai pasává. [Hornyik: Kecskemét város Története II. 42. lap.] Csak ez évre teszi Bárány és követői.)

1598. *Ismael.* Nagyvárad ostromában 1598. september végével már mint temesvári pasa részt vett. [Erdélyi Történelmi Adatok III. köt. 36. lap.] A Sárospataki Magyar Krónika is írja, hogy „Ismael bassa Temesváriensis" Váradot 1598. september 29-én ostromzár alá vette [Történelmi Tár IV. 60. lap.]. November 3-án kudarczczal visszavonúlt.)

1599. *Ismael.* (Többször szerepel történeteinkben ez évben a temesvári pasa, de neve elhallgatásával. [Bethlen IV. 262—265.]. Hihetőleg Ismael volt ez évben temesvári pasa, mert még csak a múlt év végén neveztetett ki azzá, és mert még 1601-ben találom e hivatalban.)

1600. *Ismael.*

1601. *Ismael.* (In autumno Hazan vezirius pacta pepigit cum Becta Agriensi, et Ismaeli Temesvariensi ob Transilvaniam recuperandam pro Sigismundo. [Bethlen V. 108. lap.]

1601. *Begtasch.* (Bektas temesvári, és Ismael egri pasák társaságában Borbély György Gyulafehérvárt visszafoglalja Bastától. [Bethlen V. 58.] Szolnoki születésü magyar volt. Nevének helyes írása nagyon változó: Bectas, Bektes, Bektás, Bechta, sőt Bettesse Böhmnél — tán mert Istvánfinál e név ablativusa Bectesse, — Gebhardinál Bektefs.)

1602. *Begtasch.* (Szamosközy. Istvánfi 481. 483. Szé-

kely Mózes Begtashoz menekedik Temesvárra, Begtas Facsádot megvívja [Bethlen V. 167. 168. 185.], a mi még a gyulafehérvári országgyűlés tartama alatt történt, mely december 10-ére hivatott össze.) (Csak ez évre teszik Begtasch kormányát Preyer, Schwicker, Böhm.)

1603. *Begtasch.* (Ortelius I. 347. — Bethlen V. 205. 241. — Basta hajdúi augustus 8-án a vaskapunál megverték a Borbély alatti erdélyieket, kik Karansebesre, és innen Temesvárra menekedtek, hol Begtas pasa őket oltalma alá vette. Bethlen V. 459—462. Gebhardi: Siebenbürgen 195. 196. lap. Midőn Basta ez évben Lippa ostromához készült, Begtasch ezt meggátlandó, Temesvárból hadsereggel kivonúlt, és october 28-án a Maros mellett megállt. [Bethlen V. 499—504.] Istvánfi 488. 489. Kazy 26. 27. — Gévay egy szóval sem említi, hogy Begtas temesvári pasa lett volna.)

Hasan Karajasidzsi. Istvánfi azt írja, hogy az úgynevezett „fekete írnok" vagy Karajaszidzsi, — Istvánfinál Carajazyges — ki Ázsiában veszedelmes lázadást támasztott a zultán ellen, Bosnia helytartójává kineveztetett, és midőn a tartomány lakói őt be nem akarák fogadni, temesvári pasának tétetett. De nem sokára azon ürügy alatt, hogy a várat keresztény kézre akará játszani, kivégeztetett. [Istvánfi XXXIII. 491. lap.] Hogy Karajaszidzsi 1603-ban vagy bár mikor lett volna temesvári pasa, sem Hammerben sem más írónál, Bárányt kivéve, nem olvastam; és bizonyos, hogy Istvánfi őt a szintén lázadó és rokonnevű testvérével, Deli Hasannal összezavarta, miként az életírási adatok is bizonyítják. — Bárány még abban is téved, hogy Begtasch kormányát 1604. évre teszi, és őt Karajaszidzsi utódjának nevezi.

1604. *Deli Hasan*, azaz: bolond Hasan. (September elején Bethlen Gábor Szendrőből jött Temesvárra, hogy Hasan pasával az erdélyi dolgokról értekezzék, és a teendőket megállapítsa. Itt ő a vár előtt tanyázván, a Lippáról erre portyázó várkapitányok Dampierre-Duval Henrik, és Rákóczy Lajos által meglepetett, és elszélesztetvén övéivel, Bocskayval folytatott levelezését elvesztette. [Bethlen Farkas VI. 116—121. lap, hol a szerző azt is mondja, hogy Hazan Passa Praefectus Temesvariensis, qui in locum Bectae, illo Buden-

sis Purpurati officio condecorato, suffectus erat. Hammer szerint II. köt. 675. 676.] Deli Hasan nagy lázadó volt Ásiában, és Bosnia pasaságát nyerte; de midőn e tartomány az ő zsarolásai ellen fellázadt, a maga áttételét kérte Temesvárra, és így lett temesvári pasa. Különben Hasan Karajaszidzsi, avagy a fekete írnoknak testvére volt, ki midőn a Dschanik hegyekben, a Feketetenger mellett meghalt, Deli Hasan, avagy Deli Husein állt a lázadás élére. — Mind az, a mi Bethlen Gáborral Temesvárnál ez évben fenebbi előadásom szerint történt, Istvánfi által úgy közöltetik, mintha ez alatt Begtas lett volna még temesvári pasa, és evvel mint barátjával értekezett volna Bethlen Gábor. [Istvánfi 496. 497. — Gebhardi: Siebenbürgen 199. lap.] Ezen időszámítás hibás, — mi abból is kitűnik, hogy Deli Hasan még 1605. évben is temesvári pasa, és Istvánfi, midőn az 1605. évi eseményeket tárgyalván közbe veti: Bectes purpuratus *nuper* e Temesiana praefectura ad Budensem translatus, — csak következetes maradt ezen hibájához, mert Begtasch már Hasan előtt lett budai pasa.)

1605. *Deli Hasan.* (A nagyvezír szabadúlni akart az ázsiai lázadás ezen egykori fejétől, és ezért egy intésénél fogva, a pasa zsarolásai és erőszakja által felháborodott temesváriak által a vadászaton megtámadtatott, és kíséretének nagyobb része agyonveretett; ő maga Belgrádra menekedett, hol a Kaimakam Terjaki Hasan Konstantinápolyból nyert meghatalmazás után, kivégeztette. [Hammer II. 691. 705.])

1607. *Dschanbulad.* (Félelmetes ásiai lázadó volt, és temesvári pasává neveztetett ki. Alig volt azonban egy évig ezen új helytartóságában, a temesvári lakosok őt elűzték mint Deli Hasant. Dschanbulad Belgrádra futott, hol Murad pasa parancsára erőszakos halállal kimúlt, mint az említett másik ázsiai forradalmár. [Hammer II. 710—711.] Miután e sorsát nem ezen év végével érte, ha Dschanbulad alig — vagy majd egy esztendeig volt a temesvári pasa tisztében, hihetőleg már 1606-ban volt e hivatallal felruházva. Dschanbulad kimaradt Báránynál, de említik Preyer, Schwicker, Böhm.)

1611. *Szulfikar.* (Báthori Gábor fejedelem julius 29-én írt levelében a temesvári pasát felkéri segélyének siettetésére. [Kemény: Notitia Capituli Albensis I. 239.] Nevét összevetés

által nyerjük Borsos Tamás Naplójából, ki ez évre azt írja: Tömösvár felől is jöve, — t. i. Báthori segítségére — Szulfikar basával 10,000 török. [Erdélyország Történetei Tára I. 40. lap, kiadják gróf Kemény József, és Nagyajtai Kovács István.])

1612. *Mehemed.* (Bethlen Gábor barátja volt. Böjti: De rebus Gabr. Bethlen, Rumy kiadásában.)

1614. *Szefer.* (Gévay szerint ez évi február közepe felé temesvári pasából budai pasává neveztetett ki.)

1616. *Mehemet*, (Bethlen Gábor egy Lippán 1616. junius 14-én kelt levelében azt írja Hasan vezírpasának, hogy ő a török császár parancsára Lippát és öt még hozzá tartozó várat a temesvári beglerbegnek átadta: nos ipsi in manus Beglerbegi Temesváriensis, Spectabilis ac Magnifici Mehmet Bassae consignavimus. [Új Magyar Muzeum 1856. I. 20. lap.] A nevezett pasa maga pedig egy augustus 6-án Bethlen Istvánhoz Temesvárról írt levelét így kezdi: Mehemet basa, isten kegyelmességéből tömösvári beglerbeg. [Erdélyi Történelmi Adatok, kiadja gróf Mikó Imre III. 331—333. lap.] Hogy hadi tekintetben Tömösvár Budától függött, kitetszik a budai pasának leveleiből, melyeket május havában Homonnai Györgyhöz, és az erdélyi statusokhoz intézett. A levelek nyitánya ez: Mi vezér Ali basa, istennek engedelméből hatalmas és győzhetetlen császárunknak a tengeren innen levő várainak és hadainak, és Bosznán, Tömösváron, Egrön, Kanisán és több várain szerdárja, gondviselője és főhelytartója, mostan Budán. [Mikó Imre gróf: Erdélyi Történelmi Adatok III. 154. 158.] Hammer midőn azt írja, hogy Bethlen Gábor Aradot és Lippát a temesvári pasának átadá, nem közli annak nevét. [II. köt. 707—710. lap.] Mahommed pasa néven felsorolják Preyer, Böhm, Schwicker.)

1617. *Mehemet.*

1618. *Mehemet.* (Borsos Tamás fejedelmi követ a portánál, egy Konstantinápolyban február 13-án 1619. Bethlen István erdélyi gubernátorhoz intézett levelében egy Erdélyben vereséget szenvedő Mehemetről szól, ki azért igen „kisiet az tisztibe Tömösvárra.“ [Mikó: Erdélyi Történelmi Adatok II. 306.] Ebből alig tévedve azt lehet kihozni, hogy az 1616.

alatt említett Mehemet pasa Temesvárott állt a dolog élén, míg 1619-ben utódot kapott.)

1619. *Deák Mehemet.* (Borsos Tamás erdélyi követ január 2-án látogatást tett ezen pasánál — Konstantinápolyban. [Erdélyi Történelmi Adatok II. 88. lap.] Kineveztetése azonban csak előleges vagy ideiglenes lehetett, mert Deák Mehemetet Konstantinápolyból el nem eresztették, és csak „31. die may adá meg derekasan az császár Deák Mehmet basának az tömösvári basaságot.“ [Borsos Tamás Naplója az idézett helyen 169. lap. Említtetik még ugyanott 174. 178. 182. 184. lap.] Julius végén még nem volt Temesváron a pasa, hanem Borsossal még értekezett a Magyarország felé követendő út legjobb irányáról, de augustusban már megérkezhetett rendeltetése helyére, mert Borsos Tamás Konstántinápolyból september 5-éről már levelet meneszt hozzá. [Mikó: Erdélyi Történelmi Adatok II. 205.)

1620. *Ibrahim.* (Temesvárról január 4-én Nagy Pál sebesi és lugasi bánhoz; január 5-én és még később is levelet intéz Bethlen Istvánhoz. [Erdélyi Történelmi Adatok III. 335—338. lap.] A január 5-én írt levélben ily czímmel él: „Én ki vagyok a hatalmas győzhetetlen császár beglerbegje, Ibrahim basa, a Dunán innét az ő végházainak főgondviselője és vigyázója Temesvárban.“ Ibrahim még ez évi december 30-án temesvári pasa; minthogy akkor még mint ilyen ír Bethlen Istvánhoz, [u. o. 340. lap.]

1621. *Juszup.* (Leveleket intézett Temesvárból october 1-én és 16-án Bethlen Istvánhoz. [Erdélyi Ttörténelmi Adatok III. 347. 348.)

1622. *Deli Dervis.* (Ez évi october 14-én budai pasává kineveztetik, és Buda felé útban levén, hihetőleg october vége felé temesvári pasának tétetik. [Gévay: Budai Pasák 27.lap.)

1623. *Deli Dervis.* (Halálra lőn ítélve ez évi január 9-én; de mielőtt ennek hírét venné, Temesvárott lóról lebukván meghal. [Gévay: A Budai Pasák, 27.] Hammer szerint [II. köt. 828. lap.] a letett budai és temesvári pasa vonakodtak hivatalukról lelépni, mert a rendeletet nem a zultán írta alá. Vajjon Deli Dervisről van-e itt szó, bizonytalan.)

1632. *Hadschi Aiwad Suleiman aga.* (Hammer III. 114.

lap.] ki a tartalomjegyzékben írja, hogy Dilawerpasa lett volna temesvári helytartó, és munkája III. 104. lapjára hivatkozik bizonyításúl; az idézett helyen azonban Dilawerpasa Karamanba küldetik helytartóúl.)

1633. *Hadschi Aiwad Suleiman aga.* (Schwicker: Geschichte des Temeser Banats, csak erre az egy évre sorolja fel; Preyer és Böhm ezen pasát nem ismerik, és átalában 1616-tól 1636-ig nem említenek temesvári pasát.) Bárónynál a hézag 1604-től 1636-ig tart, miután az 1616. évi pasát sem ismeri.)

1634. *Hadschi Aiwad Suleiman aga.* (Martius havában, mint régi lázadó, jutalmát elvette a táborban, karddal feje vétetvén. [Hammer III. 126.]

1635. *Olacz.* (A törökök megveretnek Erdélyben Kornis által, és itt Olacz fogságba esik: Olac Beg von Temesvar sammt andern Bei ward gefangen. [Sagredo: Ottomanische Pforte I. köt. 424. 425. lap.] Tulajdon névnek veszem e szót, mert tisztán Olac áll Sagredónál, nem Olaj-bég, mely esetben még a névelő kitétele is kivántatnék, hogy a személynév minőségében kételkedhessünk.)

1636. *Bekir.* (Szalárdi írja: a tömösvári basa — nevét nem közli — a békesség után mindjárt portára behivattatván, a Szalontánál szerdársága alatt esett boldogtalan harczáért fejével fizetett. [Siralmas Krónika 131. lap az Újabb Nemzeti Könyvtárban.] Bekir Konstantinápolyban lefejeztetett. [Hammer III. 163.] A temesi szerdár october 6-án vonúlt ki Szalonta felé 12000 lovassal és 2000 jancsárral. Decemberben jött létre a béke, és a létrejövetelt biztosítandók, kezesek cseréltettek, kik az ellenfél táborába vágtattak. A vezér, t. i. a temesvári pasa, a törökök részéről úri embereket rendelt ki, kik közöl Ismael temesvári Alajbég, valamint a gyulai, vagy mások szerint lippai bég, nem utolsók valának; magyar részről Kemény János és Farkas Ferencz álltak ki. [Szalárdi 129. lap. Kemény János Önéletírása 280. lap. Szilágyi Sándor: I. Rákóczy György és Bethlen István versengéséről az Új Magyar Múzeumben 1856. I. 235.])

1640. *Vezir Szilihdar Mustafa.* (Gévay szerint kinevezteteti február 27-én.)

1641. *Vezir Ipsir Mustafa.* (Gévay itt kissé érthetetlen, midőn azt írja: Vezir Ipsir Mustafa 1640. február 29-én lett silistriai pasa, utóbb rumeliai, meráti, váni, karamániai, aztán temesvári. Érthetetlen pedig azért, mert az előtte és utána való évben, majdnem hasonló nevü pasát látunk Temesváratt.)

1642. *Vezir Szilihdar Mustafa.* (IV. Murad zultán egykori mindenható kegyencze, ez évben letétetik és aprilis második harmadában megfojtatik. Karamustafa nagyvezér már május 1-én ünneplé megöletését. [Gévay. — Hammer III. 225. 226. és a nemzékrendben.)

1643. *Vezir Ipsir Mustafa.* (Némileg kétséges módon feltüntetve Gévaynál 34. 35. lap.)

1644. . . . . [I. Rákóczy György rejtelmes Levelei, kiadva Ötvös Ágoston által 43. és 130. lap, egy temesvári pasáról szólnak, de neve nem fordúl elő.)

1647. *Hamzapasazade Vezir Muhammed.* (November 2-án budai, nehány nap múlva temesvári, és csakhamar megint budai pasa lett. [Gévay.])

1648. *Fasli.* (Aische zultánnő férje lévén, Konstantinápolyban nagyon beszélték, hogy ő lesz nagyvezir. E hír lecsillapítása végett, Temesvárra küldték. [Hammer III. 341.] Temesvári pasa lett november első harmadában; 1650. évi decemberben bosniai pasáúl említtetik [Gévay], és talán azon ideig volt temesvári pasa is.)

1649. *Fasli.*

1650. *Fasli.* (Neje, Ibrahim zultán leánya, az udvari csillagászt Huszein Efendit ajándékkal megnyeré, hogy eszközölje ki férje Fasli pasa hazajövetelét. Az megtörtént, és a csillagász akkor az ajándékot visszaadni volt kénytelen. [Hammer III. 362.]

1651. *Karatsausch.* (Még mielőtt Temesvárra megérkezhetett volna, a zultán parancsára visszahívatott, és september 14-én lenyakaztatott. [Hammer III. 386—388. lap.]

1653. *Emir.* (Hammer azt írja III. köt. 412. lap, hogy Emir pasa mint Surnasen *elődje*, Temesvárról Kanisára rendeltetett. E szerint Emir nevét nem jól írta Preyer és Schwicker Surnasen neve *után.*)

1653. *Surnasen.* (Előbb defterdár volt, azután helytartó lett. [Hammer III. 470. lap.])

1656. *Mohammed*, a sánta. (Letétetvén mint temesvári pasa, Kapudan pasa lesz. Hammer III. 470. lap.)

1658. *Csengizade Ali.* (Hammer III. 487. Szalárdi: Siralmas M. Krónika 405. lap.)

1659. *Csengizade Ali.* (Szalárdi 457. Gebhardi: Siebenbürgen 314. 315. — A budai pasa Szidi Ahmed Temesvárott sereget gyüjt Rákóczy ellen.)

1660. *Ali.* (Seregével készen áll Temesvárnál; Szidi Ahmed pedig innen kivonúl április elején; Ali pasa főszerdár lett, és Szidi Ahmed budai pasa neki alárendeltetett. Mindketten Nagyvárad ellen indúlnak. Ali a város bevétele után Temesvárra visszajő. [Szalárdi 509—512. 520. 531. 597. Hammer III. 514. 520. Gebhardi: Siebenbürgen 329. 337. Timon: Epitome 523. Petrityevity Horváth Kozma Önéletírása a Thaly Kálmán által szerkesztett Történelmi Kalászokban 77—83. lap. Erdélyi Történelmi Adatok. IV. köt. 109. lap.)

1661. *Ali.* (Kemény János Önéletírása szerint Szalaynál: Ez évben bízatott rá Konstantinápolyból az Erdély elleni hadi fővezérség. — Ali Nagyváradnál Szidi Ahmed pasát megöleti. Hammer III. 520. — Gévay szerint Szidi Ahmed halálra ítéltetvén, junius 17-én Temesvárott megöletik. Szalayból az tünik ki, hogy Ali junius elején Temesvárból kiindúlt, azután ölette meg Szidi Ahmed vagy Szejdi Amhádot, miként néha íratik. [V. köt. 57.] Gebhardi: Siebenbürgen 342. lap. Ali seregeit Temesvárra visszavezeti, Hammer III. 529. lap. — Enyedi István II. Rákóczy György veszedelméről írván, a dolgot úgy adja elő, mintha Szidi Ahmed, 1660. évben konczoltatott volna fel a temesvári mezőkön. Erdélyi Történelmi Adatok IV. köt. 315. lap.) 1661. *Kucsuk Mehemet.* (Ötvös Ágoston a Delejtü 1859. évi 17. számában egy Szász-Meggyesen karácson hó 25. napján I. Apafi Mihályhoz intézett levelet közöl a károlyfehérvári könyvtárból, melyben a fejedelmet magához behívja, hogy beszélgethessenek a Segesvárba indulás felől. A levelen az évszám nincs kiírva, és Ötvös azt 1661. évre teszi, és pedig véleményem szerint helyesen. A levélben t. i. hivatkozás van Ali pasára, kiről tudjuk, hogy 1664. február havában meg-

halt; tehát a levél ezen évnél előbb íratott. Apafi fejedelem székhelye ez időben Meggyes vala, de midőn a vele versengő Kemény János szorítá, Segesvár mellé táborba szállt, és onnan hívta be magához Kucsuk Mehemet Meggyesre, valamint levele a Segesvárba indulás körüli beszélgetés alatt bizonyosan azt értette, hogy Apafi Segesvárra mint biztosabb helyre menekedjen, miként valóban oda is vonta be magát, [Kazy: Histor. R. Hung. II. 250. lap.] a mi az 1662. év első napjaiban történhetett. Bizonyosan ezt a levelet idézi Veszely Károly a Gyulafehérvári Füzetek I-ben 113. lap, mint olyant, melyet Batthyány Ignácz püspök az Erdélyi Fejedelmek Levelezéseinek első kötetében megőrzött. — Gebhardi: Siebenbürgen 343. lapon szintén jenei és temesvári pasának mondja Kucsuk Mehemetet 1661. évre, de már a következő lapon 1662. alatt ismét Ali neveztetik temesvári pasának. — A Segesvárra visszavonúlt Apafinak és vele maradt török dandárnak, Ali még kétezer válogatott lovast küldött segédére, Kucsuk Mehemet vezérlete alatt, kit Szalay itt [V. kötet 62. lap] csak jenei bégnek nevez. — Nem lehet tudni, hogy Kucsuk Mehemet — vagy miként Hammer és Szalay nevezik: Kucsuk Mohammed — meddig volt temesvári pasa; minden esetre még több felvilágosításra volna szükség azon viszony tekintetében, hogy ő temesvári pasa létére Meggyesen tartózkodott, míg Ali szerdár, kit történetíróink alig alig neveznek temesvári pasának, hadi intézkedéseit Temesvárból végzi, ide fekteti működése alapját, és innen bocsát ki többnemű rendeletet és levelet.)

1662. *Ali.* (Bél Mátyás: Notitia Hungariae I. 261. és III. 361. — Gebhardi: Siebenbürgen 343. lapon 1661. évre mondja, hogy Kucsuk Mehemet jenei és temesvári pasa volt; már a következő lapon azt írja 1662. évre, hogy az Apafi mellé adott pasa Kucsuk Mehemet a császári sereg kiüzetését sürgette, és a temesvári pasa Ali nagy fenyegetésekkel kivánta a megtámadást. — Segítséget küld Apafinak Kemény János ellen, mely utóbbi a csatában elesik. [Hammer III. 529. több tettei ugyanott 535—537. Szalay: Kemény János Önéletírásában. Elesvén Kemény János a csatában, Ali 1662. február 15-én Temesvárról intő levelet intéz az országhoz. Szalárdi 630. lap. — Ez évről van tőle egy május 24-én Zrínyinek írt

levél, melyben ezen szavak fordúlnak elő: Postquam ex meo canisiensi generalatu discesseram, fui pasa in Eger, Temesvár, Jenő et ultra mare tenui talem principatum *), quem cum budensi, nec cum ullo veziriorum commutassem. [Szalay V. köt. 72. lap.] Végre egy junius 12-én 1662. kelt parancsa in castris ad Temesvár Cornidesnél [Szalay u. o. 71. lap.])

1663. *Ali.* (Ez év január havában báró Goes császári követ jött Temesvárra alkudozni — sikeretlenül. [Bél Mátyás: Notitia Hungariae I. 260. 261. Hammer III. 537. és II. 562. Sagredo után.] — Apafi parancsot nyer, hogy Alival egyesülve, a császár magyarországi területét megtámadják. Gebhardi: Siebenbürgen 349. Hormayr és Mednyánszky: Histor. Taschenbuch 1821. év 373. lap. Ali Passa Temesváriensis a békekötésre hatalmaztatott fel. Kazy II. 257. lap.)

1664. *Ali.* (Meghal Temesvárott február havában 86 éves korában [Hammer III. 548.]. Hatalmas ember volt, ki bár lovagias, Barcsai fejedelem lábaira 63 fontnyi vasat veretett, később ugyanazt Temesvárra hívta, igérvén, hogy fejedelmül fogja elismerni. Huszt alatt Rhédey Ferenczet és Lászlót, úgy Zólyomi Miklóst felhívta a fejedelemség elvállalására.)

1664. *Vezir Dzserrah Kászim.* (Gévay szerint még május havában jenei pasa volt, *utóbb* lett temesvári pasa. — Ricaut [II. köt. 18. lap] állítását, hogy ez évben Szidizade temesvári pasa Souches tábornokot az alig elfoglalt Lévából akarja kiűzni, alig lehet igazolni. Ha felteszszük hogy Dzserrah Kászim már május hóban lett temesvári pasa, akkor 1664. évben csak február havától májusig nem tudjuk volt-e és mily nevü temesvári pasa. De ezen pár hónap alatt sem

*) Mikor volt Ali a tengereu túli pasa, kitetszik Barcsainak egy 1660. évi leveléből Rákóczy Györgyhöz: Ali basát, ki taval — tehát 1659-ben — a tengeren kapudán basa volt, rendelte a fényes porta újabban szerdárnak, ki egyenesen mellém jőjön, a budai vezér másfelől, melyet nagyságod nem sokára megtapasztalhat. — [Szalay V. 40. lap.] Látjuk, hogy Ali a Zrínyihez intézett levelében a maga tisztségeit nem időrendben mondá el, mert Ali mint 86 éves agg és temesvári pasa halt meg, holott levele szerint azt kellene különben érteni, hogy temesvári pasából lett jenei pasa, azután nyert provinciát a tengeren túl.

lehetett Szidizade temesvári pasa; mert mint ilyen azon időpontban neveztetik Ricaut által, midőn Souches tábornokot az *alig* elfoglalt Lévából akarta kiűzni. Léva május elején jött a császáriak kezére, és juliusban a törökök visszafoglalni kísérlették, — ezen hónapban lehetett mondani, hogy a császáriakat az *alig* elfoglalt Lévából akarták kiűzni. De julius hóban már Dzserrah Kaszim volt temesvári, és a ki Souches tábornokot Lévában meg akarta támadni, nem is Szidizade, hanem Huszein nyitrai pasa volt.)

1665. *Vezir Dzserrah Kaszim.* (Miután Gévay szerint temesvári pasából 1666. évi apríl 7-én budai pasa lett, még ez évre ide sorolandó. — A Gazdasági Lapok 1857. évi 34. számában közlött Oglar sikulai bég levelében a temesvári pasáról van említés; neve elhallgatásával.)

1666. *Kucsuk Mehemet* ismét. (Kemény János meggyőzője, de különben Erdélynek már mint jenei pasa nagy ostora, Zólyomit fogadja Temesvárott. [Hammer III. 604. 605.])

1667. *Kucsuk Mehemet;* azaz a kicsiny Mehemet.

1670. *Kucsuk Mehemet*, egyszersmind jenei pasa. (I. Apafi Mihályhoz intézett egyik levelében, melyben kéri, hogy Bethlen Domonkost és Tisza fiait a gyulai jószágok pusztításától eltiltsa, Tömösvárnak és Jenőnek főpasájának írja magát. E levelen hiányzik a kelet helye és ideje, és Ötvös Ágoston, ki ezen okmányt a Delejtű 1859. évi folyamának 17. számában közli, úgy vélekedik, hogy valószinűleg Temesvártt kelt 1670. körül.)

1672. *Vezir Dzserrah Kaszim*, másodszor. (Április első napjaiban ismét jenei, *utóbb* másodszor is temesvári pasának neveztetik Gévaynál.)

1678. *Huszein.* (Bárány, Preyer, Böhm, Schwicker.)

1680. *Kászim.* (Mohammed zultán temesvári pasának nevezte ki, mert sebészi ügyességgel a zultán vérét meg tudta állítani. Később Souches által megveretvén, fejével kellett volna lakolnia; a zultán azonban, hogy életét megmenthesse, nővérének kezét adá neki, kit külső akadály miatt, és 19 évi házasság után, előbbi négy férje kezeiből szűzen vett át. Kászim egy álomital hatása alatt sebészi műtéttel ezen akadályt is elhárítá, és a fejedelemnő legfőbb kegyét magának kiér-

demlé [Hammer III. 715.]. Schwicker felvette Kaszim nevét a temesvári pasák lajstromába: ellenben Bárány, Preyer és Böhmnél nem fordúl elő.)

1682. *Szidizade Mohammed.* (Kirendeltetik Tököly Imre kurucz király támogatására. [Hammer III. 722.] Ez évben gróf Bethlen Miklós Tömösvárra egy ajándék paripával küldetik az erdélyi fejedelemtől az itteni pasához, kit Bethlen „néhai híres Sejdi Amhet budai vezér fiá-"nak mond. [Bethlen Miklós Önéletírása, kiadva Szalay László által I. köt. 533.] A temesvári pasa neve is mutatja, hogy csakugyan az említett budai pasa fia volt.)

1683. *Achmed.* (Részt vesz Bécs ostromában, és a Löwelsáncznál áll seregével. [Hammer III. 737. lap. Ketteler Istvánfi folytatásában 580. lap.] — Achmed pasa levele apríl 7-éről lovak vásárlása végett olvasható a Magyar Sajtó 1855. évi 96. szám.; az eredeti a váczi kegyesrendiek könyvtárában. — Ricaut [Ottomanische Pforte] a bécsi ostrom elbeszélése közben a temesvári pasát majd Sehmed, majd Huszein pasának nevezi. — Hormayr és Mednyánszky, Histor. Taschenbuch 1824-ki folyam 304. lapon Ahmednek nevezi a temesvári basát, midőn a 271. lapon Hasan-nak nevezte.)

1684. *Szidizade Mohammed.* (A török szerdár Esztergom ostromát határozta el, és e czélra többek közt Szidizade Mohammed temesvári pasát is oda rendelte. Vácznál csatára került a dolog, melyben a temesvári pasa — kit ez alkalommal Hammer tán tollhibából Szidi Achmednek ír — elesik, és szörnyű hasa nagyon bámultatott [Hammer III. 760.]. E csata julius 27-én történt.)

1685. *Achmed.* (Ricaut szerint ideiglenes kapudanpasa lett.)

1686. *Szaatschi Mohammed.* (Hammer III. 783. lap.)

1686. *Huszein Szilihdar.* (Ez évben a zultán egykori fegyverhordozója Huszein Szilihdar, ki miután 8 évig szilihdar volt, utóbb halebi, bagdadi, moszuli, temesvári helytartói méltósággal felruházva lőn, Buda őrizetével és most a Dardanellákéval lett megbízva [Hammer III. 790.]. Nincs ugyan az idézett orientalistában kitéve, hogy Huszein Szilihdar a temesvári pasasággal épen 1686-ban volt felruházva; de miu-

tán a közelebb lefolyt évek mindegyikére tudjuk a temesvári pasa nevét, Huszein Szilihdar temesvári hivatalkodása 1686. évre tehető, melynek eseményei alatt őt Hammer említi. Elődje Szaatdschi Mohammed 1686. május havában említtetik, tehát lehető, hogy Huszein még ugyanez évben követte őt.)

1687. *Ibrahim.* (A fellázadt katonák által Temesvárott agyonveretik. [Hammer III. 813. ki ez eseményt, Rasidot követve 1688-ra teszi.] Dzsáfer pasa életírója 1687-re mondja, hogy akalziki Ibrahim agyonveretvén, helyébe Dzsáfer pasa küldetett.) Preyer, Schwicker és Böhm szintén 1688-ra helyezik Ibrahimot.)

1687. *Dzsáfer.* (A Belgrádon levő szeraszkier, hallván Ibrahim pasa agyonveretését, azonnal Dzsáfert nevezte ki Temesvárra. [Hammer ezt 1687. évre teszi III. 813. és utána Schwicker 227. lap.] Dzsáfer életírója Ali ibn Mohamed, ki alkalmasint temesvári születésű volt, kéziratának tartalomjegyzékét így kezdi: „Dzsáfer pasának, ki aristotelesi bölcseséggel bírt, Temesvárba küldetése 1683-ban. Kr. u.“ — Miután 1683-tól 1687-ig valamennyi temesvári pasa nevét tudjuk, Dzsáfer ezen küldetése folytán nem mint helytartó jöhetett Temesvárra 1683-ban. Különben Dzsáfer történetét még nem bírja egészen a magyar közönség [lásd erről Repiczkyt az Új Magyar Muzeum 1850. II. kötetében]. Balla Gergely Nagy-kőrösi Krónikájában Dzsáfer egy 1686. julius 22-én kelt levele foglaltatik, mely szerint a nagy-kőrösiek fejadójukat nála megfizették. A kiadók azt vetik hozzá csillagban Dzsáfer nevéhez: Ekkor nándorfehérvári, később 1687—1697. temesvári helytartó. Ezen magyarázatból is kitetszik, hogy Dzsáfer 1687. év előtt másutt volt alkalmazva mint Temesvártt; más részt a magyarázat ellen is megjegyzendő, hogy nem is folytonosan volt 1697-ig e hivatalban, különben hogy nevezhette volna ki a zultán Dzsáfert *másodszor* temesvári pasává 1696. évben?)

1691. *Topal Huszein.* (Lippát az ostrom alól fölmenti. Hammer III. 850. Rasid után. — Preyer, Schwicker, Böhm csak ez évre.)

1692. *Topal Huszein*, azaz sánta Huszein.

1693. *Topal Huszein.* (Schwickernél ez évre Mustafa pasa; ki Böhm és Preyernél 1695. év alatt fordúl elő.)

1694. *Topal Huszein.* (Schwickernél ez évre Dzsafer pasa, a mi helytelen, mert Hammer szerint — III. köt 860. és 868. lap — Dzsáfer 1694. és 1695-ben Nándorfehérvár helytartója vala.)

1695. *Topal Huszein.* (A zultán Pancsován és Ali-Bináron át Temesvár felé közelgett, melynek várparancsnoka akkor Topal Huszein volt, [Hammer III. 881.] ki septemberben Lippa ellen indúlt a sereggel. Még ez évben Diarbekrbe jő. Bárány stb. — Ali ibn Mohammed, ez évi eseményeket közölvén, egyszersmind megénekli Dzsáfer pasának azon kegyetlen eljárását, miszerint 7 vagy 8 évi helytartósága alatt 7500 ráczot végeztetett ki, t. i. azokat, kik általa kisebb csatákban elfogattak, vagy bármiként is felzendültek a török hatalom ellen. Feltéve hogy Dzsáfer életírója itt olyan 7—8 esztendőt értett, melyeket mint temesvári pasa töltött, 1695. évtől vissza számítva legfeljebb csak 1687. évre érünk el, és így ebből is világos, hogy Dzsáfer nem lehetett 1683. év óta temesvári pasa, miként fen az 1687. év alatti bírálatban volt érintve. De azt sem lehet hinni, a nagykőrösi krónika kiadói, és maga Ali ibn Mohammed állításának daczára, hogy Dzsáfer pasa 1687. évtől 1695-ig, sőt az elsőbbek szerint 1697. évig folytonosan lett volna temesvári pasa *); nem lehet pedig nem csak azért, mert Hammer 1691. évnél azt írja, hogy Lippa . . . . . wurde vom Statthalter Temesvárs Topal Hu-

*) Repiczky is úgy látszik Dzsáfernek hosszabb hivataloskodást tulajdonít, mint az általa fordított török kéziratból igazolhatni, midőn írja: „hogy szerzője 1687—1697-ig tehát tíz év alatt Dzsáfer pasának idejében Temesvárott élt, s oldalánál harczolt.“ Ali ibn Mohammed meglehet folytonosan élt ez időben Temesvárott, de akkor bizonyosan nem volt mindig Dzsáfer pasa oldalánál; valószinűbb azonban, hogy miután annak mühürdárja, azaz pecsétőre volt, a pasát Bosniába és Nándorfehérvárba követte, és vele visszajött Temesvárra. [Új Magyar Muzeum 1850. II. köt. 318. lap. — Dzsáfer pasát Preyer, Böhm, Schwicker először 1688-ban léptetik fel, másodszor 1697. évben, Schwickert kivéve, kinél Dzsáfer másod ízben 1694. évszámmal fordúl elő, és így Dzsáfer elődjét Mustafát is 1693. év alatt hozza fel

sein pasa entsetzt, és hogy ugyane pasát még 1695-ben is találjuk Temesvárott, hanem mert maga Ali ibn Mohammed közleménye ezen felfogásnak ellenmond, midőn azt írja, hogy Tököly segítéséből elkésvén, Erdélyből visszajött 1691-ben, és a visszatérés után vadászatot rendezvén, Temesvárból ember jött, ki őt arról tudosítá, miszerint a császár őt bosniai helytartóvá nevezte ki; később onnan Nándorfehérvárra parancsnokúl küldetett, ezen várat erősíté, és 1693. évben Croy herczeg ellen igen vitézül védelmezé. Nem sokára — úgy írja a török író — Nándorfehérvárról Temesvárra gabonát szállított *). — Mind ez, úgy hiszem, azt mutatja, hogy Temesvár helytartói méltósága 1691. évtől 1695. évig nem volt Dzsafer pasa kezében, ki, nem tudhatni mikor és miként, első ízben a temesvári pasa hivatalát letevén, ezt kútfőink tanusága szerint 1696. évben nyerte el másodszor. Megjegyzem egyébiránt, hogy időtani nézeteim azon kivonatokon alapszanak, miket velem Repiczky közlött Dzsáfer pasának Ali ibn Mohammed által készített életírásából, melynek eredetije a magyar akademia könyvtárában létezik, és ha egyszer fordításban tökéletesen fog a közönség kezében lenni, — és lenne bár minél előbb! — meglehet, bár nem valószinű, hogy egyik-másik állításomat módosítani fogja.

1695. *Mustafa.* (A nagyvezír Mohamed Elmas testvére volt, és belügyminister, ki miután hévvel küzdött a mellett, hogy csata elfogadása előtt Lugost kell erősíteni, a zultán kegyét veszté, mi azután — a tatárchán, a mufti és nagyvezír kérelmére, — a temesvári helytartóság reá való átruházásává szelidíttetett. [Hammer III. 881. lap.])

1696. *Mustafa.* (Az Olas melletti csatában augustus 20-án a Begánál megsebesül.)

1696. *Dzsáfer* másodszor. (Az augustus 20-án történt csata után, a zultán harmad napra Temesvárra jött, és ott Dzsáfert ismét kinevezi temesvári helytartóvá. [Ali ibn Mohamed, Dzsáfer életírója.] Dzsáfer pasa és Tököly 1696. évben 12000 emberrel álltak Temesvárnál. [Ricaut II. 760.] Ez évben

*) Ezen működését nem kell összezavarni a rumeliai begével, ki 1694. esztendő nyarán Temesvár oltalmára kirendeltetett és novemberben megint visszatért Temesvárról. [Hammer III. 866.]

Aleppóba megy rövid időre helytartóúl, de nem sokára visszahelyeztetett Temesvárra. Kucsuk Dzsáfernek is nevezteteett kis alakjáról.)

1697. *Dzsáfer.* (A Drinápolyból Magyarország ellen induló zultánnak augustusban, mint temesvári pasa, Karánsebesen át Belgrádig elébe vonúl. [Hammer III. 897.] Új Magyar Muzeum 1850. folyam II. köt. 322. — A zentai csatában elesik. [Rasid Repiczkynél: Új Magyar Muzeum 1851. I. köt. 29—33. lap. Theatrum Europaeum XV. köt. 120. lap.)

1697. *Abdi.* (A zultán által Temesvárott kinevezve, midőn a zentai csatából oda menekedett. [Hammer III. 902. lap. Bárány: Temes Emléke 51. Böhm, Preyer.] — Ellenben Schwicker, téved, midőn pasai hivatalát 1694. évre teszi.)

1700. *Ahmed.* (Egy augustus 21-én Temesvárott kelt levele olvasható Hornyiknál: Kecskemét város története II. 481. lap.)

1704. *Ibrahim.* (Mint nagy követ Bécsbe küldetvén, visszatérése után temesvári helytartóvá lett. [Schwicker 271. 298. lap. Preyer 54. Böhm 202. Bárány 95. lapon fordúl elő.])

1706. *Ali Gümrükdschi*, azaz vámos. (Hammer IV. köt. 97. lap.)

1709. *Hasan.* (Rákóczy követeit Teleki Mihályt, Csákit és Pap Jánost ünnepélylyel fogadta. Hammer IV. köt. 109. lap.) [Böhm, Schwicker és Preyer őt 1711. évvel emlegetik.] Bárány oly módon fejezi ki magát, hogy Alit 1710. előtt Hasan basa váltá föl. [Temes emléke 95.]

1716. *Mustafa.* (Theatrum Europaeum. Hammer Antal: Geschichte der Pest im temesvarer Banate. Bárány: Temes Emléke 95. lap. Preyer, Böhm, Schwicker.) Bél Mátyás kéziratában Temes megyéről Mustafa pasa neve elő sem fordúl, hanem csak Mehemet Aga Azebani Edwel neve, ki nála praefectus urbis. — Ezen várparancsnok, és Chadzi Mehemed írták alá a Jenő savoyi herczeggel kötött, és october 13-án kelt capitulatio-szerződést. [Des grossen Feldherrns Eugenii Heldenthaten III. köt. 937.])

Német katonai interregnum.

(A törökök kiüzetvén a magyar haza földjéből, azon terület mely a Maros, Tisza, alsó Duna és erdélyi szélek közt fekszik, egy közös igazgatást nyert — törvényhozáson kivül. A legfőbb hatóság ezen terület fölött Temesvárott székelt „Banatische Landesadministration czím alatt, mely katonai és cameralis alkotásu volt egyszersmind, és közvetlenül a bécsi cs. k. udvari haditanácstól, és udvari kamarától függött. Az említett terület 11 járásra volt felosztva, úgymint: Temesvár, Csanád, Csákova, Becskerek, Pancsova, Versecz, Új-Palánka, Lippa, Lugos és Facset, Karánsebes és Orsova Almással. A bánsági Landes-Administration főnöke a tartomány hadi főparancsnoka volt, a temesvári várparancsnok ezen hatóság első katonai tanácsosa volt mindig.)

1716—1733. *Gróf Mercy Claudius Florimund*, cs. kir. altábornagy. (Elesett Parmánál a csatában 1734. junius 29-én.)

1733—1736. *Báró Engelshofen Ferencz.* (Az említett időben ideiglenesen kormányozta az alkotott új tartományt. [Griselini I. 162. lap. Böhm I. 230.]

1736. *Gróf Hamilton András.* (Griselini I. 162. Böhm I. 227.230. Schwicker 331. Csak Preyer teszi 1734.évre,mely időben még Engelshofen elnökölt, kit ő csak 1740. évben említ.)

1737. *Gróf Neipperg Vilmos Reinhard.* (Griselini I. 163. Böhm I. 231. Schwicker 332. lap.)

1738. *Gróf Neipperg Vilmos Reinhard.* (A temesvári kir. kincstár levéltárában lelt adatok szerint még ez évben is volt egy ideig kormányzó.)

1739. *Báró Engelshofen Ferencz Antal Lipót.* (Griselini I. 174. Schwicker 357. lap. Böhm I. 252. egybehangzólag azt irják: Dem Grafen Neiperg folgte der Baron *Succow* im General Commando, és e szerint azt kellene gondolni, hogy Succow kormányozta ez évben a tartományt. Preyer Temesvári Monographiájának 114. lapján Succow altábornagyot mint hadi főparancsnokot csakugyan 1739. évszámmal hozza fel. Azonban levéltári adatokból kivettem, hogy ez évben a tartományi kormányzás elnökségét már ismét Engelshofen viselte.— Griselini I. köt 172. lap azt irja, hogy miután Neip-

perg rendeltetése a hadsereg melletti tartozkodás volt, mely Bánságban táborozott, 1739. év beálltával a tartomány ideiglenes kormányzása báró Engelshofenre ruháztatott; és hogy ez ideiglenes átruházás Engelshofenre ismételve történt ez évben, ezt Böhm is [I. 247. lap.] mondja, noha ezen állítása nem hangzik egybe avval, a mit fen Succowra vonatkozólag közlött. Succow meghalt 1740. martius 12-én.)

1740. *Gróf Scotti János.* (Ez időben várparancsnok volt ugyan, hanem hivatalos irományokon mint a tartományi kormány elnöke van aláírva, valamint 1741-ben is. — Preyer, ki 1739. évre Succow-ot nevezi hadi főparancsnokúl, 1740. évben Engelshofent említi ily minőségben, tehát kormányelnökül.)

1741. *Gróf Scotti János.* (Hivatalos irományok szerint. Lásd a fenebbi megjegyzést.)

1742. *Báró Engelshofen Ferencz Antal Lipót.* (Griselini I. 176. és Böhm I. 254. szerint, Scotti várparancsnokúl kineveztetvén — [e minőségben őt már korábban találjuk] — Engelshofen vette át a tartomány kormányzását. De Griselini és Böhm ezen különben igaz állítása nem vág össze azzal, a mit fenebb Neipperg utódját illetőleg közlöttek. Schwicker nem jött magával ellenkezésbe midőn 360. 361. írja, hogy Engelshofen 1742-ben a Landesregierungot vette át, mely kifejezést úgy látszik szándékosan különbözteti a General-Commando hatóság fogalmától.)

1743—1751. *Báró Engelshofen Ferencz Antal Lipót.* (Helyíróink egyetértő állításai szerint. Előfordúl ugyan Scotti 1743. évben egyedül, 1745. és 1746. évben Engelshofennel felváltva, mint a kormányhatóság elnöke: de alig szenved kétséget, hogy Scotti azon esetekben csak mint Engelshofen helyettese működött.)

Német polgári interregnum.

(A tartomány igazgatására új rendszer hozatott be. Mária Terézia 1751. october 2-án kelt rendeletével megszünteti a katonai, avagy inkább vegyes katonai és cameralis igazgatást, és rendeli hogy az eddigi „Administratio mixta Militaris

et Cameralis" ezentúl tisztán polgári hatóság („pur provincialisch") legyen, melynek elnöke ne szemléltessék többé a hadi főparancsnokban. Ezen utóbbinak szakmájához ezentúl csak a katonai ügyek tartozzanak. A most tisztán polgári „k. k. Landesadministration" főnöke: elnöki czímmel élt. Ezen tartományi kormány a bécsi udvari kamarától függött, nem pedig mint Böhm véli az 1751. september 22-én kelt császári határozat által életbe léptetett udvari küldöttségtől: Hofdeputation in Banaticis et Illyricis, melynek csak a szerbek ügyei „quoad religiosa et spiritualia" voltak alárendelve. A General-Commando igazgatása alá adattak a haza azon részei, melyekből 1764—1767. az úgynevezett katonai határőrvidék alakíttatott.)

1751. *Báró Engelshofen Ferencz Antal Lipót.* (Ámbár az új rendszer szerint a tartomány politikai első hatósága elnökségére polgári egyén lett volna meghivandó, Engelshofen altábornagy még is kivételképen mint az administratio elnöke megerősíttetett [Böhm I. 258—259. Schwicker 366—368. lap.]

1752. 1753. *Báró Engelshofen Ferencz Antal Lipót.*

1753—1769. *Gróf Perlasz-Rialp,* az első polgári elnök. (Schwicker 368. lap. Böhm I. 260. Ezen két írótól eltérőleg Griselini [I. köt. 179. lap] azt írja, hogy Perlasz már 1752-ben lépett elnöki hivatalába; ugyan ő szerinte 1768-ban szűnt volna meg az ő elnöksége.)

1769—1774. *Gróf Clary und Aldringen.* (Preyer és Böhm szerint 1769-ben lett Perlasz elnök utódja; Griselini úgy vélekedik hogy elnöknek már 1768-ban neveztetett ki. I. köt. 185. — Schwicker állítja, hogy az elnökséget 1774. év elején tette le.

Itt alkalmat veszek magamnak Preyernek egy tévedése helyreigazítására, ki Temesvári Monographiájának 71. lapján azt írja, hogy az itteni rom. kath. székesegyház építése 1757. évben fejeztetett be, a mit ő a szentély fölötti bolthajtás következő felírásából hisz kivehetőnek: „Regnante Maria Theresia Imperatrice, Sedente Nicolao Episcopo, Gubernante L. B. ab Engelshofen, Ecclesia Cathedralis Csanadiensis Temesvarii rediviva." Minthogy azonban Stanislovich Miklós csak 1750. évig volt csanádi püspök, utódúl már ez évben

Engl Antal grófot nyervén, világos hogy a templomnak előbb kellett elkészülni; második bizonyíték erre az, hogy mint tudjuk báró Engelshofen csak 1753. évig volt a politikai kormányzás élén, míg 1757. évben a tartomány már gróf Clary und Aldringent nevezte elnökének. — A Preyer hibáját szórúl szóra magáévá teszi Böhm I. köt. 254. lap.)

1774—1777. *Báró Brigido József*, de Brezovicza. (Schwicker 410. lap. Preyer 88. lap. Griselini I. 190—193. lap. Böhm I. 272. lap. — Brigido 1777. évben, akkor már gróf, alelnökül a galiciai guberniumhoz tétetik át.)

1777—1779. *Báró Brigido Pompejus*; az előbbinek testvére. (Griselini I. 193. Böhm I. 276. Schwicker 423. lap.)

Az alkotmány és municipiumok feltámasztása.

(Ezen időszakban Temes megye területe, mely 1552. óta részint a török részint a német igazgatási korlátlanság által egy nagyobb tartomány kiegészítő részévé tétetett, ismét megalakúlt. A haza azon vidéke, melyen hajdanában Krassó, Temes, Torontál, Horom, Keve vármegyék, Szörény és Csanád megyék némely részeivel elterültek, 1779. óta Krassó, Temes és Torontál vármegyét képezi, és az anyaországba visszakebleztetett. Ide csatoltattak az ős Csanád megyének a Maros balpartján, majdnem Temesvárig kiágazott részei is; ellenben azoknak alsó szélei, valamint Szörény megye Karánsebestől Orsováig nyúló része, Horom és Keve ősi telepeivel együtt a bánsági katonai határvidék alakítására foglaltattak le.)

1779. *Gróf Niczky Kristóf.* (Eddig verőczei főispán, apríl 23-án neveztetett ki Temes vármegye főispánjává, és mint ilyen ünnepélyesen beigtattatott junius 22-én. — Lehoczky már akkor szól ismét temesi főispánokról, mikor a megye még vissza sem volt állítva. Szerinte t. i. Sztáray Imrének, ki 1734-ben Ung megye főispánja vala, egy János nevü fia volt, ki Ung és Temes megye főispáni hivatalát viselte. Ezt, az emberi kort tekintve, már 1779. előtt kellett volna viselnie. Különös, hogy hasonló hibát azon történeti följegyzésekben is találunk, melyeket Szilágyi Sándor közöl a Történelmi Tár VI. köt. 99. lapján. Ott az 1743. évre áll: „Dno

Baroni Personali Grassalkovich Regina contulit Comitis titulum, id est, creavit eum Supremum Comitem Cottus *Temes.*" Még egy báró Orczy Lászlót, Abauj megye főispánját, és kincstárnokot említ Lehoczky minden évszám nélkül Temes megye főispáni helytartójául. Ilyen nevü főnökei nem voltak Temes vármegyének.)

1785. Dozéri *Bachó János*, főispáni helyettes.

1790. Miháldi báró *Splényi József.*

1798. *Zombory Mihály*, főispáni helyettes.

1801. Eötvenesi *Lovász Zsigmond*, főispáni helyettes. (Niczky temesi főispánná lévén, Lovász lett az első alispán, és az maradt 1785. évig, végre triesti kormányzó is volt. [Schönwisner: Catalogus nummorum Hung. et Transilv. instituti Széchenyiani II. 290. lap.]

1804. Borosjenői *Muslay Antal*, főispáni helyettes. (Nagy Iván szerint 1780-ban lett kir. udvarnok, utóbb alnádor, a hét személyes tábla ülnöke, végre Csanád vármegye főispánja.)

1808. Eötvenesi *Lovász Zsigmond*, most már főispán.

1812. *Gróf Almásy Ignácz.* (Kihirdetve julius 31-én.)

1829. *Báró Gerliczy Mihály*, főispáni helyettes.

1836. Ebeczki *Tihanyi Ferencz*, főispáni helyettes.

1839. Ebeczki *Tihanyi Ferencz*, valóságos főispán.

1845. Sédeni *báró Ambrózy Lajos*, főispáni helyettes.

1848. Mácsai *Csernovics Péter*, főispán. (Hatósága tettlegesen megszüntettetett, midőn a temesvári várparancsnok october 10-én az ostromállapotot kihirdeté.)

Az alkotmány felfüggesztése.

(A forradalom alatt Temesvárott egy császári haditanács gyakorolta hatalmát Temes, Krassó, Torontál megyék, és azok minden hatóságai fölött. Ezen haditanács engedélyezésével egy polgári hatóság alakúlt, „központi bánsági bizottmány" név alatt, melynek polgári elnöke volt sédeni *báró Ambrózy Lajos*, mely minőségben volt 1849. augustus 17-éig. Alatta működtek ez időben b. Stojanovics János Temesben, Deschan Achill Krassóban, mint császári biztosok. Zsivko-

vics Pantaleimon, temesvári g. n. e. püspök, és gróf Leiningen Keresztély ezredes, utóbb tábornok, szintén elnökei voltak a nevezett bizottmánynak. A forradalom után a régi megyei szervezet, sőt területi felosztás is megszünt. A főispánok helyét oly tisztviselők foglalák el, kiket a bureaucraticus rendszer k. k. Regierungs - Commissär, később k. k. Kreis - Vorstand czímmel ruházott fel. Az előbbiek, t. i. a császári kir. kormánybiztosok Districts - Ober-Commissärektől függtek, és ilyen kettő volt azon új alkotású tartományban, melynek központja Temesvár vala. A temesvári Districts-Ober-Commissärtől függött Krassó és Temes megye, az utóbbitól kivevén a verseczi járást; a zombori Districts-Ober-Commissär hatósága alá tartozott Torontál és Bács megye, Temes vármegye verseczi járása, és Szerém megyének négy járása. Az egész tartomány legfőbb politikai hatósága volt a cs. k. Landesverwaltung, mely 1851. évi augustus 30-án Landesregierung, 1853. évben cs. k. helytartótanács nevet vett föl. Ezen kormányhatóság főnöke: katonai és polgári kormányzó nevével élt.)

1849. Sédeni *báró Ambrózy Lajos*, cs. k. kerületi főbiztos. (A forradalom befejezése után october végéig Districts-Ober-Commissär minőségben Temes és Krassó megyét igazgatta; mire azután Bécsbe hivatott.)

1849—1850. Foeni *Mocsonyi András*, cs. k. kerületi főbiztos. (Ambrózy utódja lett 1849. évi november 8-án, és ezen hivatalát 1850. május haváig viselte, midőn a cs. k. tartományi adóbizottmány — Steuer-Landes-Commission — főnökévé neveztetett. Ezen időtől fogva a temesi főbiztosi hivatal többé be nem töltetett, e hivatal is megszűnt, míg Zomborban Nicolics Izidor a maga kerületében e hivatalban megmaradt a megyék, vagy helyesebben a Kreisbehördék szervezéséig, a mi 1853-ban történt.)

1849. *Ostoics János*, cs. k. kormánybiztos Temesben, (Ambrózy a temesi terület politikai hatóságának tisztikarát kinevezte, s így lett Ostoics János kormánybiztos, alatta Capdebo János első alispán.)

1849—1850. *Lukács Ignácz*, cs. k. kormánybiztos. (Még 1849. végén lépett e hivatalba, melyet 1850. év közepéig

viselt. Ezután főtörvényszéki tanácsos, 1860-ban a hétszemélyes tábla ülnöke lett. A forradalom előtt több évig Temes vármegye főjegyzője, 1847. évben országgyülési követje volt.)

1850—1853. Baráczházi *Capdebo János*, cs. k. kormánybiztos. (Ezen hivataloskodása tartott 1850. augustustól 1853. september végéig. — Ezen rendszer korában a verseczi kerület külön kormánybiztossal bírt, és pedig *Jagodics Pál* személyében.)

1853—1854. Báró *Schmidburg Victor*, az első cs. k. megyefőnök. (September 14-én 1852. évben kelt a császári határozat a járási hivatalok, megyei hatóságok, és helytartóságok szervezését illetőleg. Ezen császári határozat közhírré tétetett a cs.k. belügy-, igazságügy- és pénzügy-ministerium 1853. január 19-én kelt rendeletével, a melynek alapján a temesi Kreisbehörde — a megyének a forradalom előtt bírt területi határával — megalakúlt 1853. october 1-én.)

1855—1858. Daublebsky báró *Sterneck Herman*, cs. k. megyefőnök.

1859—1860. *Marquet Alajos*, az utolsó temesi Kreisvorstand. (Hivatalát 1860. évi őszig viselte, és ezentúl betöltetlen maradt.)

Az alkotmány visszaállítása.

1861. Németi *Damaszkin János* főispán. (Még ez évi nov. 12-én leköszönt.)

1861. Sóskuti *Szabó József*, főispáni helyettes. — Hivatalban volt 1862. elejéig.)

1862. *Mihajlovics Miklós*, főispáni helyettes. — Az alkotmány szunnyadoz.

Jegyzet. A 233-dik lapon a 12-dik sorban az *ispán* szó után kimaradt: *Petrovics Péter által fogadtatott, és a „temesi ispán.“*